

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Mülteciler Göçmenler

Engin Erkiner

TDAS Yayınları

1. Baskı: Ocak 2016

tdas.kitap@gmail.com

TDAS Yayınları

Dizi Kitap – 01

Dağıtım:

İstanbul: 2A, Alfa, Alkım, Artı, Bilgi, Çağaloğlu, D&R,
Derya DağıtımFinal, Paraf, Remzi, Say, Totem, Yelpaze

Ankara: İmge, Kitapsan, Kıta, Arkadaş Kitabevi

İzmir: Kitapsan, Güneş

İnternet satış:

www.idefix.com, www.kitapyurdu.com, www.kitapyeri.com,
www.dr.com.tr www.netkitap.com, www.hermeskitap.com, www.babil.com,
www.1001kitap.com.tr, www.kitapdenizi.com,
<https://www.finalpazarlama.com>, <http://www.kitapsan.com.tr>

Mülteciler Göçmenler

Engin Erkiner

TDAS Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

© Engin Erkiner / İlker Akman
© TDAS Yayınları / Ozan Yayıncılık

Yayın Yönetmeni: Mustafa Demir
Editör: Cahit Çelik
Kapak Resimleri: Théodore Géricault (1791-1824)

Kütüphane Bilgi Kartı (CIP):
Mülteciler Göçmenler – Engin Erkiner /
Türkiye tarihi, Siyasi tarih, Göç ve göçmenlik
Babialı Kitaplığı, Ocak 2016, Türkiye, İstanbul 160 sayfa

ISBN: 978-605-9760-12-6
Sertifika no: 11329

Baskı ve Cilt: Ozan Matbaacılık
Davutpaşa Caddesi, No: 352
Güven Sanayi Sitesi, C blok, No: 222-223
Topkapı İSTANBUL

TDAS YAYINLARI / BABIALI KİTAPLIĞI

Alemdar Caddesi Güzel Sanatlar Sk. No: 13 Cağaloğlu İstanbul
Tel: 212.511 93 95 520 43 90 Faks: 212.527 98 47
Email: info@babialikitap.com Web: www.babialikitap.com

İÇİNDEKİLER

Kitap Dizisine Başlarken	7
Birinci Bölüm: Göçmenlik – Mültecilik.....	9
Giriş	9
1. İlk Yüzyılların Göçü	11
2. Entelektüel Göç	13
3. Kölelerin Zorunlu Göçü.....	15
4. Avrupa'dan Göç	17
5. Sömürgelerden Metropollere Göç	20
6. Yeni Ulus Devlet ve Zorla Göç	27
7. Savaş Göçleri.....	30
8. Soğuk Savaş Döneminde Göçmenlik ve Mültecilik	35
9. Körfez Ülkelerine Göç ve Sonuç.....	38
İkinci Bölüm: Küreselleşme ve Göçte Değişim	41
1. Ulus Ötesi Örgütlenme	46
2. Asimilasyonun Sona Ermesi.....	48
3. İslam Devleti (İd) Ve Göçmenler	51
4. Göçün Birikmesi.....	55
Üçüncü Bölüm: Türkiyeli Göçmen İşçiler.....	57
1. Paranın İki Ayrı Dünyadaki İşlevleri.....	58
2. Göçmenler Devrimci Özne Olabilir mi?.....	61
3. Bölünmüş Politik Kimlik.....	65
4. Aydın ve Sanatçı Göçü	70
Yurttaşlık Bildirgesi	71
5. “Göçmen Edebiyatı” ve Dergiler.....	80
6. Türkçe ve Kürtçe Eğitimi	84
7. Mülteci İşçiler.....	87

Dördüncü Bölüm: 1990'lı Yıllar Ve Sonrası	91
1. Kalma Kararı	91
2. Avrupa'da Yeniden Örgütlenme	93
3. Almanya İslamı	98
4. Türkiyeli Göçmen Kimliği	102
5. Göçmen Kökenli Politikacılar	112
6. Lobi ama Hangisi?.....	117
 Beşinci Bölüm: Siyasi Göçmenler	119
1. Burada Ne Yapacağız?	120
2. Örgüt İlişkisi	123
3. Kürtler.....	128
4. Dayanışma ya da Tek Yönlü Yol	132
5. Bir Yerde Yaşamanın Değişen Anlamı	134
 Altıncı Bölüm: 21. Yüzyılda Büyük Göç.....	137
1. Göçmen Ülkesi Olarak Türkiye.....	139
2. Suriyeli Göçmenler.....	142
3. Almanya ve Mülteciler	146
4. Mülteciler ve Sol	152
7. Sonuç	155
Kaynaklar	160

KİTAP DİZİSİNE BAŞLARKEN

Teorik olarak zor bir dönemden geçiyoruz. “Asıl olan dünyayı açıklamak değil, değiştirmektir” denilmiştir ama, bu saptama dünyanın doğru olmasa bile ona yakın açıklaması yapıldıktan sonra geçerlik kazanır. Değiştirmek için önce neyi değiştireceğinizi bilmeniz gerekir. Tersı durumunda zaman ve enerjinizi israf ettiğiniz gibi ağır hatalar yapmanız ihtimali de yükselir. Dünyayı değiştiren herkes hata yapar; ne ki, bir konuda üstünkörü bilgi sahibi olup hata yapmakla, birikimli olup da hata yapmak birbirinden farklıdır. İkincisinde hatanın nasıl düzeltilebileceği bulunabilirken, ilkinde genellikle şaşırılıp kalınır. Örneklerini fazlasıyla gördüğümüz gibi acil ihtiyaç olduğu için hemen uygun bir açıklama bulunur ve bu da genellikle yanlıştır. Yanlıklar üst üste gelerek birikir ve bir süre sonra neyin arandığı da unutulabilir.

Güncel bir örnek vermek gerekirse, toplumu ve solu derinden etkileyen Gezi konusunda bunu görebiliriz. Gezi, bize özgü renkler taşımakla birlikte, bize özgü değildi. Latin Amerika ve Batı Avrupa gibi birbirinden çok farklı bölgelerde Gezi öncesi ve sonrasının örnekleri bulunuyor.

Bazı ülkelerde Gezi’nin farklılaşarak sürdüğünü görmek mümkün, bazılarında ise Gezi kayboldu ve geriye sürekli yeniden üretilen anısı kaldı. Gezi benzeri sosyal hareketlerin değişik şekillerde sürdüğü ülkelerde bu gelişme nasıl sağlandı? Sosyal hareketlerin genel teorisi, sosyal hareketle sınıf hareketi arasındaki farklılıklar konusunda bilginiz yoksa Gezi’yi geliştirmek bir yana, onun hakkında anı üretmekten ileriye gidemezsiniz. Gezi ve genel olarak sosyal hareketler konulardan sadece bir tanesidir.

İlk örneğini gördüğünüz hacimli olmayan kitap dizisine başlar-
ken tek konuda güncel ağırlık vermeyi hedefledik. Her konuda
önce kısa tarihsel gelişme, ardından da konunun günceldeki özel-
likleri ve çıkan sonuçlar incelenecektir.

Hangi konuda olursa olsun klasiklerin okunması önemlidir.
Klasikler yazıldıkları dönemden sonra gerçekleşen gelişmeler so-
nucu şu veya bu oranda geçerliliklerini kaybetmiş olsalar bile, ko-
nunun temelini anlaşılmaması bakımından bilinmeleri önemlidir.

Klasikleri tekrarlamakla yetinirseniz, onlar yazıldıktan sonra
yaşanılan gelişmeleri ve bunların teoride yarattıkları değişimleri
gözden kaçırsınız. Hayatı teoriye sığdırmaya çalışırsınız ve ba-
şarılı olmanız da mümkün değildir. Bir süre kendinizi ikna edebi-
lirsiniz, hepsi bu kadar!

Bu kitap dizisinin amacı, önce klasik teoriyi özetlemek –bu
özetleme klasiklerin okunmasının yerini tutmaz, onlar mutlaka
okunmalıdır- ardından da geçen zaman içinde hangi gelişmelerin
yaşandığını ve bunların teoriyi nasıl etkilediğini açıklamaktır.

Başka bir ifadeyle güncel klasiklerden hareket ederek ama ko-
nuya göre değişen oranda ondan şu veya bu oranda ayrılarak de-
ğerlendirmektir.

Her biri yaklaşık 160 sayfa olacak kitap dizisinin ilki, konunun
güncelliği nedeniyle göçmenlik-mültecilik konusuna ayrıldı.

Kitap altı bölümden oluşuyor. İlk bölümde örnekler temelinde
göçün insanlık tarihindeki yeri anlatılacaktır. İkinci bölüm,
1990'lı yıllarda açık olarak ortaya çıkan göç ve göçmenlikteki de-
ğişme incelenecektir. Sonraki bölümlerde ise göç alan ve veren bir
ülke olarak Türkiye, işçi göçü, politik göçmenler ve Suriyelilerin
konu alınacaktır.

Bu kitabı emperyalizm, alt emperyalizm, reel sosyalizmin ta-
rihi, sosyal hareketler konulu kitaplar bunu izleyecek. Gelişmelere
göre bu sıra değişebilir, araya başka konular da girebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇMENLİK – MÜLTECİLİK

GİRİŞ

Göçü anlatmak insanlık tarihini de anlatmak demektir. Göç, insanlık tarihinin ayrılmaz özelliklerinden bir tanesidir. Göçü çıkarırsanız bu tarih eksik kalır.

Göç ilk olarak “gönüllü” ve “zorunlu” olmak üzere ikiye ayrılır ve her bölümün iç ayrımları da vardır. Ekonomik olarak zor durumda olunmadığı halde dünyanın başka bir bölgesinde daha iyi hayat şartlarının varolduğu öğrenilince oraya gidilmeye çalışılır. Tarihte kültür göçü ya da entelektüel göç denilen bir çeşit de bulunuyor. Az sayıda insanı kapsamasına karşın önemsiz sayılamayacak bir göç çeşididir.

Göç etmeye mecbur kalmanın da çeşitleri bulunuyor. Savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalınabilir. Nüfusun bir kesiminin yok edilmeye başlanması ya da böyle bir tehlikenin yaklaştığının anlaşılması nedeniyle çok sayıda insan kendini kurtarmak için yakın veya uzaktaki ülkelere kaçabilir. Ağır politik baskı, işkence ve hapse girme tehlikesi de göçü zorunlu kılabilir. İspanya iç savaşını faşistlerin kazanmasının ardından yaşanan göç ve Latin Amerika ülkelerinde faşist cuntalardan kaçan çok sayıda insanın komşu ülkelere, bazılarının da Avrupa gibi çok uzak bölgelere, gitmesi bu kapsamdadır. Türkiye’de 12 Eylül faşizminin ardından buna benzer bir dönem yaşandı.

Mültecilik ve politik göçmenlik zorunlu göç kapsamında değerlendirilmelidir.

Göç, iç göçü de kapsar. Kırdaki işsizlik ve yoksulluk kentlere göçü zorlar. Bazen politik olarak zorla göç etmek durumunda kalınır. Bazı Kürt aşiretlerinin belirli dönemlerde zorunlu ikamete mecbur tutulması bir örnektir. Üniversiteye gitmek için kasabadan ya da köyden kente gelmek ve yıllarca burada yaşamak da göç kapsamında değerlendirilmelidir.

Göç için ekonomik nedenle veya açık baskıyla bir yerden başka bir yere gitmenin yanı sıra, istemeden zorla da götürülebilirsiniz. Afrika'dan Yeni Dünya'ya yapılan köle ticareti örnek olarak verilebilir.

“Göç, değişik bileşenleriyle insanlık tarihinin önemli bir bileşenidir” saptamasının ardından, “hiç kimse isteyerek doğup büyüdüğü yeri terk etmez” görüşünden de uzaklaşmak gereklidir.

İnsanlık tarihinde eşitsiz gelişme başından beri vardır. Bırakın farklı ülkeleri aynı ülkenin içinde bile birbirinden oldukça farklı yerler bulunur. Burada eşitsiz gelişmeyi sadece ekonomik olarak düşünmemek gerekir, ekonomiyle ilgili ama kendine özgü tarihi olan kültürel gelişme de önemli bir faktördür.

Herkes coğrafi ve sosyal bir ortama doğar. Bu doğuş kendi tercihi değildir, dolayısıyla çevresinin bilincine varmaya başladığı andan başlayarak onu benimsemek zorunda da değildir. Başka ve belki hiç de yakın olmayan bir yerde yaşamak isteyebilir. Her yer aynı değildir ve farklılık göçü teşvik eder. Bazı durumlarda insan çevresinden uzaklaşmak istese bile, gerekli olanaklara sahip değilse, bunu yapamaz. Bu durumda göç etmek bir istek olarak insanın içinde kalır. Gitmek isteyip yapamamak ama bu isteği sürekli olarak içinde taşımak...

İstenilen ama gerçekleşemeyen, “yerine getirilememiş istek olarak göç” de göçün bir çeşididir denilebilir; düşüncede kalmış bir çeşit. Göç sadece gidenleri ve geride bırakılan çevreyi değil, gidenle hiç ilgisi olmasa bile gitmek isteyip bir türlü gidemeyenleri de etkiler.

Bu kitapta dünya göç tarihi anlatılmayacak, zaten bu kadar kapsamlı bir konunun kitaba sığması da mümkün değildir. Anlatım seçilen örnekler üzerinden yapılacak. Burada modern Türkiye’nin göç tarihine, giden ve gelen göçün bir bölümüne de değinilecektir.

Türkiye bir göç ülkesidir ve bu göçün bileşenlerinden birisi olarak mültecilik de, gelen göç olarak son yıllarda önem kazanmıştır. 12 Mart ve 12 Eylül sonrasında gidenler, başka ülkelerde mülteci olanlar bilinmekle birlikte gelenler ya da bu ülkede mülteci olanlar, Suriyeliler örneğine kadar dikkat çekmemişti. Yıllardan beri ağırlıkla bir geçiş ülkesi olan Türkiye artık mülteciliğin de ne olduğuyla doğrudan tanışıyor. Mültecilik artık sadece orada ya da gidenlerin ülkesinde, Almanya’da, Fransa’da ya da başka bir yerde değil; burada, Türkiye’ye gelen, kalmak zorunda kalan başka ülkelerin insanları örneğinde de yaşanıyor.

Kitapta göçün ve mülteciliğin değişen özelliklerinin yanı sıra, 12 Eylül mültecilerinin konumu da geniş olarak değerlendirilecektir.

1. İLK YÜZYILLARIN GÖÇÜ

Göç insanlık tarihinin ilk yüzyıllarında daha da önemliydi ve hatta göç olmasaydı insan soyu devam etmeyebilirdi bile denilebilir. İnsanın nereden nereye doğru yayıldığı, türün tek yerden başlayarak mı yoksa çok sayıda yerden mi dağılmaya başladığı binlerce yıl öncesiyle ilgili arkeolojik bulgular yeni kazılarla yenilen-

dikçe değişiyor. Anatomik olarak insana benzeyen Homo Sapiens'in 100-120 bin yıl önce Doğu Afrika'dan kuzeye doğru yayılmaya başladığı tahmin ediliyor. G, Homo Sapiens'in hayatta kalabilmesi için zorunludur. Henüz hiç alet yapamayan ve yaşadığı çevrede bulduğu doğal yiyecekleri de olduğu gibi tk etmek zorunda olan Homo Sapiens'in doğaya ve şimdikinden çok daha fazla olan vahşi hayvanlara karşı korunması oldukça zayıftı. Çevrede doğal yiyecek azaldığında yer değiştirmek zorundaydı. Aynı durum başa çıkamadığı vahşi hayvanlara karşı da geçerlidir. Keza iklim değişikliği durumunda da (aşırı sıcak, aşırı soğuk, aşırı yağmur) yer değiştirmek durumundaydı. Uzağa gidebilecek şartlara sahip olmamakla birlikte aynı yerde de yaşayamazdı.

Homo Sapiens ve önceli yiyeceğin daha kolay bulunduğu tropik bölgelerde yıllarca yaşamış olabilir. Aynı bölge doğadan gelen tehditlerin de az olmadığı bir bölgedir. Binlerce yıl küçük avcı grupları halinde örgütlenmiş, yiyecek bulmak ve çevrenin olumsuz koşullarından kaçmak için sürekli yer değiştirerek yaşayan Homo Sapiens, benzer gruplarla kaynakların paylaşımı konusunda savaşmak zorundaydı.

Burada evrimin nasıl gerçekleştiği sorusuyla –yeniden- karşılaşırız. Sürekli yer değiştirmek hayatta kalmak için önemlidir ve bunun için de doğru zamanda doğru kararın verilmesi gerekir. Canlının çevreyle etkileşimini tek taraflı değerlendiren ve evrimi “evreye uyabilmekle” sınırlandıran görüş doğru değildir. Canlı sadece yaşadığı çevreye uymak zorunda değildir, çevreyi değiştirerek kendisi için daha uygun koşullar da üretebilir ve böylece artan oranda kendi evrimini de etkiler, “birlikte evrim” ortaya çıkar.

G, değişen doğaya uymamanın, ona karşı kendini savunmanın pasif de olsa bir çeşididir. Bir bölgede yaşamak şu veya bu nedenle zorlaşmışsa ya değişen koşullara uyulmaya çalışılacak (bu

yapılamazsa yok olunacak) ya da gidilecektir. Gitmek, göç etmek, doğanın dayatmasını kabul etmemektir. Zamanın koşullarında değişen ortamla başa çıkabilecek durumda olmayan grup, daha iyi koşulların bulunduğu başka alan arar.

Göç ilk insanın önemli bir kendini savunma aracıdır. Göç, doğaya uymayı kabul etmemenin, belirli oranda ona direnmenin yoludur.

Homo Sapiens'in evriminin bir başka özelliği, bireysel değil grup olarak incelendiğinde anlaşılabilir olmasıdır. Tehlikelere karşı mücadele ederken ne zaman nereye göç edileceğine grup olarak karar verdi. Bireysel akılların toplamından fazla özelliklere sahip olan grup akıllı, Homo Sapiens'in vahşi bir ortamda kendini korumasını ve geliştirmesini sağladı.

Homo Sapiens'in evrimini sadece biyolojik temelde değerlendirmek doğru değildir. Grup örgütlenmesi olmadan bu varlığın kendini koruması mümkün olamazdı. Nereye ne zaman göç edileceği konusunda doğru karar alınması ancak grup aklıyla gerçekleşebilmiştir.

Her göç kendi özgülünde incelenmelidir. Göç, genellikle tek başına karar verilmeyen bir çeşit savunma yoludur.

2. ENTELEKTÜEL GÖÇ

İnsanlık tarihinde uzun bir dönem entelektüel gelişmeyle göç arasında doğrudan ilişki vardır. Yazının bulunduğu, kullanıldığı ama matbaanın bulunmadığı dönem, uzun bir dönemdir. Uzun yazılı metinlerin çoğaltılması söz konusu değildi. Bu metinler sadece belirli kentlerin kitaplıklarında ve tek olarak bulunurdu. Oradaki bilgiyi ancak o kente gidip, orada belirli bir süre kalarak öğrenebilirdiniz. İnsanlar arasındaki iletişimin büyük oranda yüz yüze

görüşmeyle gerçekleştirebildiği koşullarda, yaşadığınız dönemin bilginlerinin bulundukları yerlere gidip onlarla uzun sohbetler yapmak da entelektüel gelişme için zorunludur.

İnsanlık tarihinin uzun bir döneminde kişinin entelektüel gelişmesi için sürekli gezmek ve oradan oraya göç etmek zorunludur. Duruma göre bazı yerlerde uzun bazılarında kısa kalınabilir ama dönemin bilgi merkezlerini ziyaret etmek, yazılı kaynakları incelemek, bu merkezlerde ya da başka yerlerde yaşayan dönemin bilgin kişilerini bulmak, onlarla uzun konuşmalara girmek entelektüel gelişme için zorunludur.

İlkçağda dönemin en önemli iki bilgi merkezi Atina ve İskenderiye idi. Milattan önce 6. yüzyılda Lykurg tarafından yazılan Sparta Anayasası günümüzde bile ilgi çeken bir metin olmak özelliğine sahipse, bu durum Lykurg'un çağının entelektüel düzeyine ulaşmak için gerekli bütün yerlere gitmiş ve oralarda yaşamış olmasıyla açıklanabilir. Benzeri çok sayıda örnek bulunuyor; Şems ile Mevlana'nın karşılaşması gibi...

Aradan yüzlerce yıl geçti. Mektup, telgraf, sabit telefon, cep telefonu, internet ile haberleşmede uzaklık kavramı ortadan kalktı. Uzak bir ülkede yayımlanan ve ilginizi çekebilecek bir kitaptan kısa sürede haberiniz olduğu gibi, onu ısmarlamanız ve elinize ulaşması da uzun sürmez. Sadece kitabın yazıldığı dili bilmeniz gereklidir, o kadar.

Entelektüel göç kaybolmadı ama önemli oranda değişti. Yaşadığınız dönemin önemli sanat akımlarının temsilcileriyle aynı yerde yaşamak ve o sosyal ortamdan etkilenmek entelektüel gelişme için önemlidir.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve iki savaş arasındaki yıllarda Paris, dünyanın kültür başkenti sayılıyordu. Bu kentte en az birkaç yıl yaşamak, dönemin avangard sanat akımlarının temsilcileriyle

görüşmek, onların üretim süreçlerini yaşamak, entelektüel gelişmenin önemli bir bileşeni olarak kabul edilirdi.

Kültür göçü olarak da adlandırılabilen bu göç çeşidi bazı değişimler yaşayarak halen sürüyor. Üniversite bitirmekten çok hantısının bitirildiği önemlidir. Her üniversite her alanda iyiler arasında değildir. Hangi konuda yüksek eğitim yapılacaksa o alanda iyiler arasında sayılan üniversiteyi bulmak, gerekli ekonomik olanaklara sahip olmak ve o kente gidip en az dört yıl –muhtemelen daha fazla- yaşamak, entelektüel göçün günümüzdeki tipik örneklerindendir.

İnternet üzerinden öğrenmek, ilgili sosyal ortamda bulunarak neredeyse bire bir ilişki içinde alanının en iyilerinden birisi olan öğretim üyesinden öğrenmenin yerini tutmaz. Benzeri bir durum mezuniyet sonrası akademik kariyer için de geçerlidir. Sosyolojide şu veya bu kentteki bir profesörden doktora alabilirsiniz, ama Adorno’dan almışsanız farklı değerlendirilirsiniz.

3. KÖLELERİN ZORUNLU GÖÇÜ

Afrika’dan sağlam yapılı erkekleri toplamak ve bunları yeni bulunan kıta Amerika’da şeker ve pamuk gibi ürünler yetiştiren büyük işletmelerde köle olarak çalıştırmak üzere Atlantik ötesine nakletmek, zorla göç kapsamında değerlendirilmelidir.

Afrikalı siyahların özellikle tarım üretiminde köle olarak çalıştırılması Amerika kıtası keşfedilmeden önce de vardı. Kanarya Adaları ve Batı Afrika kıyılarında Portekizliler köle emeği kullanarak Avrupa’ya ihraç etmek için şeker üretimi yapıyordu. Yeni kıtanın keşfi ve üretimde emeğe duyulan ihtiyaç Afrika çıkışlı köle ticaretini büyük oranda artırdı. 1492-1820 yılları arasında, yakla-

şık 300 yılda yeni kıtaya yaklaşık on milyon kişinin göç ettiği hesaplanıyor. Bunların sekiz milyonu Afrika'dan getirilen köleler, iki milyonu Avrupalılardır.

Yeni kıtaya çıkan Portekizlilerin ve İspanyolların teknolojik üstünlüklerini kullanarak neden yerli halkı köleleştirmedikleri, bunun yerine Afrika'dan köle getirdikleri sorulabilir. Yeni kıtanın zenginliklerinin yağmalanması için teknolojik üstünlük sayesinde direnişleri çabuk kırılan yerli halkın köleleştirilmesi daha ucuz olmaz mıydı?

Burada önceden düşünülmeyen bir gelişme gerçekleşiyor. Avrupa'dan gelenler yerli halkın yabancı olduğu virüsleri de kıtaya taşıyorlar. Kendilerinin bünyesi yıllardan beri birlikte yaşadıkları için bunlara karşı dirençli, ama Amerika'nın yerli halkı ilk kez karşılaşıyor. 1492'de Orta ve Güney Amerika'nın İspanyol bölgesinin nüfusu 40 milyon olarak tahmin ediliyor ve bu sayı 1620'de dört milyona kadar iniyor. Kitlese ölümle sömürge savaşlarından daha çok salgın hastalıklardan kaynaklanıyor.

Yıllardan beri Avrupalılarla teması olan ve dolayısıyla bu kıtanın virüslerine karşı bağışıklık kazanan Afrikalılar için aynı durum geçerli değildi.

Uzak Doğu'da ve Müslüman Araplar tarafından da köle ticareti yapılmakla birlikte, çok sayıda insanı bir kıtadan ötekine zorla göç ettiren Atlantik üzerinden köle nakliyatı en bilinen örnektir. Portekizliler ve İspanyollar kıtadaki egemenlerle işbirliği yaparak köle buluyordu, köleleştirilecek insanı kendileri yakalamıyordu. İnsanlar köle olarak nakledilmek üzere, kuşkusuz bedel karşılığında kendilerine teslim ediliyordu. Bunlar savaş esirlerinden, suçlulardan ve köle olarak satılmak üzere "avlanmış" insanlardan oluşuyordu.

Mahkûmları ve genel olarak toplumda istenmeyen ya da varlığı sakıncalı sayılan insanları zorla uzak yerlere göndermek sonraki yıllarda da uygulanacak bir yöntemdir. İngilizler uzak sömürgeleri olan Kanada ve Avustralya'ya çok sayıda mahkûm göndereceklerdi.

Uzak ülkelere köle olarak zorla gönderilmek, orada zorla çalıştırılmak, zor koşullar altında hayatta kalmaya çalışmak, doğup büyüdüğü topraklara asla dönemeyecek olmak ve o yılların anılarını saklayıp sonraki kuşaklara aktarmak... Afro-Amerikan kültürünün Blues gibi müzikleri üretmesi sonraki kuşaklara aktarılan acı kültürün örneklerinden birisidir.

4. AVRUPA'DAN GÖÇ

Avrupa bir göç kıtasıdır, sadece göç almamış, çok sayıda insan göç de etmiştir. Burada kıta içindeki yer değiştirmelerden değil, başka bir kıtaya (Amerika, Afrika, Asya, Avustralya) gitmekten söz edilmektedir. Kıtada İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki yıllara kadar halkların büyük sayılar halinde yer değiştirmesi yaşanmıştır. Bunlardan bir bölümü ülke içi göç iken, diğer bölümü ülkeler arasında –ama aynı kıta içinde- göçlerdir.

Avrupa'dan göç genel olarak ikiye ayrılabilir.

Birincisi; Yeni Dünya'ya göçtür. Bu göçün düzenlenmesinde iki ayrı sömürgeci yapı, İspanya-Portekiz ile İngiltere farklı politikalar izlerler. İspanya-Portekiz Amerika'daki sömürgelerine esas olarak asker ve memur gönderirler, bu alanı yerleşim için kullanmazlar. İngiltere ise Kuzey Amerika'yı başından başlayarak yerleşim alanı olarak kullanır ve bu vasıta ile “anavatan”ı gereksiz gördüğü insanlardan temizler. Yoksullar, evsizler, suçlular buraya

gönderilir. 1700 yılına kadar 140.000 İngiltereli bu alana gönderilir. (Oltmer: **Globale Migration**, s. 40. Daha sonra sadece sayfa numarası olarak belirtilen bilgiler bu kitaba aittir.)

Bu durum, merkez ülkedeki sınıf mücadelesinin sömürgelerdeki durumdan ayrı düşünülemeyeceğini daha o yıllardan ortaya koyuyordu. İçerde sorun olanları uzak sömürgeye gönderiyorlar ya da gitmesi için teşvik ediyorlardı.

19. yüzyıldan başlayarak Avrupa'dan dünyanın değişik ülkelere göç, yaklaşık yüz yıl boyunca kıtalararası göç hareketini belirler. Açık arayla göçün asıl hedefi ABD'dir. Avrupa'da hızlı nüfus artışı ve ekonomik koşulların iyi olmaması nedeniyle geniş ve boş topraklara sahip olan, işgücüne ihtiyaç duyan ABD göçün başlıca hedefi olur. Oltmer'in verdiği rakamlara göre, 1820'li yıllarda 152.000, 1830'lu yıllarda ise 600.000 Avrupalı ABD'ye göç eder. 1840-1880 yılları arasında ise, yaklaşık 15 milyon Avrupalı kıtayı terk ederek ABD'ye gidecektir. Bunlardan yaklaşık dört milyonu Alman, üç milyonu İrlandalı, üç milyonu İngiliz ve bir milyonu da İskandinav'dandır. ABD'nin nüfusu yarım yüzyılda 17 milyondan 63 milyona çıkar. (s. 43)

Avrupalıların akın ettiği ABD'nin sınırları güneye ve batıya doğru hızla genişler. Bu genişleme aynı zamanda "Kızılderili savaşları" dönemidir. Yerli nüfus ya sürülür ya da yok edilir ve yeni göçmenler yerleşim alanlarını "temizler".

Avrupa'dan gidenlerin yüzde 20 kadarı Güney Amerika ülkelerine yönelirken, yüzde 7 kadarı da Avustralya ve Yeni Zelanda'ya gidecektir.

Avrupa'dan göç Birinci Dünya Savaşı öncesi on yılda özellikle hızlanır ve yılda 1,3 milyon Avrupalı büyük çoğunluğu ABD'ye gitmeyi hedefleyerek kıtayı terk eder.

Geri dönenler de vardır. 1880-1930 yılları arasında 4 milyon kişi ABD'den Avrupa ülkelerine geri dönecektir. Dönüşün nedeni olarak göçün yapısının değişmesi gösterilir. Boş tarım alanlarına yerleşen aile göçünün yerini hızlı sanayileşmeyle birlikte farklı bir göç alacak ve daha önce gidenlerin bir bölümü geri dönecektir. Dönüşler ülkelere göre büyük farklılık gösterir. Yahudilerin sadece yüzde 5'i geri dönerken, Sırp ve Bulgarlarda bu oran yaklaşık yüzde 90'dır. (s. 49)

20. yüzyıl başlarında göçün ülkelere göre yapısında da büyük oynamalar gerçekleşir. Önceki yıllarda ABD'ye fazla göç veremeyen Çarlık Rusyası ve Habsburg monarşisinden göç edenlerin sayısı hızla artar. Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminde iki imparatorluk (Osmanlı ve Avusturya-Macaristan) dağılırken, Çarlık Rusyası sınırlarını büyük oranda koruyarak SSCB'ye dönüşecektir. İmparatorlukların yıkılması birdenbire olmaz ve az olmayan sayıda insan gidişin nereye doğru olduğunu önceden görerek göç etmeyi tercih eder.

İkincisi; sömürgelere göçtür. 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk yarısında dünyanın açık arayla en büyük iki sömürgeci devleti İngiltere ve Fransa'dır. Sömürgelerdeki halkı denetleyecek askerler, yapı işleri için mühendisler, kalifiye işçiler ve bürokratik işleri yürütecek memurlar gereklidir. Bunların sayısı sanıldığından çok daha azdır.

Sömürgeci bir devlet, sömürge bir ülkeyi –hele de büyük olanlarını- sadece zorla denetleyemez. Bu konuda tipik uygulama şöyledir: sömürgeci ülke zorun yanı sıra politik deneyini ve kültürel üstünlüğünü kullanarak sömürge insanını böler, bunlardan bir kesimini kendi yanına çeker ve ülke genelinde denetimi de böyle sağlar.

20. yüzyıldaki iki büyük savaş arasındaki dönemde İngiltere sömürgesi Hindistan'ın nüfusu 340 milyon olarak tahmin edilir ve bu ülkede sadece 12.000 İngiliz vardır. (s. 69)

Bazı yazarlar Kürt halkının tarihi boyunca neden çok sayıda işbirlikçi çıkardığını sorar ama burada soru yanıltır. Sömürgecilik tarihi boyunca bunun çok sayıda ve aşırı denilebilecek örnekleri bulunmaktadır. Toprakları üzerinde güneş batmayan bir sömürge imparatorluğuna sahip İngiltere yeterli örnektir.

İngiliz ve Fransızların Afrika'daki sömürgelerine gittiklerini de eklemek gerekir.

5. SÖMÜRGELERDEN METROPOLLERE GÖÇ

Konu, Avrupa'ya göçün özel bir bölümü olarak üç maddede incelenebilir.

Birincisi; sömürgecilerin teşvik ettiği göçtür. Sömürge halkının bölünmesinin ve etkili bir bölümünün sömürgeci yanına çekilmesinin önemine yukarda değinilmişti. Sömürgeci ülke, diyelim İngiltere, bunun için yüksek eğitim yapacak olanları saflarına kazanmaya önem verir. Bunun en iyi yolu da, sömürge ülkede belirli bir eğitim görmüş olanlardan uygun görülenlere metropol ülkede yüksek eğitim imkânı tanımaktır. Sömürge ülkedeki memurlar sadece İngiliz olmaz, Hintlilerin sayısı da artmaya başlar. 1939'da 599 İngiliz memura karşılık 589 Hintli memur bulunmaktadır. Yerli memurların sayısı giderek artacaktır.

Yerli halktan işbirlikçileri sürekli olarak alt düzeyde bırakmak doğru değildir. Onlara yüksek eğitim imkânı sağlayarak sömürgeci ülkenin kültürünü daha iyi özümsemelerini sağlamak gerekir. Eğitimlerini bitirenler ülkelerine geri döndüklerinde daha üst düzeyde işbirlikçi olacaklardır.

Aynı yöntem Fransa ve Belçika tarafından da uygulanır. Fransa, Afrika'daki sömürgelerinden öğrencilere, Belçika ise Kongo'dakilere değişik burslar vererek Avrupa'ya gelmelerini ve yüksek öğrenim görmelerini sağlar. Sömürge ülke ilerde bağımsızlığını kazanacak olsa bile, metropol ülkelerde burslu eğitim görmüş üniversite mezunlarıyla iyi ilişki kurulabileceği düşünülmektedir. Bu konuda haksız oldukları da söylenemez. Eğitim düzeyinin oldukça düşük olduğu sömürge, bağımsızlık kazanıldıktan sonra yüksek eğitim görmüş olanların önemi sürecektir. Bunu önceden görmek ve bu alanda etkin olmaya çalışmak gerekir.

Sömürgeci ülkeler oldukça akıllı davranmalarına karşın yüksek eğitimin beklenmedik sonuçları da olmaktadır. Sömürge kurtuluş savaşlarının önderleri arasında metropol ülkede yüksek eğitim görmüş olanlar vardır. Aynı durum az oranda da olsa sömürge kurtuluş savaşı veren örgütün diğer kadroları için de geçerlidir.

Hindistan'daki ulusal hareketin önderi Gandi 1888-1891 yılları arasında Londra'da hukuk eğitimi görmüş ve yirmi yıl da İngiltere'nin sömürgesi olan Güney Afrika'da çalışmıştır. Vietnam ulusal kurtuluş hareketinin önde gelen ismi Ho Chi Minh 1917-1923 yılları arasında Fransa'da okumuş, ardından Moskova'da bulunmuştur. Gana'da ulusal kurtuluşun önde gelen ismi Kwame Nkrumah 1930 sonlarında ABD'de okumuştur. Senegalli yazar ve politikacı Sedar Senghor ise, 1920 sonlarından 1950'ye kadar uzun süre Fransa'da okumuş ve çalışmıştır.

Sömürge ülkenin bilgi edinme imkânlarının dar olduğu dünyasından çıkıyorsunuz, metropolün büyük kentinde (Londra, Paris, Brüksel, vb.) dünyadaki gelişmeleri daha iyi izlediğiniz gibi, farklı ülkelerin bağımsızlık yönünde düşünen insanlarıyla karşılaşılıyor, deney ve fikir alışverişi yapıyor; bir süre sonra sömürge ülkenize

geri dönüyor, bağımsızlık isteyen bir örgüt kuruyor ya da zaten varolan örgütte etkin görev üstleniyorsunuz.

Sömürgeci ülkeye kadro yetiştirmek amacıyla yapılmasına destek olunan yüksek eğitimin böyle beklenmedik sonuçları da vardır. Ne ki, ulusal bağımsızlıkçı önderlerin azınlıkta olduklarını, çoğunluğun ülkenin bağımsızlık savaşından etkilense bile anlayış olarak sömürgeci ülkeden fazla uzaklaşmadığı söylenebilir.

Bizde benzeri bir durum Ortadoğu Teknik Üniversitesi'nde (ODTÜ) yaşanmıştır. Eğitim dili İngilizcedir ve eğitim yüksek standartlara sahiptir. Mezun olanların yüksek lisans ve doktora için ABD'ye gidecekleri, ABD kültürüyle yoğrulacakları düşünülmüştür. Sayıca hiç de az olmayan öğrencinin bu yönde hareket ettiği söylenebilir. Ne ki, aynı üniversite Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nun (THKO) kurulduğu yerdir ve Türkiye Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi (THKP-C) için de önemli kadro kaynağı olmuştur. Çok sayıda Türkiye İşçi Partili (TİP) de burada okumuştur.

1969'da ABD elçisi Komer'in arabasının yakıldığı okul, beklenenden farklı amaçlara hizmet etmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasında dünyanın o yıllardaki durumunun (1968 ve sonrası) önemli payı bulunmaktadır.

Sömürgelerden metropollere göçün ikinci maddesinde, Birinci ve İkinci Yeniden Paylaşım Savaşlarında özellikle İngiltere ve Fransa ordularında yer alan sömürge ülke askerlerinin durumu incelenebilir.

Sömürgeci ülkenin sömürge halkını ayrıştırması ve bir bölümünü yanına çekmesinin iyi bir örneği, savaş sırasında görülür. Fransa için Afrika'daki sömürgelerinden, İngiltere için ise Hindistan'dan çok sayıda asker savaşa katılır. Birinci Dünya Savaşı'nda İngiltere'nin ve Fransa'nın en az bir milyon askeri sömürgelerin-

den getirdiği tahmin edilmektedir. Bunlar sadece Afrika ve Ortadoğu'da değil, Avrupa'da da savaşa girmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı'nda bu sayı daha da artacaktır.

Ülkesinden uzaklarda kendisini bağlı hissettiği sömürgeci ülke için savaşmak bu askerlere ne kazandırmıştır, bilmiyoruz. Hiçbir şey kazandırmamış olması mümkün değildir. İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden kısa süre sonra yükselen sömürgeciliğe karşı ulusal kurtuluş savaşlarında savaşa katılmış, savaş tecrübesi kazanmış askerlerin, kısa süre önce saflarında savaştıkları sömürgeci ülkeye karşı savaşta mutlaka etkileri olmuştur.

Bu etkinin her ülke için ayrıca incelenmesi gerekir. İyi bilinen bir örnek ABD'deki siyahların durumudur. Irk ayrımı nedeniyle beyazlar karşısında ikinci sınıf vatandaş muamelesi gören siyah askerler İkinci Dünya Savaşı sırasında ABD ordusunda yer aldılar ve Avrupa'da savaştılar. Siyah askerlerin bilinçlenmesinde Nazi Almanyasının önemli rolü vardır. Bu durum, tarihin önceden düşünölemeyecek gelişmeleri ortaya çıkarabileceğini gösteren güzel bir örnektir.

Aynı örnek tarihte projeksiyon yapılamayacağını da gösterir. Geçmişe yönelik olarak bazen "filanca gelişme öyle olmasaydı, farklı davranılsaydı, çok şey değişebilirdi" değerlendirmesi yapılır. Mümkündür, değişebilirdi ve ortaya çıkan sonuç gerçekteşenden daha iyi olabileceği gibi daha kötü de olabilirdi. Geçmişteki önemli bir olayı değiştirip, diğerlerini aynı bırakarak değerlendirme yapmak doğru değildir. Değişen önemli olay diğerlerini de etkileyecektir ve bu etkinin boyutunun bilinebilmesi de mümkün değildir.

ABD ordusunda Nazi Almanyasına karşı savaşa katılan siyah askerlerin, savaştan sonra ülkede Martin Luther King'in önderliğini yaptığı ve siyahlara eşit haklar isteyen vatandaş hareketinin önemli militanları olacaklarını kim önceden tahmin edebilirdi?

ABD ordusunda başlangıçta ikinci sınıf muamelesi sürer. Ne ki, Normandiya çıkarmasının ardından Nazi Almanyasının ordu-suyla doğrudan çatışma başlar. ABD ordusu Nazilerin Ardenler saldırısı karşısında zor duruma düşer ve çözüm yöntemlerinden bi-risi olarak siyah askerlere daha büyük sorumluluk verilir. İşgal edilen Almanya’da yaşayan siyah askerler bu ülkede gördüklerin-den çok etkilenirler. *“Lokantada beyaz bir garson bize servis ya-pıyordu. ABD’de böyle bir şey düşünülemez!”*

Siyah subay ve askerler ABD’ye döndüklerinde yeniden ikinci sınıf insan muamelesiyle karşılaşır ve *“biz bunun için savaşma-dık”* düşüncesiyle eşit hakları hedefleyen Vatandaş Hareketi’ne katılırlar.

Burada savaş nedeniyle ülkesinden uzaklaşmanın ve birkaç yılla sınırlı bile olsa başka ülkelerde yaşamının bazı insanları ne kadar değiştirdiği görülmektedir.

Bir başka örnek, Fransa sömürgesi Martinik doğumlu olmasına karşın sonraki yıllarda Cezayir Ulusal Kurtuluş Hareketi’nin önemli isimlerinden birisi olacak Frantz Fanon’dur.

Kendisini Fransız kültürüne bağlı hisseden Fanon savaşa katılır ve yaralanır. Ne ki, melez olduğu için Fransa’da dışlanmayla kar-şılaşır. Savaşta yaralanmış eski bir asker olarak Fransa’da yüksek eğitim yapar, psikolog olur, bir süre ülkede çalıştıktan sonra Fransa sömürgesi olan Cezayir’de bir hastanenin yöneticisi olarak çalışır. Fanon, ağır psikolojik sorunlar yaşayan sömürge insanına ve ırk ayırımına uğrayanlara yönelik olarak yeni tedavi yöntemleri geliştirir. Beyaz insanlar da benzer sorunlara sahipmiş gibi görün-seler de gerçekte sorunlar arasında fark vardır ve tedavileri de farklı olmak zorundadır. (Fanon’un **Siyah Deri / Beyaz Maske** ve **Toprağın Lanetlileri** kitaplarına bakılabilir.)

Savaş katılmak amacıyla sömürge ülkeden çıkış, metropole göç ve sonrası eskisinden çok farklı bir insanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sömürgelerden Avrupa'ya göçün üçüncü bölümünde; bağımsızlığını kazanan ülkelerde yıllardan beri asker, bürokrat ya da başka bir görevle yaşayan Avrupalıların ülkeyi terk etmek zorunda kalmaları incelenebilir.

1945-1980 yılları arasında 5-7 milyon Avrupalının eski sömürgeleri terk etmek zorunda kaldıkları tahmin edilmektedir. (s. 73). Buradaki sayıya 1975'te Vietnam'da savaşın yenilgiyle bitmesi sonucu ülkeyi terk etmek zorunda kalan ABD'liler dahil değildir, onlar Avrupa'ya gelmemiştir.

Yukarda verilen sayının iki özelliğinin bulunduğu belirtilebilir.

Sömürgeyi terk etmek ve “anavatan”a dönmek zorunda kalanların önemli bir bölümü sömürgeye doğup büyümüştür ve yıllardır burada yaşamaktadır.

Bir başka önemli nokta ise, sömürge ülkelerdeki yerli işbirlikçilerinin ne oranda Avrupa'ya gidebildikleri konusudur. Bunların bir bölümü ülkeyi terk etmiş olmakla birlikte tam sayının bilinmesi zordur. Bir bölümü kaçamamış ve cezalandırılmış, başka bir bölümü ise saf değiştirmiştir.

Bağımsızlık sonrasında eski sömürgelerden Avrupa'ya zorunlu dönüş ülkelere göre incelenecek olursa:

Fransa: Bu ülkeye önce Dien Bien Fu yenilgisiyle sömürge olan Vietnam'ın kaybedilmesi ve ardından da Cezayir'in bağımsızlığını kazanmasıyla 1954-1964 yılları arasında 1,8 milyon kişi geldi. Sadece Cezayir savaşının sona erdiği 1962'de bu ülkeden gelen insan sayısı 800.000 kişiydi. Bu sayı, Cezayir bağımsızlık

navvının sadece Fransız sömürgeciliğine karşı değil, içerdeki işbirlikçilerine karşı da verildiğini gösteriyor. Cezayir, Fransa için özel bir sömürgeydi çünkü Uzakdoğu'dakilerin aksine Fransa'nın parçası olarak görülüyordu. Cezayir bağımsızlık savaşının uzun ve kanlı olması ve her iki ülkenin tarihini de derinden etkilemesi bu nedenledir. Fransa'daki Cezayirlilerin bir bölümü aradan yıllar geçmesine karşın hâlâ toplumun ayrılmaz parçası durumuna gelememiştir.

Hollanda: Endonezya'nın bağımsızlığını kazanmasından sonra 1960'lı yıllarda Hollanda'ya yaklaşık 330.000 bin kişi gelir. Bunlardan 12.500 kadarını Hollanda sömürge ordusunda askerlik yapan ve sömürgecilikle özdeşleşmiş olan Molukalılar oluşturur. (s. 74)

Portekiz: Bu ülkede "Karanfil Devrimi"nin ardından sömürgeler bağımsızlığına kavuşur. Angola, Mozambik, Gine-Bissau ve ek üç küçük sömürgeден 1973'den sonraki bir yıl içinde yarım milyon kişi ülkeye gelir. Büyük çoğunluk Angola'dan gelmiştir. 1970'li yılların ortalarında ülke nüfusunun yüzde 6'sı dönenlerden oluşuyordu. Bu kişilerin topluma uyum sağlaması Fransa ve 1950'li yıllarda yaklaşık 600.000 kişinin döndüğü İtalya'daki gibi sorunlu olmaz, çünkü dönenlerin yaklaşık üçte ikisi Portekiz'de doğmuş ve anavatan ile de sürekli bağlantı içinde kalmışlardır.

İngiltere: Başta Hindistan olmak üzere eski İngiliz sömürgelelerinden insanların dönmek zorunda kaldıkları biliniyor. Ne ki, İngiliz sömürgeciliği yumuşak geçiş konusunda Fransızlarınkinden farklıdır. Ek olarak, çekildiklerinde arkalarında kaos bırakmakta daha ustadırlar. İngiltere 1947 yılında Hindistan'dan çekildikten hemen sonra bu ülke kanlı bir iç savaş sonucunda diğeri Pakistan

olmak üzere iki ülkeye bölünür. Güçlü dini temelleri olan bu savaştan yaklaşık bir milyon kişinin ölümüne neden olduğu tahmin ediliyor. (s. 78)

6. YENİ ULUS DEVLET VE ZORLA GÖÇ

19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılda kurulan ulus devletlerin ilk yıllarında etnik temizlik yapılarak nüfusun homojenleştirilmesi gerçekleştirilmiştir. Ulus devletin kurulduğu alanda farklı etnik kimliklerden insanların birlikte bulunması tehlikeli görülmüş ve nüfusun bir bölümü göçe zorlanmıştır. Bu göçün iç savaş ya da soykırımla birlikte gerçekleştirilmesi de mümkündür.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında kurulan devletler imparatorluklardan kopmalarla veya imparatorlukların dağılmasıyla kuruldular. Yeni kurulan devletin nüfus yapısı, imparatorluk bünyesinde bulunmanın gereği olarak homojen değildi. Eskiden başka bir devletin bünyesinde bu alanda yaşayan nüfusun bir bölümü artık buraya ait değildir.

Savaşta yenilen Almanya Versailles Antlaşması'yla toprak kaybetti ve burada yaşayan nüfus büyük oranda Almanya'ya göç etmek zorunda kaldı. Sayının bir milyondan fazla olduğu tahmin ediliyor. (s. 83)

Savaş kaybeden başka bir ülke, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu dağıldı. 1920'li yıllarda Avusturya'da yaşayanların yüzde 10'undan fazlası ülkenin yeni sınırlarının dışında doğmuş olanlardan oluşuyordu. Benzer bir durum Macaristan için söz konusuydu. Yeni kurulan Çekoslovakya'dan ve ek olarak Romanya ve Yugoslavya'dan gelenler vardı.

Orta Avrupa'da sınırların değişmesi sonucu gerçekleşen zorunlu göçün kapsamı yaklaşık iki milyon olarak tahmin ediliyor.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasında yaşanan göçler ve mübadele sadece sürekli toprak kaybeden ve savaş sonrasında dağılan Osmanlı İmparatorluğu'nun karşılaştığı bir durum değildi; özellikle Orta Avrupa çapında zorunlu göç vardı.

Yunanistan'ın 1830'da, Bulgaristan'ın 1878'de Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını kazanması bu ülkelerdeki Müslümanların bir bölümünü göçe zorladı. O yıllarda, Türk değil, Müslüman kimlik ön plandaydı.

1920-1922 yılları arasında Yunanistan ile savaşın ardından yaklaşık 1,35 milyon Yunanlıyla 430.000 Türk (Müslüman) mübadele yoluyla yer değiştirdi. Mübadelede Türk olmaktan çok Müslüman olmak belirleyiciydi. Anadolu'daki az sayıda Hristiyan ve Musevi Türk de dinleri nedeniyle mübadele kapsamına alınacaktı.

Osmanlı İmparatorluğu savaş öncesinde Kafkasya'dan da büyük göç alacak, çok sayıda Çerkez ve bölgedeki diğer halklardan insanlar Çarlık Rusya'sının zorlamasıyla Osmanlı sınırları içine gelecekti.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde ve sırasında soykırımlar yaşanacaktı. Çerkez soykırımı bunlardan ilkidir. Ardından 1904'te Almanların Afrika'daki küçük sömürgelerinde (Namibya) yaptıkları soykırım gelir. Sömürgeciliğe karşı isyan eden Heroların yüzde 80'i, Namalar'ın yarısı yok edilmiştir.

Önceki yıllarda başlayan, 1915'te en yüksek noktasına ulaşan Ermeni soykırımı da bu kapsamda değerlendirilmelidir. Anadolu Müslümanlaştırılıyordu. Türklerle Kürtlerin, Ermenilerin büyük oranda yok edilmesinde ve göçe zorlanmasında birlikte hareket etmelerinin temeli din kardeşliğidir. Ermeni mallarının ortak yağmasını da buna eklemek gerekir.

Christian Gerlach, Almancası 2010 yılında çıkan kitabında, 20. yüzyıldaki büyük katliamlara başka bir yönden bakar. Kitap, **Extrem Gewalttätig Gesellschaften – Massengewalt im 20. Jahrhundert** (Aşırı Saldırgan Toplamlar – 20. Yüzyılda Kitle Şiddeti) adını taşır.

Yazara göre, çok sayıda insana karşı uygulanan şiddet, halkın geriye kalan büyük bölümünün katılımı olmadan gerçekleşemez. Halk, her olaya göre ayrı incelenmesi gereken şekilde büyük katliama katılır ve bu sırada payını da alır. Kitapta Ermenilerin geride bıraktıkları malların paylaşımı sırasında merkezi otorite ve yerel eşraf ile halk arasındaki paylaşım çelişkileri örneklerle anlatılır.

Benzer bir durum Almanya’da Yahudilere karşı da yaşanacaktır. Halkın bir bölümünün aktif desteği ve diğer bölümünün bilmezlikten gelmesi olmasaydı, Nazi Almanyası gibi örgütlü ve güçlü bir devlet bile geniş boyutlu bir soykırımı gerçekleştiremezdi.

Yeni devletlerin kurulması veya sınırların değişmesi sonucu yıllardır yaşadıkları topraklardan göç etmek zorunda kalan insanlar sürekli olarak benzeri sorunlarla karşılaşır. Yıllardır birlikte yaşadıkları insanların küçük bir bölümü tarafından korunup kollanırlarken, büyük bir bölümünden düşmanlık görürler; geride bırakmak zorunda kaldıkları mallar eski komşular tarafından paylaşılır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında Yunanistan ile yapılan mübadelede benzeri olaylar iki tarafta da olmuştur.

Savaş sonrasındaki göçlere “devrim göçü”nü de eklemek gerekir. 1917’de Rusya’da gerçekleşen devrim sonucu 1922 yılına kadar, büyük oranda üst ve orta gelir grubundan yaklaşık iki milyon kişi göç etmiştir. Bunların bir bölümü İstanbul’a gelmekle birlikte ağırlıkla Balkan ülkeleriyle Almanya ve Fransa’ya gitmişler ve

“Rus Berlin”i, “Rus Paris”i gibi büyük koloniler oluşturmışlardır. Buralarda da uzun süre kalamamışlar ve genellikle ABD’ye gitmişlerdir.

Yeni kurulan devletler ve önemli politik gelişmeler sonrasında yaşanan göçlerle ilgili bu örneklerin genelini ancak bir bölümünü kapsadığını belirtmek gerekir. Uzakdoğu’da Japonya’nın yayılması, işgal ettiği bölgelerden göçlere neden olmuştur. Afrika’da ülkeler arasında yaşanan göçlerin büyük olduğu bilinmektedir ama bu konuda yeterli bilgi olduğu söylenemez.

7. SAVAŞ GÖÇLERİ

Savaş ülke içinde ve dışında büyük göçlere neden olur.

Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra Alman ordusunun saldırısının ilk üç ayında Belçika nüfusunun yüzde 5’i (1,4 milyon) Hollanda ve Fransa’ya kaçmak zorunda kaldı. Çarlık ordusunun saldırısı sonucu ise, ilk yıllarda birkaç milyon kişi bulunduğu yeri terk ederek batıya doğru kaçtı. Bunlar savaşın Avrupa’da yarattığı göçün boyutlarını gösteren örneklerden ikisidir. Başka örnekler de bulunmakla birlikte bunlara girmiyorum. Açık olan, savaşın özellikle de büyük savaşların büyük göçlere neden olduğudur. Bu sayılar İkinci Dünya Savaşı’nda yaşanılacak olana göre az sayılır.

Bu savaş öncesinde de büyük bir göç vardır: Yahudilerin göçü. Nazilerin kendilerine yönelik olarak artan saldırganlığı karşısında Yahudiler Almanya’dan, bu ülkeye katıldıktan sonra Avusturya’dan ve Münih Antlaşması ile Çekoslovakya da düşünce bu ülkeden de kaçmak zorunda kaldılar. Sayıları yaklaşık yarım milyon olarak kabul ediliyor (s. 86).

Bu insanlar 80 kadar ülkeye dağıldılar. En fazla Yahudi göçü alan ülke açık arayla ABD idi, onu Arjantin ve İngiltere izliyordu.

Nazilerden kaçan az sayıda Yahudi öğretim üyesi Türkiye'ye gelecek ve üniversitelerin gelişmesine önemli katkı yapacaktır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde ülkelerini terk etmek zorunda kalan politik mültecilerin sayısı da az değildir.

Almanya, Avusturya ve Çekoslovakya'nın Almanca konuşulan kesimini terk etmek zorunda kalan politik mültecilerin toplam sayısı 1939 yılına kadar 25 ile 30 bin kişi kadardır. (s. 87) Bunlar ağırlıklı sosyal demokrat ve komünistlerden oluşmaktadır.

İtalya farklı bir faşizm türüne sahiptir. Hitler'in baskısına rağmen Mussolini yönetimi uzun süre Yahudilere karşı harekete geçmeyi kabul etmemiştir. Mussolini'nin iktidara geldiği Ekim 1922 ile 1937 yılları arasında yaklaşık 60.000 kişinin politik nedenlerle ülkeyi terk ettiği tahmin edilmektedir.

Politik mültecilerin hareket tarzı, politik olmayanlardan farklıdır. Onlar ülkelerinden mümkün olduğu kadar fazla uzaklaşmama çalışırlar. Politik çalışmayı sürdürebilmek ve gerektiğinde terk etmek zorunda kaldıkları ülkelere girip çıkabilmek için başka bir Avrupa ülkesine giderler. Bunlar özellikle Fransa ve İngiltere'dir.

Nazilerin savaş başladıktan kısa süre sonra Fransa'yı işgal etmeleri sonucu politik mülteciler, ya yakalanıp toplama kamplarına gönderildiler, ya Fransa'daki yer altı direniş hareketine katıldılar, ya da İngiltere ve daha uzaklara gitmek zorunda kaldılar.

Frankfurt Okulu'nun tanınmış temsilcilerinden Yahudi asıllı Walter Benjamin önce Fransa'ya gider. Bu ülke işgal edilince güneye gidip buradan çıkış yapmaya çalışır ve başaramayınca intihar eder.

Fransa'dan Afrika'ya ve özellikle Casablanca'ya geçmek, henüz Fransa yönetiminde olan bu kentte bir şekilde ABD vizesi bulmak ve uçakla ABD'ye gitmek, az sayıda mültecinin başarabildiği bir kaçış yoludur. **Casablanca** filmi o yıllarda mültecilerin bıçak sırtındaki hayatını anlatır.

Politik mültecilerin küçük bir bölümü SSCB'ye gidecektir.

Savaş öncesinde bir başka büyük politik mülteci göçü de İspanya'dan olur. İspanya iç savaşı sırasında Franco'cu faşistlerle cumhuriyetçiler arasındaki güç dengesinin değişmesine paralel olarak sürekli iç göç yaşanır. Cumhuriyetçilerin savaşı kaybetmelerinin ardından aralarında Uluslararası Tugaylar üyelerinin de bulunduğu yaklaşık yarım milyon kişi Fransa'ya geçecektir (geçenlerin yarısı sivillerden oluşmaktadır). Bunların büyük bölümü o günün koşullarında kamplarda kalmak zorunda kalır. 1939 sonlarına kadar 300 bin kadar göçmen değişik yardım kuruluşlarının desteğiyle Fransa'yı terk eder ve özellikle Latin Amerika ülkelere gider (ağırlıkla Meksika). 150 bin kadarı İspanya'ya geri döner. Kalanları zor günler beklemektedir. 1940 yılında Nazilerin Fransa'yı işgal etmelerinin ardından yakalanıp toplama kamplarına gönderilecektir. Bir bölümü de direniş hareketine katılacaktır ya da iktidarda bulunan işbirlikçi Vichy rejimi tarafından Franco'ya teslim edilecektir.

İkinci Dünya Savaşı'nda göç rakamları olağanüstü büyüktür. Savaşın başladığı 1939'dan Nazi Almanyası'nın yayılmasının sona erdiği 1943'e kadar yaklaşık 30 milyon insanın bulunduğu yeri terk etmek zorunda kalması, zorla sürülmesi veya toplama kampına nakledilmesi söz konusudur. Bu ise zamanın Avrupa nüfusunun yüzde 5'i demektir. (s. 98)

Sayının bu kadar yüksek olması İkinci Dünya Savaşı'nın özellikleriyle ilgilidir. Bu savaşta sivil kayıplar ilk kez askeri kayıpları

geride bırakır. Bu savaş aynı zamanda –ülkelere göre değişmekle birlikte- karşı tarafın nüfusunu imha savaşıdır.

Naziler sadece Yahudileri ve komünistleri değil, sosyal demokratları, Roma ve Sinti’yi ve engellileri de toplama kamplarına dolduruyor, hatta bazılarını daha önce öldürüyordu.

Bu savaşta askeri olarak anlamı bulunmayan ama psikolojik olarak önemli olduğu düşünülen tahribat yüksek boyutlara ulaştı. Nazi ordusu SSCB’den çekilirken geçtiği yerleşim birimlerinin tümünü yakıyordu. Bunun askeri olarak önemi yoktu, önemli olan tahrip etmektir.

“Alman Hiroşması” olarak bilinen Dresden bombardımanında 40.000 kişinin öldüğü tahmin ediliyor. Bu kentin askeri olarak önemi yoktu, ama sadece burasının değil, Almanya kentlerinin ABD-İngiliz uçakları tarafından düzenli olarak bombalanmasıyla halkın moralinin bozulacağı ve Hitler’i desteklemekten vazgeçecekleri düşünülüyordu.

Beklendiği gibi olmadı, Alman halkı sonuna kadar Nazilere karşı önemli bir muhalefet geliştirmedir. Her ağır bombardıman yüksek can kayıplarının yanı sıra göçe de neden oluyordu.

Savaş nedeniyle yaşadıkları bölgeyi terk etmek zorunda kalan mülteciler Avrupa ile sınırlı değildir. Nazi ordusu SSCB içlerinde ilerlemeye başlayınca Nazilerle işbirliği yapabileceğinden kuşku-lanılan kesim –aralarında Kırım Türkleri de vardı- Orta Asya’ya sürüldü. Bu sırada can kayıpları yaşadılar ve ancak yıllar sonra eski yerlerine dönebildiler.

Japonya ile Çin arasındaki savaş da çok sayıda mültecinin ortaya çıkmasına neden oldu. Japon ordusunun ilerlemesi sırasında yaşanan yağmacılık, kitlesel tecavüzler ve katliamlar sonucu Çinliler yerlerini bırakarak ülke içlerine kaçmak zorunda kaldılar.

1937-1945 yılları arasında bunların sayısı 95 milyon olarak tahmin ediliyor. (s. 99)

Zorla göçün bir başka özelliği de, işgal edilen bölgelerden seçilerek esir toplanması ve savaş esirlerinin de benzer şekilde değerlendirilmesidir. Çok sayıda erkek askere alındığı için işçi sıkıntısı çeken Alman sanayisinde kadınlı erkekli çok sayıda esir ve yabancı işçi köle gibi çalıştırıldılar.

1945’de savaş bitti, ama savaşın göçleri sürdü. Bu kez Kızıl Ordu işgal bölgesinden göçmek zorunda kalan Almanlardı. Hitler döneminde, başta Avusturya’da yaşayanlar olmak üzere, Alman sayılan herkes aynı yönetim altında toplanmaya çalışılmıştı. Bu insanlar Çekoslovakya dahil olmak üzere işgal edilen ülkelerde Nazilerle birlikte çalışmışlardı. Savaş Almanya’nın yenilgisiyle sona erince, yaşadıkları ülkelerden sınırdışı edildiler ve Batı Almanya olarak bilinen Federal Almanya’ya ya da Almanya Demokratik Cumhuriyeti’ne geldiler. Federal Almanya’nın güneyine yerleşen Südetler, aradan 70 yıl geçtikten sonra bile bir zamanlar oturdukları toprakları unutmuş değiller.

Her iki Almanya’ya gelen sürgün Almanların sayısı yaklaşık 12,5 milyondur. Yarım milyon kişi de Avusturya’ya gelmiştir. (s. 102)

Savaş sonrası Almanya’daki bir başka önemli konu yerinden edilmiş insanlar ya da zorla çalıştırılan yabancı işgücüydü. Almanya’daki sayıları 11 milyon kadardı ve getirildikleri yerlere gönderilmeleri gerekiyordu.

Başka ülkelerde esir düşen Almanların da ülkelerine dönmeleri gerekiyordu. ABD’nin elinde 3,7 milyon, İngiltere’nin elinde 2,3 milyon, SSCB’de ise 1,8 milyon Alman esir vardı. Başka ülkeler tarafından esir edilen Alman askerler de bu sayıya katıldığında

yaklaşık 9 milyona ulaşılıyordu. Bu sayılara Nazi iktidarı döneminde sürgüne gitmek zorunda kalan Almanların önemli bölümünün dönmesini de eklemek gerekir.

İkinci Dünya Savaşı boyunca Avrupa'nın büyük bölümünde dolaylı ya da dolaysız olarak zorla göç hayatın parçası olmuştu. Büyük göç rakamları da bunu göstermektedir.

Kuzey Afrika'da İngiltere ile Almanya arasındaki tank savaşlarının neden olduğu göçler konusunda bilgimiz bulunmuyor.

8. SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE GÖÇMENLİK VE MÜLTECİLİK

Soğuk Savaşın iki Almanya devletinin kurulduğu 1949'dan inişli çıkışlı bir süreç izleyerek SSCB'nin dağıldığı 1991'e kadar olan dönemi kapsadığı belirtilebilir. Dünyanın iki bloğa ayrıldığı bu dönemde göçler gönüllü ve zorunlu olarak ikiye ayrılabilir.

Gönüllü göç, işçi göçüdür. Savaş sırasında büyük kayıp veren ve savaş sonrasında yüksek gelişme hızına ulaşan ABD ve Batı Avrupa ekonomileri ya resmen ya da sınırdan girmeyi kolaylaştırarak az gelişmiş ülkelere gelen işçilere kapılarını açtılar.

Soğuk Savaş ve sonrasındaki yıllarda ABD büyük oranda göç aldı. 1970'li yıllarda göçmen politikasının liberalleştirilmesinin ardından ülkeye 4,5 milyon göçmen –yasal yollardan- geldi. 1980'li ve 1990'lı yıllarda ABD'ye iki milyon Avrupalı, 5,7 milyon Asyalı ve 6,8 milyon Orta Amerikalı ve Karayipli göç edecekti. ABD'nin en çok göçmen aldığı ülke Meksika'dır. (s. 110)

Avrupa'da büyük işçi göçü yoğun el emeğine ihtiyaç duyan Federal Almanya'ya yönelik olarak gerçekleşti. İtalyanlar, Yunanlı-

lar, Türkler ve Kürtler yapılan ikili anlaşmalarla bu ülkeye işçi olarak geldiler. (Türkiye’den işçi göçü ve sonraki yıllardaki gelişmeler üzerinde daha sonra durulacaktır.)

Demokratik Almanya Cumhuriyeti de yabancı işçiye ihtiyaç duyuyordu. Bu ülkeye Vietnam ve Mozambik’ten işçiler geldi. İşçi göçü konusunda Batı ve Doğu Almanya olarak da bilinen bu iki kesim arasındaki farklar üzerinde ilerde durulacaktır.

Soğuk Savaş dönemindeki zorunlu göç üçe ayrılabilir.

Birincisi; sosyalist ülkelerden kapitalist ülkelere göçtür. 1956 yılında Macaristan’dan, 1968’de Çekoslovakya’dan, 1980’de Polonya’dan özellikle Fransa ve Almanya’ya yönelik göç yaşandı. Devlet olarak kurulduğu 1949 yılından Berlin Duvarı’nın yapıldığı 1961’e kadar DAC’dan Batı’ya yaklaşık üç milyon kişinin göç ettiği tahmin ediliyor. (s. 105)

Kızıl Ordu’nun ülkeye girmesinin ardından yaşanan ekonomik ve toplumsal değişiklikler nedeniyle bir bölüm insan Batı’ya göç etmiştir. Bu da politik göçün bir çeşididir. Politik göç mutlaka faşist yönetimlerin işbaşında olduğu ülkelere başka ülkelere doğru gerçekleşmez, sosyalist ülkelere ve devrimi yeni yapmış ülkelere başka ülkelere doğru da olabilir.

Bu konuda Vietnam büyük örnek sayılır. ABD işgali altındaki Güney Vietnam’da önce stratejik köyler anlayışı çerçevesinde büyük iç göç yaşandı. Geniş bir nüfus kesimiyle Vietkong’un ilişkisini kesmek ve bu nüfusu yeniden eğitmek için çok sayıda eski köy boşaltıldı ve yeni köyler kuruldu. Bu uygulama Vietkong’un 1975 yılındaki zaferine engel olamadı. Ülkedeki yarım milyon ABD askerinin yanı sıra, işgal sırasında şu veya bu oranda onlarla yakın ilişki içinde bulunmuş 130.000 kadar Vietnamlı ülkeyi terk ederek ABD’ye gitti.

Savaştan sonra Kamboçya'daki Pol Pot yönetimine müdahale eden Vietnam Halk Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) arasında kısa süreli savaş yaşandı. Vietnam'daki yaklaşık 200.000 Çinli ÇHC'ye gitti. Devrim sonrasındaki kötü ekonomik koşullar nedeniyle Vietnam'dan gidiş bir süre devam etti. Kayıklara binecek ve yolda kayıplar vererek ülkeyi terk etmeye çalışanlar sonuçta ABD'nin yanı sıra Kanada, F. Almanya, Fransa ve İngiltere'ye gittiler. Bu ülkelerden her birinin birkaç on bin Vietnamlı aldığı tahmin ediliyor.

Benzeri bir durum Küba'da 1959'da devrim sonrasında yaşandı. Küba burjuvazisi ve değişik nedenlerle ona katılmış olanlar ABD'de Miami'ye yerleştiler ve sonraki yıllarda Küba'daki Fidel Castro yönetimine karşı düşmanca faaliyetlerini sürdürdüler.

İkinci kategoriye örnek olarak İran ve Afganistan verilebilir. 1979'da İran'daki İslam Devrimi'nin ardından yaşanan büyük baskı dalgası sonucu kaç kişinin diğer ülkelere –özellikle Türkiye'ye- gittiği bilinmiyor. Şah yandaşlarının yanı sıra Halkın Mücahitleri ve İran Komünist Partisi de geniş oranda ülkeden ayrılmak zorunda kaldılar.

Afganistan'da ordunun desteğiyle kralın devrilmesi sonucu demokratik bir yönetim kuruldu. Yönetim iç savaşta zor duruma düşünce SSCB'yi yardıma çağırdı ve Kızıl Ordu 1979 sonlarında Afganistan'a girdi. ABD, Kızıl Ordu karşıtı Mücahitlere askeri destek sağladı ve savaş on yıl boyunca sürdü. Ağır kayıplar ve yüksek savaş masrafları sonucu 1989'da Kızıl Ordu yenilerek Afganistan'dan çekildi.

Savaş yıllarında yaklaşık 5-6 milyon Afganın komşu ülkelere –ağırlıklı Pakistan'a ve bir oranda da İran'a- gittiği tahmin edili-

yor. Bu rakam o yıllardaki Afganistan nüfusunun yaklaşık üçte biridir. (s. 107) Bir ülkenin nüfusunun üçte birinin başka ülkelere göç etmek zorunda kalması, o ülkenin altüst olması anlamına gelir.

Burada verilen örneklerin eksik olduğunu belirtmek gerekir. Filistin'deki savaş sonucu yaşanan göç, Angola'da ABD ile SSCB arasında iki tarafın temsilcileri aracılığıyla yıllarca süren savaş, Afrika'da devletler arasında bitmeyen savaşlar zorunlu göçe neden oldular. Orta Amerika'da Nikaragua ve El Salvador'da yıllarca süren savaş da belirlenemeyen sayıda insanın komşu ülkelere göçüne neden oldu.

Üçüncü kategori, faşist darbe sonucu ülkelerini terk etmek zorunda kalan politik mültecilerdir. Latin Amerika ülkelerinde gerçekleşen faşist darbeler sonucu Şili, Arjantin ve Uruguay'dan çok sayıda sol görüşlü insan ülkeyi terk etmek zorunda kaldı. Bunlar genellikle komşu ülkelere giderken, Avrupa ülkelerine gelenler de oldu.

1967'de Yunanistan'da gerçekleşen Albaylar Cuntası sonucu çok sayıda Yunanlı –önceden beri Batı ve Orta Avrupa ülkelerinde bulunan Yunanlı işçilere ek olarak- bu ülkelere sürgün olarak geldi. Karamanlis ve Papendrau gibi liderler de cuntaya teslim olmak yerine sürgünü tercih ettiler. Cunta 1974 yılında devrilecekti.

12 Mart ve özellikle 12 Eylül 1980 sürgünleri daha sonra ayrıntılı olarak incelenecektir.

9. KÖRFEZ ÜLKELERİNE GÖÇ VE SONUÇ

Petrol zengini olan körfez ülkeleri değişik ülkelerden çok sayıda göçmen alırlar. 1990'lı yıllara kadar iki milyon Hintli, 1,5 milyon Pakistanlı, 200.000 Bangladeşli ve 70.000 Sri Lanka'lı ça-

lışmak için bu ülkelere gelmişti. (s. 115) 1980’li yıllardan başlayarak Filipinlilerin sayısı artar. Filipinler çok sayıda göçmen veren ülkeler arasındadır. Tayland ve Malezya da körfez ülkelerinin yanı sıra başka ülkelere de işçi göndermektedir.

21. yüzyıl başında Birleşik Arap Emirlikleri’nde nüfusun yüzde 70’ini göçmenler oluştuyordu. Katar için bu oran yüzde 86’dır. (s. 116) Bunlar ağırlıkla sanayi ve ev işçisi olmakla birlikte aralarında kalifiye elemanlar da bulunmaktadır. Bu ülkelerde yapılan büyük inşaatlar ve mega projeler yüksek ücret ödenen kalifiye elemanları da çekmektedir.

Bu ülkelerdeki çalışma koşullarıyla ilgili olarak basında çıkan haberlerden hareketle, çalışanların herhangi bir hakkının bulunmadığı belirtilebilir. Savaşlar nedeniyle Müslüman ülkelerden kaçmak zorunda kalan milyonlarca mülteciyi –Suudi Arabistan örneği de bu arada belirtilmelidir- sınırlarından içeriye almayan bu ülkelerdeki padişahlık benzeri yönetimler, petrol refahını kimseyle paylaşmak istemiyorlar.

Sonuç olarak, göçün insanlık tarihinin önemli bir parçası olduğu önemle yeniden belirtilmelidir. Yukarıdaki genel inceleme ağırlıklı olarak Avrupa temelindedir ve eksiktir. Tarihte savaşız ve göçsüz bir dönem yaşanmamıştır. Bunlara ek olarak afetler nedeniyle yaşanan göç de belirtilmelidir. Ortaçağ’da nüfusu kırıp geçiren veba salgını, yakın dönemde Çernobil ve Fukushima’daki nükleer santral kazaları nedeniyle yaşanan göçler sadece iki örnektir. Bunların kapsamı tam olarak bilinmiyor. Yönetimler bu tür felaketler nedeniyle yaşanan göçü küçük rakamlarda tutmaya çaba gösterirler. Aynı şekilde Afrika ülkelerinde bazıları gazete haberi bile olmayan çok sayıda küçük savaş sürüyor ve bu nedenle yaşanan göçler bulunuyor. Bunlarla ilgili bilgi de çok azdır.

Hemen her ülkede yaşanan iç göçler de kısa göç tarihinin kapsamı dışında kalmıştır. Kırdan kente göç her zaman gönüllü olarak

ya da ekonomik faktörlerin zorlamasıyla gerçekleşmez. Çin Halk Cumhuriyeti'nde Mao Zedung'un ölümünden sonra yaşanan hızlı sanayileşme sonucu milyonlarca insan kentlere gelmiştir. Bizde ise, savaş nedeniyle çok sayıda Kürt köyü boşaltılmış ve büyük kentlerdeki Kürt nüfusu büyük oranda artmıştır.

Tarihte göçün, iç göç ya da dış göç olarak hayatında önemli iz bırakmadığı insan topluluğu yoktur denilebilir.

İkinci bölümde 1990'lı yıllardan başlayarak göçmenlikte yaşanan önemli değişim incelenecektir. Göçmenliğin değişik bileşenlerinin yapısı değişmiştir, mültecilik de buna dahildir.

Çarpıcı bir örnek olarak Ege sahilinde yatan ölü çocuğun fotoğrafı, Kobaneli Aylan Kurdi'nin durumu incelenebilir. Annesi ve kardeşi de denizde boğulan Kurdi'nin sadece babası kurtuldu. Ege kıyısından Kos adasına geçiş için gerekli para –kişi başına 1000 Dolar- Kanada'da yaşayan hala tarafından gönderilir. Eskiden çok uzakta yaşayan halayla ilişkiye geçmek ve ondan gelecek parayı almak en az bir ay sürerdi. Şimdi birkaç gün yeterli oluyor. Kurdi'nin sahilde yatan cesedinin fotoğrafı televizyon, Facebook ve Youtube aracılığıyla kısa sürede dünyaya yayıldı. O kadar ki, en fazla iki gün içinde konuyu bilmeyen neredeyse kalmadı. Almanya başbakanının yorumundan İzlanda halkının mültecilere evlerini açma kararına, Kurdi ailesinin mültecilik başvurusunu başlangıçta kabul etmeyen ancak üç kişi öldükten sonra sağ kalan babaninkini kabul eden Kanada hükümetine yönelik eleştirilere ve İngiltere başbakanının mülteciler konusunda tutum değiştirmesine kadar o fotoğraf ve ilgili öykü kısa sürede dünya konusu durumuna geldi. (Aylan'ın babası iltica teklifini kabul etmeyecek ve Kobane'ye geri dönecektir.)

25 yıl önce böyle bir gelişme düşünülemezdi. İkinci bölümde bu değişikliği ortaya çıkaran etkenler incelenecektir.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE GÖÇTE DEĞİŞİM

Ulaşım ve haberleşme araçlarının gelişmesi, göçün artması ve yaygınlaşmasının önkoşuludur. Çok sayıda insanın nispeten uzak yerlere gidebilmesi için kullanabilecekleri araçların bulunması ve gidecekleri yer hakkında az çok bilgi sahibi olması gerekir. Demiryolu şebekesi ve/veya az çok gelişmiş karayolu ulaşımı olmayan bir ülkede iç göç ve belirli kentler üzerinden yapılan dış göç gerçekleşemezdi.

1960'lı yıllarda Almanya'ya işçi göçü, iki ülke arasında yapılan anlaşmanın yanı sıra, insanların İstanbul'a gelebilmesini ve buradan Almanya'ya gidebilmesini gerektirir. Bu ise demiryolu ve bir oranda karayolu taşımacılığı olmadan mümkün değildir.

Demiryolu yapımı ise, ülkenin iç bölgelerinin belirli oranda pazar ekonomisine açılmış olmasını, demir-çelik ve kömür sanayisini, gelişmemiş de olsa sinyalizasyon sistemini, yol boyunca gar yapımını, telgraf şebekesini ve sistemin çalışması için gerekli sayıda insanın eğitilmiş olmasını gerektirir. Ek olarak, İstanbul-Münih demiryolu hattının ve Almanya'da iç hatların da bulunması zorunludur.

Denizyolları için de benzer belirleme yapılabilir. İnsanların 19. yüzyılda ve 20. yüzyılın ilk yarısında, uçakla yolcu taşımanın mümkün olmadığı yıllarda, Avrupa'dan ABD'ye göç edebilmesi Atlantik'i geçebilecek ölçüde gelişmiş yolcu gemilerinin yapılmış

olmasıyla mümkündür. Demiryolları gibi gemi taşımacılığının da sanayi temeli vardır. Gelişmiş bir demir-çelik sanayisi ve kömür üretimi olmadan Atlantik’i geçebilecek gemiler üretilemez.

Haberleşmeye gelince; insanlar genellikle neyle karşılaşacaklarını hiç bilmedikleri bir yere, en azından büyük sayılar halinde gitmezler. Oraya daha önce gidenlerden bilgi almaları gerekir. 1960’lı yıllarda haberleşme araçları esas olarak mektup ve az oranda telgraftı. Telefon şebekesi gelişmemişti, otomatik telefon yoktu; santral aracılığıyla bağlanmak için sıra beklemek gerekiyordu.

Bir başka önemli haber kaynağı gazeteler ve yaygın olmayan siyah-beyaz televizyonu.

Bir ülkeden diğerine –bir süreliğine de olsa- göç etmiş olan ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Çekoslovakya ve Doğu Prusya’-dan ayrılmak zorunda kalmış Almanlar gibi olmayan, farklı ulustan olan insanlar için o yılların gözde kavramı “asimilasyon” idi.

Göç edilen ülkeye geçici olduğunu düşünerek çalışmak ve para biriktirmek için gelen insanlar, bir süre sonra ailelerini de getirirler ya da memleketten kız alarak aile kurarlar. Çocuklar olur, aile büyür. O yıllarda geçerli olan anlayışa göre, en fazla üçüncü kuşakta kişi yaşadığı ülkenin insanı olur. Geçici olduğu düşünülerek gidilen ama 20-25 yıl ya da daha fazla kalınan ülke ABD, Kanada ya da Avustralya gibi oldukça uzaksa, asimilasyon daha hızlı gerçekleşebilir.

Türkiye’den Almanya’ya kitlesel işçi göçü gerçekleşirken bu insanların torunlarının (üçüncü kuşak) Alman olacağı düşünüldü. Bu konuda örnekler de vardı. 20. yüzyılın başında Almanya’ya gelmiş ve Ruhr havzasında kalmış Polonyalı işçilerin

torunlarının soyadlarından başka kökenlerini gösteren belirti kalmamıştı. Aynısının –farklı dine sahip olmalarına karşın- büyük oranda Türkler ve Kürtler için de gerçekleşeceği düşünülebilirdi.

Hayat 1990’lı yıllardan başlayarak farklı gerçekleşti. Bunun önceki yıllardan kaynaklanan birikimi bulunmakla birlikte, görünür olması bu yıllardadır. Verilebilecek çok sayıda örneğin belki de en çarpıcısı, Almanca konuşan Türk milliyetçilerinin ortaya çıkmasıdır. Almanya vatandaşı olanın –büyük oranda- Alman olacağı varsayılırdı, ama o eskidendi.

Mevcut şartların süreceği varsayımına dayanan gelecek belirlenmesi gerçekleşmedi. Bugünü anlamak için geçmişi bilmek gerekir belirlemesinin her zaman doğru olmadığı bir kere daha ortaya çıktı. Göç, göçmenlik ve mültecilik konularında 1970’li ve hatta 1980’li yıllarda kimsenin düşünemeyeceği gelişmeler, 1990’lı ve sonrasındaki yıllarda gerçekleşti.

Göç, teknolojinin gelişmesiyle ya da son 250 yıl için konuşulursa kapitalizmin gelişme düzeyiyle bağlantılıdır. Nereye, nasıl, hangi sayıda insan gidecek ve o yere gittikten sonra ne yapacak?

Göç edilecek yerdeki yaşantı hakkında önceden –bir oranda da olsa- bilgi sahibi olunursa, bu bilgi, mevcut imkânlar dahilinde tercih belirlenmesinde etkili olur. Bu durumu Suriyelilerin Türkiye üzerinden Avrupa’ya gidişinde görmek mümkündür. Büyük çoğunluğun hedef ülkesi Almanya’dır, daha yakın olan Yunanistan, Sırbistan, Macaristan ya da Avusturya değil.

Bu, en fazla 25 yıllık geçmişi olan yeni bir olgudur, teknolojik gelişmeyle ve bunun somutlandığı yeni haberleşme araçlarıyla doğrudan bağlantılıdır. Bunu Suriyeli mültecilerin en değerli varlıklarında da görmek mümkündür; nakit para ve cep telefonu.

Göçteki önemli değişimlerden bir tanesi, sadece göç öncesi ve sonrasında yani sabit yerlerde değil, göç sırasında da sürekli haberleşmedir. Cep telefonunun yaygın olarak kullanılabilmesi ancak yeni bir sanayi devrimiyle mümkün olabilmektedir.

1970'li yılların ikinci yarısında başlayan ve "Üçüncü Sanayi Devrimi" olarak anılan üretim sürecinde yeni bir aşamaya (bilgisayar ve otomasyon) geçiş, günlük hayattaki belirgin etkilerini 1990'lı yıllarda göstermeye başladı ve insan hayatında önemli değişikliklere neden oldu.

Üçüncü Sanayi Devrimi kapitalizmde "neo liberalizm" olarak adlandırılan aşamadır. Konumuz göçle sınırlı olduğundan neo liberalizmin özelliklerinden sadece bu çerçevede söz edilecektir. (Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi edinmek için bkz. **40 Yıl Sonra TDAS**, s. 52-58)

Neo liberalizmde üretim sürecinin çokuluslulaşması artar. Sosyalist sistemin yıkılması ve bu sistem bünyesinde yer alan ülkelerin kapitalist pazara açılması sonucu, üretim süreci dünya çapında planlanmaya başlar. Örnek olarak otomobil üretimini alacak olursak; üretim hangi parçanın nerede en ucuza üretileceği temelinde planlanır; ek olarak, üretimin bitiş yerinin pazara sürüleceği alana yakın olmasına da dikkat edilir.

Belirli bir markanın parçaları İspanya, Almanya ve Polonya'da yapılıyor, son bölüm Almanya'da tamamlanıyor ve buradan Almanya, Fransa, Avusturya ve Benelüks ülkelerinde pazara sürülüyor diyelim. Adı geçen bütün ülkeler arasında hızlı haberleşmenin yanı sıra ucuz ve hızlı ulaşımın da gerçekleşmesi gerekir. Parçaların bir ülkeden diğerine taşınması pahalı olursa üretimi bölmenin anlamı kalmaz. İnternet ve cep telefonlarıyla iletişim kolayca sağlanırken, bir ülkede üretimi biten parçalar buradan son ülkeye gönderilir. Ulaşım kara ve demiryoluyla yapılır.

Üretimi planlayanlar sık sık değişik birimlere giderek denetleme yaparlar ve varsa sorunları çözerler. Herhangi bir büyük tekelin üst yönetim düzeyinde yer alanlar da sürekli olarak sadece ülke içinde değil, ülkeler arasında da seyahat etmek zorundadır. Bu seyahat Almanya ile ABD arasında olduğu gibi kıtalar arası boyuta da ulaşabilir.

Neo liberal ekonomi haberleşmenin ve ulaşım araçlarının hızlanmasını ve ucuzlamasını gerektirir. Aynı araçlar göç eden insanlar tarafından da kullanılabilir. Bir ülkeden diğerine –o ülke uzak bile olsa- eskisine göre daha hızlı ve kolay ulaşmanın, “sınıra kadar gelmek” anlamında kullanılması gerekir. Uçak havaalanına, gemi limana gelir; tren ve araba da sınırda gümrüğe girmek zorundadır ve kaçak göçmen vizesi bulunmadığı için burada takılır ve genellikle hemen iltica başvurusu yapılır.

Neo liberalizmde hayatın bütün alanları metalaşır, her şeyin fiyatı vardır ya da para ile her şey satın alınabilir. Neo liberalizmde üretimin tüketicinin istekleri dikkate alınarak belirlenmesi, seri ve tek tip üretim yerine mesela tek tek tüketicilerin isteklerine göre otomobil üretilmesi, göçmenliği de etkiler.

Orta Afrika ülkelerinden yola çıkarak Libya’da Akdeniz kıyısındaki Tripolis’e ulaşmak isteyenler –buradan deniz yoluyla İtalya’ya geçeceklerdir- Büyük Sahra’yı geçmek zorundadırlar. Parası olan arabayla bu hatta sefer yapanları kullanırken, parası az olanlar yaya olarak şanslarını denerler. Arz esnektir, yolcunun isteklerine göre farklı yollardan da gidilebilir, yeter ki parası olsun. Aşırı sıcak ve geceleri aşırı soğuk nedeniyle tehlikeli olan bu yolculukta ölenlerin sayısı bilinmiyor ama Akdeniz’i geçerken teknenin batması sonucu boğulanlardan az olmadığı belirtiliyor.

Yeterli satın alma gücüne dayanan talep varsa, hizmet de vardır. İnsanlar Büyük Sahra’yı geçmek istiyorsa, bazı insanlar da

araçlarıyla gerekli ücret karşılığında- hizmete hazırdır. Bu durum bütün zor yolculuklar için geçerlidir. Güney ya da Orta Amerika'nın şu ya da bu ülkesinden Meksika'daki ABD sınırına kadar gelmek de kolay olmamakla birlikte, parayla geçilebilen kolay ve kendi başına gidenler için zor ve tehlikeli yollar da vardır.

Fiyatı piyasa şartları belirler. Talep çoksa ve mevsim nedeniyle hava kötüyse, fiyat artar. Bodrum civarından Kos'a tekneyle geçmenin fiyatı –bu yıl için- yazın kişi başına 1000, kışın 2000 dolarıdır.

Neo liberalizmin özellikleri göçe de yansır. Bunlardan önemli ve ayrı olarak ele alınması gereken bir özellik de ulus ötesi örgütlenmedir.

1. ULUS ÖTESİ ÖRGÜTLENME

Kapitalizmde ulus ötesi örgütlenme yeni değildir, ama neo liberalizm döneminde daha ileri bir aşamaya ulaşmıştır. Tekellerin farklı ülkelerde üretim birimleri kurmaları ve pazarı dünyanın bütününü olarak görmeleri, mümkün olan her ülkede örgütlenmeyi gerektirir. Büyük tekeller belirli bir ülkenin tekeli olmaktan çok, kapitalist dünyanın tekeli durumundadır. Hissedarları, yöneticileri ve çalışanları arasında belirli bir halkın ağırlığı yoktur. Farklı tekelere göre durum değişmekle birlikte, tekellerin merkezlerinin bulunduğu ulusal devletlere olan bağımlılığı geçmişe göre azalmıştır. Ucuz ve kolay iletişim olmadan böyle bir örgütlenme mümkün değildir.

Yeni ve eski göçmenlerde de benzeri bir gelişmeyi gözlemlemek mümkündür. Avrupa'da Elbistanlılar, Dersimliler, Kürecikliler gibi örgütlenmeleri görüyoruz. Burada söz konusu olan Avrupa ülkelerinde yaşayan ve belirli bir yöreden olanların dernekleşmesi;

dernek toplantıları, kültürel faaliyetler ve açıklamalar yapmalarıdır.

Bir ulusun varlığı ulusal sınırlarda sona ermez. Bir ulustan olan insanlar başka ülkelere göç etseler ve hatta belirli bir süre sonra o ülkenin vatandaşı olsalar bile geldikleri ülkeyle bağlantıları sürer, orada olup biten önemli olaylarla ilgilenirler.

Burada gerçekleşen yerelin küreselleşmesidir. Dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın Türkiye'nin şu veya bu beldesinden insanların internet üzerinden ilişki kurması, örgütlenmesi, bazı durumlarda dernekleşmesidir. Böyle bir gelişme, hızlı haberleşme araçları olmadan gerçekleşemezdi.

Uzaktakiyle ya da göçmenle “anavatan”daki arasında ilişki konusunda verilebilecek çarpıcı örneklerden bir tanesi İrlandalılarla ilgilidir. İngiltere'ye karşı mücadele eden İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) yıllar önce ABD'ye yerleşmiş İrlandalılardan büyük destek gördü. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarında ağır ekonomik sorunlar nedeniyle ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan çok sayıda İrlandalı özellikle ABD'ye gitmişti. IRA'nın mücadelesinin yükseldiği yıllarda ABD'deki İrlanda kökenlilerin üçüncü ve dördüncü kuşakta olduğu söylenebilir. IRA, öncelikle ekonomik olarak çoktan ABD vatandaşı olmuş İrlanda kökenlilerden büyük destek gördü.

ABD ile İngiltere hükûmetleri arasındaki ilişki her zaman iyi olmuştur. İngiltere hükûmetleri –özellikle Thatcher döneminde- ABD'den bu desteğin önlenmesini istedi, ama sonuç alamadı. İrlanda kökenli ABD vatandaşları İngiltere tarafından “terörist” olarak değerlendirilen bir örgütü destekliyordu. IRA ile dayanışma toplantıları yapıyor, konferanslar veriliyor, para toplanıyordu. ABD yönetimlerinin –bazı kısıtlamalar dışında- bu büyük dayanışması engellemesi mümkün olmadı.

İrlandalıların da İngilizce konuşması asimilasyonlarını yavaşlatmış olsa gerektir. Yıllar önce bu ülkeye göç etmiş olanlar artık Amerikalıdır, ama hem geldikleri ülkeyle bağlantıları zayıflayarak da olsa sürmekte ve hem de kültürlerini ABD’de de yaşamaktadırlar.

ABD yönetimleri, İngiltere hükûmetlerinin IRA ile görüşmesinden yanaydı ve iki ülke yönetimi arasında “terörist” bir örgütün değerlendirilmesi konusunda ortaya çıkan farklılıkta göçmen İrlandalıların da mutlaka payı vardır.

2. ASİMİLASYONUN SONA ERMESİ

Asimilasyon her halk, her çevre, her aile ve hatta her kişi için ayrı değerlendirilmelidir. Burada yapılan belirlemeler genel ortalamayla ilgilidir.

Asimilasyon, kişinin ya da az veya çok bir insan grubunun önceki ülkesi ve kültürüyle bağının büyük oranda –bazen tümüyle– kesilmesi demektir. Bu süreç zaman alır (genellikle üç kuşak), ama asimilasyonun başladığı yaşa göre de değişir. Küçük yaşlarda başlayan asimilasyonda başarı oranı yüksektir. Önceki çevreyle ilgili birikim az olduğu için yeni eskiyi kolayca silebilir ya da iyice geriye itebilir. O kadar ki, asimilasyonu yaşayan çocuk sık sık ana dilini bile unutabilir.

Asimilasyonun tarihimizdeki klasik örneği Osmanlı’daki devşirmelerdir. Hristiyan ailelerin küçük çocukları genellikle zorla alınır, Müslüman yapılır ve sıkı bir eğitimden geçirilir. Bunlardan yetenekli olanlar bürokraside görevlendirilir, diğerleri Yeniçeri olarak değerlendirilir. Eski çok gerilere itilmiş, neredeyse kaybolmuştur ve bundan böyle asimile oldukları kültür içinde yaşayacaklardır.

Asimilasyonun daha az zorlayıcı yollar izlediği göçmenlikte her kuşak yaşadığı toplumdan kaçınılmaz olarak etkilenir. Bu etkilenme yeni ülkeye geldiğinde yirmi yaşın üzerinde olan ilk kuşakla, küçük yaşta gelen ya da burada doğanlarda farklıdır. Daha yaşlı olanların asimile olması neredeyse mümkün değilken, çocuk yaşta gelenler ya da burada doğanlar (ikinci kuşak), genellikle iki kültüre de tam uyamayan “ara kuşak” bazen de “kayıp kuşak” olarak adlandırılır. Üçüncü veya en geç dördüncü kuşakta ise, asimilasyonun tamamlandığı kabul edilir.

Yeni ve eski ülke arasındaki uzaklık da asimilasyon sürecini etkiler. Türkiye’den Almanya’ya ya da Kanada veya Avusturalya’ya gidenlerin yaşadıkları süreç farklıdır. İlk örnekte her yıl izne gidilirken, sonrakilerde ortalama üç yılda bir gidilebilir. İlk örnekte önceki ülke ve kültürle bağlantı daha yoğundur.

Asimilasyonun başarısı önceki ülke ve kültürle ilişkinin azalması oranına doğrudan bağlıdır. Yeni ülkede koloni halinde bir arada yaşayan göçmenler, önceki kültürlerini de yaşatırlar, yeniden daha az etkilenirler. Belirli bir kentte –diyelim Berlin- göçmen nüfusu arttıkça, belirli bir bölgede toplu olarak yaşamak eğilimi de artar (Kreuzberg örneği). Başka bir kentte –diyelim Frankfurt- Türkiye’den gelenler göçmen kitlesi içinde en fazla oranı temsil etmekle birlikte, sayıları Berlin’deki gibi açık farkla en fazla değildir. Kent belediyesi de “küçük Türkiye” veya “küçük İtalya” gibi göçmen kolonileri oluşmasını engellemek için karışık oturmayı teşvik ediyorsa, sonuçta her zaman asimilasyon denilemese bile, Alman kültüründen etkilenme artar.

İletişim araçlarının çeşitlenmesi ve etkinleşmesi 1980’li yıllarda günlük gazeteleri bile bir gün sonra okuyabilen insanları, uydu televizyonlarıyla neredeyse her saat ülkeyi yaşar duruma getirdi. Ankara ya da Giresun’da oturan televizyonda hangi haberi

ya da diziyi izliyorsa, Köln ve Paris'teki de aynısını izler oldu. Futbola meraklı olanlar yaşadıkları ülkeden bir takımın yanı sıra, Türkiye'den de bir takım tutar oldular (Bayern Münih ve Galatasaray gibi). Maçları televizyonlardan izleyen milyonlarca insan için Bursa ya da Kopenhag'da olmanın arasında –küçük saat farkı dışında- hiç fark yoktur.

Benzeri durum değişik ülkelere göçmenler için de geçerlidir.

Türkiye'de parti liderleri arasındaki tartışmaları –daha doğrusu atışmaları- yakından izleyen ama Almanya'daki politik tartışmalara ilgi duymayan insan sayısı az değildir. Son olarak, ülke dışında yaşayan T.C. vatandaşlarının genel seçimde –bulundukları ülkeden sınıra kadar gelmek zorunda kalmadan- oy kullanabilmeleriyle birlikte, göçmenler arasında Türkiye'deki politikaya ilgi daha da arttı. AKP, CHP, MHP ve HDP yöneticileri Avrupa ülkelerinde de seçim kampanyaları örgütlemeye başladılar.

Türkiye'deki genel seçim için yaşanan ülkede oy kullanılabilmesi uyumu (integrasyon) engeller, saptaması, anlamsızdır. Yeni iletişim araçlarıyla ortaya çıkan büyük değişim görmezden gelinmekte ve ülke dışında oy kullanılabilmesi bu değişimin başlangıcı sanılmaktadır. Yukarıda da açıklandığı gibi Türkiye'de olup biten her şeye yönelik ilginin artması, yeni iletişim araçlarının yaygın olarak kullanılmaya başlandığı 1990'lı yıllarda başlamıştır.

Anlaşılan, Avrupa ülkelerinde yıllardan beri faaliyette bulunan göçmen örgütleri ayaklarının altındaki zeminin gittikçe kaydığını hissediyorlar ve nedenini de bir türlü anlayamıyorlar.

Göçmenlerin yaşadıkları ülkenin sınırları ötesindeki dünyaya açılması ve bu açılmada yeni iletişim araçlarının rolü, günümüzdeki bazı önemli gelişmelerin anlaşılmasında anahtar rol oynar. Örneklemek gerekirse; Irak ve Suriye'deki savaşta yer alan çok sayıda yabancı savaşçının varlığı ancak bu çerçevede anlaşılabilir.

80 ülkeden yaklaşık 20.000 kişinin dışarıdan gelerek bu savaşa katıldıkları tahmin ediliyor. Yeni iletişim araçlarını ve dinci örgütlerin bunları kullanmaktaki ustalığını atlarsanız, her şeyi emperyalizme bağlayıp geçici olarak da olsa işin içinden çıkabilirsiniz. Gerçek durum ise daha karmaşıktır.

3. İSLAM DEVLETİ (İD) VE GÖÇMENLER

Konumuz İD, El Nusra ve benzer örgütler olmadığı için, sadece Irak ve Suriye’de bu örgütlerin etkin olarak yer aldıkları savaşla göçmenlerin ilişkisi üzerinde durulacaktır. (Küresel Cihad ve İD hakkında ayrıntılı bilgi, **Düşünbil** dergisinin Mart-Nisan 2015 tarihli sayısında vardır. Aynı makale, www.engineerkiner.org’da da yayımlanmıştır.)

Bir ülkede doğup büyüme, eğitim görmek, o ülkenin dilini ana dili olarak konuşmak, o ülkenin kültürel değerlerini, yaşam tarzını büyük oranda dışlamayı engellemez. Bu saptama ortalamayı gösterir, her kişinin durumunun ayrı olarak incelenmesi gerektiğini dışlamaz. Dikkat çekici olan, küreselleşme olarak da adlandırılan kapitalizmin 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren girdiği yeni gelişme aşamasında dünyanın artan oranda her yerde yaşanıyor olmaya başlanmasıdır. Belirli ürünleri ve markaları (McDonals, Lee, vd.) dünyanın neresine giderseniz gidin bulursunuz. Bu ürünler yerele adapte olarak sunulurlar. Rusya Federasyonu’ndaki McDonalDs ile Çin Halk Cumhuriyeti’ndeki farklıdır.

Küreselleşme sadece bu değildir. Küreselleşme yerelin de yayılması ve dünyanın değişik yerlerinde bulunabilmesi demektir. Sık seyahat ve yoğun haberleşme olmadan bunlar gerçekleşmezdi.

Ne kadar olduğu tam bilinemeyen ama çok sayıda olduğu tahmin edilen ülkede var olan İD de küresel bir örgüttür. Ağırlıkla

yetenek (Irak Suriye) dayanır ama birçok ülkede bazen güçlü (Libya Libya) bazen belli belirsiz olarak bulunmaktadır.

Katli keserek idam gerçekleştiren bir kişinin, Londra aksanıyla lıplı lıce konuşan göçmen bir ailenin çocuğu olduğu ortaya çıkmıştı. Paris'te Charlie Hebdo baskını yapan ve daha sonra öldürülen iki kişi de, Fransız polisinin açıklamasına göre mükemmel Fransızca konuşuyordu.

New York'taki ikiz kuleler saldırısını gerçekleştiren ekibin en bilinen ismi Muhammed Atta da diğerleri gibi göçmendir. Sahip olduğu özellikler Almanya'da "ideal göçmen" kategorisine girmesini sağlamaktadır. Almancayı kısa sürede öğrenmişti ve teknik eğitim görmekteydi.

Paris çevresindeki küçük kentlerden birisinde doğan, anadili Fransızca olan, bu ülkede eğitim gören, ardından İD, Taliban ya da El Nusra'ya katılan, bu örgütlerin bulundukları bölgelerde savaşan, ardından ülkesine geri dönen kişilerin sayısı tam olarak bilinmemekle birlikte, 500-1000 kişi arasında olduğu tahmin ediliyor.

Ailesi birkaç kuşaktır Paris civarında (bu kent Londra veya Berlin de olabilir) yaşayan bu genç insanlar (çoğunlukla erkek olmakla birlikte aralarında kadınlar da vardır) yaşadıkları toplumun değerleriyle hiç örtüşmeyen çok farklı bir sosyalizasyonu nasıl yaşıyorlar?

Burada daha az sayıda olmakla birlikte köken olarak İngiliz, Fransız ya da Alman olanların da İD ve benzeri örgütlere katıldıklarını belirtmek gerekir.

İnsanların uzak bir ülkede din devleti için savaşan örgüte katılabilmesi için, önce onun varlığından, görüşlerinden ve eylemlerinden haberinin olması gerekir. Broşür dağıtmak bile belirli bir ön örgütlenme gerektirdiğine ve bu yolla ancak az sayıda insana

ulaşılabileceğine göre, insanların İD ile bağlantı kurmadan önce onun hakkında ayrıntılı denilebilecek düzeyde bilgi sahibi olmaları nasıl gerçekleşiyor?

İD, El Nusra, Boko Haram (son olarak İD'ne katıldı), Taliban, El Kaide gibi örgütlerin varlığını televizyondan ve basından öğrenmek mümkündür. Facebook ve YouTube vasıtasıyla bu örgütlerin kendi yazılarına (başta İngilizce olmak üzere değişik dillerde yayınlanmaktadır), videolarına, örgüt liderlerinin konuşmalarına doğrudan ulaşmak mümkündür. Yeni iletişim araçları vasıtasıyla bilgi edinildikten sonra örgütle ilişkiye geçmek için çalışılır.

Klasik ilişki vasıtası camiler ya da belirli derneklerdir. Buralarda İD ya da benzeri bir örgüte bağlı kişiler vardır, bunların bulunması gerekir. Belirtmek gerekir; camiler ve dini derneklerin ortaya çıkması ve etkinleşebilmesi için kuruluşlarının üzerinden belirli bir zaman geçmiş olması ya da daha sonra inceleneceği gibi, göçün birikmiş olması gerekir.

Dinci örgütlere ve savaşa katılmak amacıyla ailesini ve çevresini terk ederek giden göçmen ya da olmayan kişilerle ilgili olarak yapılan araştırmalar, bu kişilerin ilgili örgütle ilişkiye geçmeden önce dinci olarak nitelendirilemeyeceklerini gösteriyor. Erkek ve kadınlarda dinin kendilerine belirtilen kurallarına göre yaşamak, ilgili örgütle ilişki sağlandıktan sonra başlıyor. Bu ilişkinin başlangıcı, bulunulan ülkedeki bir cami veya dernekteki ilgili kişinin ya da grubun bulunmasıdır. İlişki gelişir, bu gelişme içinde kişinin giyimi ve davranış tarzı değişir ve belirli bir süre sonra kişi örgütün esas yapısına katılmak üzere ülkeyi terk eder.

Kişiyi başlangıçta yönlendiren esas faktör sosyal medyadır. Burada her şey bulunduğu için neyi arıyorsanız bulabilirsiniz. Sosyal medyaya adından hareketle ilerici anlam yüklemek yanlıştır.

Elektronik ileti, Facebook, YouTube, Twitter aracılığıyla haberleşmek, bilgi edinmek ve örgütlenmenin ilk adımlarını atmak herkes için geçerlidir. Avrupa'nın değişik ülkelerinde bulunan ırkçılar da İslamcılar da aynı araçları kullanmakta, bu araçlarla ABD'deki fikirdaşları ile de haberleşebilmektedirler.

İD'nin dünya çapındaki örgütlenme mekanizmasını incelemekten konuyu "emperyalizmin oyunu" olarak açıklamak, kolaya kaçmaktır. Dincilerin öğrenmek yerine anlamadıkları her konuyu Allah'a bağlamaları gibi, sosyalistlerin bir bölümü de aynı şeyi emperyalizme bağlayarak yapmaktadır. Emperyalizmin tabii ki rolü vardır ama hangi taşı kaldırırsanız altından çıkacak kadar da değildir.

Bu maddeyi bitirirken islamın göçmen savaşçılarından da söz etmek gerekir. Rusya Federasyonu'ndan (RF) bir yetkilinin açıklamasına göre, İD içinde RF pasaportu taşıyan birkaç yüz kişi bulunmaktadır. Bunlar Çeçenistan'dan gelenler olsa gerektir. Çeçenistan'da yıllardan beri RF'na karşı İslam devleti kurmak amacıyla savaşılmaktadır. Buradaki İslam enternasyonalizmini görmek gerekiyor. İslam küresel bir dindir, ulusal temelde örgütlenmeyi kabul etmez.

Sayıları bilinmeyen ama birkaç bin kişiden az olmadıkları tahmin edilen savaşçı, ülkeden ülkeye dolaşarak İslam devleti kurmak için yürütölen savaşa katılır. Taliban'ın bölünerek bir bölümünün İD'ye katılması, aynı örgütün Libya'da güçlenmesi, Nijerya'da Boko Haram'ın da katılması sonucu ülkeden ülkeye dolaşan islamcı göçmen savaşçıların sayısının arttığı söylenebilir. Açık savaşların yanı sıra ABD ve Batı Avrupa ülkelerinde bulunan ve silahsız çalışma yürüten, bir bölümü bir dönem savaşa katıldıktan sonra sessizce geri dönen, İD'liler de bulunmaktadır.

4. GÖÇÜN BİRİKMESİ

Göç, birikti. Bu şu alama geliyor: Göç, Orta, Batı ve Kuzey Avrupa ülkelerine, ABD, Kanada ve Avustralya'ya yönelik olarak yıllardan beri sürüyor. Türkiye'nin de içinde bulunduğu orta derecede gelişmiş kapitalist ülkeler de dönemine göre az veya çok göç alıyorlar. Bu ülkelere şu veya bu nedenle yeni göç edecek olanlar, ilk gelenlerde olduğu gibi bilmedikleri bir geleceğe yönelmiyorlar. O ülkeye önceden gitmiş, yerleşmiş ve geride kalan akrabalarına, hemşerilerine bilgi ileten, yol gösteren insanlar var.

Aylan Kurdi'nin ailesi öncelikle Kanada'ya gitmeyi hedefliyordu, çünkü hala yıllardan beri Vancouver'de yaşıyordu. İlk tercih uzak bile olsa tanıdığın bulunduğu ülkedir.

Benzeri durum Türkiye'den Avrupa ülkelerine göçte de görülür. İlk gelenler yerleştikten sonra ailelerini, akrabalarını ve hemşerilerini bulundukları yere getirmeye çalışırlar. Bu nedenle belirli illerden insanlar belirli bölgelerde yoğunlaşır. Maraşlılar bir yerde, Konyalılar başka yerde yoğundur. Aynı durum Ezidilerin büyük bölümünün toplandığı Hannover çevresinde de görülür.

Göçün birikmesi, kolaylaşması anlamına da gelir. Zorluklar artmıştır; iltica başvurusunun kabul edilmesi, iş bulmak, ailenin getirilmesi eskiye göre zordur. Ama bu işlerin yolunu bilen ve bir süre yanlarında kalınabilecek tanıdıklar vardır. Eskiler önemli tecrübe birikimine sahiptir ve yeni gelenlerin deneme-yanılma yoluyla öğrenmesi gerekmez.

İnsanlar, kendilerinden önce gitmiş ve yerleşmiş olanlar varsa, başka bir ülkeye daha güvenli giderler. Sürekli haberleşme, yolculuk sırasında bile yeni gelişmelerden sürekli haberdar olmak, zorluklar ve endişeler ne olursa olsun, geleceğe daha güvenli bakmayı sağlar.

Göç edilecek ülkede yıllar önce yerleşmiş yakınların bulunması, göç için zorunlu olan paranın daha kolay bulunması demektir. Günümüzde Afrika ortalarından İtalya'ya ve Suriye'den bir Orta veya Batı Avrupa ülkesine ulaşmak isteyen göçmenin yanında birkaç bin dolar bulunmalıdır. Bu parayı borç alabilir, yakınlarından bulabilir ya da sadece bir bölümüne sahiptir ve yol boyunca değişik işlerde çalışarak kazanacağına güvenmektedir. Her durumda parasız ya da gerekenden az parayla kaçak göç olmaz. Bu paranın izlenen göç rotasına göre değişen ama önemli bir miktarı insan kaçakçılarına verilecektir. İlerde anlatılacağı gibi, yol boyunca herkes göçmenden kazanacaktır.

Genel bir ortalama olarak belirtilirse, insanlar bir ülkeden diğerine göç etmeye eskisine göre daha kolay karar veriyorlar. Hele de çevreden daha önce gitmiş ve başarılı olmuş olanlar varsa, gitmek güçlü bir istek durumuna da gelebilir.

“Filancanın oğlu Almanya'ya gitti, çalıştı, sonra kasabaya dört katlı ev dikti. Sen ne duruyorsun, gitsene!”

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYELİ GÖÇMEN İŞÇİLER

Kitabın bundan sonraki üç bölümünde özellikle Almanya'daki Türkiyeli göçmen işçiler, 1980 öncesi ve sonrası politik göçmenler incelenecektir. 1981 yılından başlayarak bu sürecin aktif bir öznesi olduğum için alıntı yapmayacağım, herhangi bir yapıta da referans vermeyeceğim. Konuyu ağırlıklı Almanya'daki Türk ve Kürt işçilerin ve politik göçmenlerin kültür tarihi bağlamında ele almaya çalışacağım (göçmen kimliği gibi). Bu nedenle de kaç kişiydiler, sonra ne kadar oldular, ne kadarı vatandaş oldu gibi sayılar üzerinde durmayacağım. Bu kimliğin oluşmasındaki dönemler ve bu dönemlerin önemli olayları doğal olarak belirtilmek zorundadır.

Konuyla ilgili yeterli teorik temele sahip olmadan bireysel ve örgütsel deneyleri genelleştirmenin doğru olmadığını biliyorum. Ne ki, önemli teorik temelin yanı sıra pratiğin bilgisi de gereklidir.

Konuyla ilgili olarak bir kitap (**Paris Ev İşgalleri**) yayımladım. Üç tane de dergi bulunuyor: **Tek Yol Devrim** üç sayı yayımlandı, ek olarak **Ev İşgalleri Özel Sayısı** da eklenmelidir (1981).

Almanya'da **Emek** dergisi 1982-1995 yılları arasında 72 sayı yayımlandı. 58. sayıdan sonra adı **Avrupa'da Emek** oldu.

Direnış adıyla 1982'de yayın hayatına başlayan derginin adı 1985 yılında **Yazın** oldu ve 2011 yılına kadar 118 sayı yayımlandı. 1984'ten başlayarak bu derginin yayıncısı oldum. Dergi 1991-2001 yılları arasında Türkiye'de de **Avrupa ve Türkiye'de Yazın**

olarak yayımlandı. Bu dergi, 1984 sonrasındaki yaklaşık on yılda, 12 Eylül 1980 darbesinden sonra Türkiye’den Avrupa ülkelerine yapılan büyük aydın ve entelektüel göçünün sesi olmaya çalıştı denilebilir.

1980’li yıllarda parlayıp sönen ve üretildiği yerden hareketle “yurtdışı edebiyatı” olarak da adlandırılan yazın ürünleri, dönemin hakim psikolojisini yansıtır. Bunlar eskiden beri Almanya’da bulunan işçilerin yazdıkları olabileceği gibi, ülkeye politik göçmen olarak gelenlerin ürettikleri olarak ikiye ayrılabilir. İki kesim birbirinden oldukça farklı konuları işliyor gibi görünse de, özdeki tema aynıdır; yabancılık. Bu yabancılık yaşanan yere yabancılığın değişik görünümleri olabileceği gibi, sadece ayrılmak zorunda kalınmış ülkeyle ve orada yaşananlarla ilgilenmek olarak da kendini gösterebilir. Politik göçmenle onun kadar politik olmayanın ayrı gibi görünen dünyaları arasında önemli yakınlık bulunmaktadır.

Göçmenlik sürecini maddeler halinde incelemeye çalışalım.

1. PARANIN İKİ AYRI DÜNYADAKİ İŞLEVLERİ

Kişinin bir ülkeden diğerine çalışmak için gelmesinin temel amacı, ekonomik olarak durumunu düzeltmektir. Yeni ülkedeki hayat anlayışı yıllarca bu motif tarafından belirlenir: Burada geçicidir ve gerekli miktarda para kazanıp, biriktirip dönecektir.

Yeterli miktarda paranın anlamı zaman içinde değişir ve artar. Türkiye’de eşya almak, orada yoksa Almanya’dan götürmek, ev yaptırmak, araba almak ve bununla Türkiye’ye gitmek...

Öncelikle Almanya’ya ve sonraki yıllarda Fransa, Hollanda, Belçika, İngiltere, İsviçre gibi diğer Avrupa ülkelerine işçi göçü-

nün kişiye ve ailesine özgü amacı sınıf atlamaktır. Bu durum gelenler arasında büyük çoğunluğu oluşturan kalifiye olmayan işçiler için özellikle geçerlidir. Dönem fordist üretim dönemidir. Çok sayıda, ucuz ve aynı özelliklere sahip dayanıklı tüketim malları akarbant tekniğiyle üretilir. İş basittir, sıkıcıdır ve ama kısa sürede öğrenilebilir.

Göç bu dönemde herkese yarar. Bu nedenle göçün üç tarafı da göçten memnundur.

Batı Almanya ve diğer ülkeler açısından: Vasıfsız emeğe ihtiyaç vardı. Fordist üretim bu tür emeğin kullanılması için uygundu. İkinci Dünya Savaşı'ndaki ağır insan kayıpları emek ihtiyacını artırmıştı.

Türkiye hükûmetleri açısından: 1950'li yıllarda tarıma traktör girmesinden sonra kırsal alanda önemli bir nüfus fazlası ortaya çıktı. Hükûmetler başta Batı Almanya olmak üzere ikili anlaşmalarla bu fazlanın bir bölümünü göçmen işçi olarak ihraç ettiler. Bu insanlar kazandıkları parayla ülkedeki ailelerine destek oluyorlar, ek olarak başta ev yaptırmak amacıyla ülkeye döviz gönderiyorlardı. Montaj sanayisi de denilen ithal ikameci modelin hakim olduğu ülkede dövize şiddetle ihtiyaç vardı. Akaryakıt ve montajı tamamlanarak iç pazara sürülecek ürünlerin parçalarının ithali için döviz gerekliydi. Göçmen işçiler bu konuda önemli bir kaynaktı. 12 Eylül 1980 darbesi sonrasındaki yıllarda Batı Almanya'daki Türkiyeli işçilerin gönderdiği döviz miktarı, ülkenin ihracat gelirin e oldukça yakındı. Cuntanın Avrupa'daki muhalefete, politik mültecilerin "burada devrimcilik yapılmaz" anlayışındaki bir bölümünden daha fazla önem vermesi bu nedenledir.

Göçmen işçiler açısından: Ülke dışına işçi olarak gitmek, Türkiye'de asla kazanamayacağı kadar para kazanmak, ülkede genellikle ev ve küçük işyeri gibi yatırımlar yapmak, akrabalar ve

hemşeriler arasında sivrilmeye yol açıyor, sınıf değiştirmelerine neden oluyordu. Artık yoksul değillerdi. Almanya’da düz işçilerdi ama Türkiye’deki ekonomik durumları bu ülkedeki düz işçiye göre oldukça iyiydi.

Türkiyeli göçmen işçilerin Almanya’nın savaş sonrasında hızlı gelişmesinde önemli katkısı olduğu söylenir. Doğrudur ama bu gerçeğin sadece bir yanındır. Almanya da birinci kuşağın sınıf atlamasını sağlamıştır.

Yıllarca zor ve sağlığa zararlı işlerde çalışanlar ileri yaşlara ulaşmadan hastalandıklarında, *“Bu ülkeye sağlığımı verdim”* derler. Doğrudur ama bu gerçeğin sadece bir yanındır. Almanya’da Türkiye’de kalmaları durumunda asla göremeyecekleri oranda para kazanmışlardır. Bu parayı nasıl değerlendirdikleri ayrı konudur.

Türkiyeli göçmen işçilerin Almanya işçi sınıfının parçası olmasından söz edilirdi. On bir ay Almanya’da yaşayan ve çalışan göçmen işçi, bir ay izne gidiyordu. Kişinin ya da grubun üretim sürecindeki yerinden hareket ederek analiz yapıldığında bu belirleme doğrudur. Ne ki, ekonomik amaçlı grevlere de katılan Türkiyeli göçmen işçiler geleceklerini bu ülkede görmüyorlardı; başka bir deyişle, kendilerini bu ülkeye ait olarak görmüyorlardı. 1990’lı yılların başlarına kadar ilk ve ikinci kuşaktan Türkiyeli işçilerin büyük çoğunluğunun aklında, *“günün birinde dönmek”* düşüncesi vardı. Çocuklar Almanya’da doğmuş ve büyümüşlerdi, bu ülkeye alışılmıştı ve gelecekte dönmek istenilse bile bu kolayca gerçekleşmeyecekti, ama gelecekte de bu ülkede bulunacaklarını henüz düşünmüyorlardı.

Göçmen işçilerin kültürel durumlarını dikkate almadan onları yaşadıkları ve çalıştıkları ülkenin işçi sınıfına dahil etmek, yanlış olmasa bile eksikti. Dahası, bu insanlar Almanya’da işçiydiler ama

kendilerini ait gördükleri, gelecekte yaşayacaklarını düşündükleri Türkiye’de mal-mülk sahibi olarak küçük burjuvazinin orta ve hatta üst kesimine aittiler. Tek ülkede değil, bedence olduğundan çok daha fazla olarak kafaca iki ülkede birden yaşıyorlardı ve bunlarda da farklı sınıflara aittiler.

Almanya’da düz işçiydiler, iyi bir gelirleri yoktu; ne ki, bu gelir Türkiye için fazla sayılırdı. Bedence olduğundan daha fazla iki ülkede birden yaşadıklarından, kazandıkları paranın iki ülkeye göre işlevleri de farklıydı.

Almanya’da temizlik işinde çalışan, düşük gelirli, yiyeceğinden bile kıсарak yaşayan ve para biriktiren bazı kişiler; izinde havasından geçilmeyen, para harcamaktan çekinmeyen tipler haline gelirler.

Bu konuda uç bir örnek vereyim: İsviçre’de Cenevre’de çalışan Türkiyeli bir işçi kredi çekerek Porsche alır. İsviçre’de sabit işiniz varsa yüksek miktarda kredi çekebilirsiniz. Daha sonra arabasını uçakla Erzurum’a götürür. Porsche’nin uzun karayolu yolculuğunda eskimesini istememiştir. Erzurum’dan yepyeni Porsche ile köyüne gider.

Kredi borcunu ödemek için ne kadar süre sıkı çalışmak ve hatta ek iş yapmak zorunda kalacaktır, bilinmez, ama özlemini yerine getirmiş, eski çevresinden ne kadar farklı bir konumda olduğunu Porsche ile göstermiştir.

2. GÖÇMENLER DEVRİMCİ ÖZNE OLABİLİR Mİ?

Bu soru bugün anlamsız gibi görülebilir, ama yıllarca tartışılmış ve hatta göçmenleri temsil iddiasıyla parti bile kurulmuştur. Burada göçmen, değişik uluslardan bütün göçmenler anlamına ge-

lıyor. Almanya’da yaşayan bütün göçmenler böyle bir partiye destek verirlerse, parti adından söz ettirecek büyüklükte bir örgüt olur, diye düşünülüyordu.

Bu konuda Almanya’daki görüşe göre, bütün göçmenler değişik oranlarda da olsa ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla karşı karşıyaydı. Programında bu konuyu öne çıkaran bir parti, yaşanan ülkenin vatandaşı olmuş ve dolayısıyla seçimde oy kullanma hakkı kazanmış çok sayıda göçmen kökenliden neden oy almasındı?

Bu amaçla kurulan –hatta birisini de Türkler kurmuştu- partiler marjinal düzeyde bile varlık gösteremeyince kapandılar.

Göçmenlerin toplumu değiştirebilecek devrimci bir özne olarak görülmesi, geline ülkenin solundaki bazı gruplar tarafından da savunuluyordu. Bu görüşe göre, başta işçiler olmak üzere toplumun ilerici sayılan sınıf ve tabakaları bu özelliklerini kaybetmişler, düzene uyum sağlamışlar, pasifleşmişlerdi. Göçmenler daha aktifti ve onların bu hareketliliği diğerlerini etkileyebilirdi.

Bu görüşle ilk kez Paris’te ev işgallerini birlikte yaptığımız Action Directe (Doğrudan Eylem) örgütünde karşılaştım. Kendisini Marksist-Konseyst olarak tanımlayan bu örgüt, ev işgallerini gerçekleştiren yaklaşık yüz kişilik grubumuza ve genel olarak göçmenlere fazlasıyla umut bağlamıştı. Paris’te ev sorunu büyüktü. Kiralar yüksekti. İyi geliri olmayanın ev bulması da neredeyse mümkün değildi. Bir grup göçmen yıllardan beri boş duran ve belediyeye ait üç apartmanı işgal ettiğinde, bu işgal Fransız basın ve televizyonunda günlerce haber olduğuna göre, diğer göçmenlerin de katılımıyla işgalin yaygınlaşması söz konusu olamaz mıydı?

Ev işgallerinin yapıldığı ve Arapların yoğun olarak oturduğu Paris’in 18. bölgesinde yerel bir radyo istasyonunda program yapıyor, işgal hakkında bilgi veriyor, herkesin uygun bir evde oturma hakkı olduğunu açıklıyor, insanları haklarını aramaya ve

dayanışmaya çağırıyorduk. Ama yaptığımız çağrılara olumlu yanıt alamıyorduk. Evleri ev ihtiyacı olan herkese imkânlar dahilinde açmamıza rağmen –polis ve mahkemeyi hariç tutarsak- bizimle bizden başka ilgilenen olmadı.

Göçmenlerin (o yıllarda Paris’te az sayıda olan Türkiyeliden söz edilmekle birlikte, diğerleri için de durum farklı değildi) küçük bir kesimi politikti ve daha da küçük bir kesimi ev işgalleri, konfeksiyon atölyelerinde grevler ve işgaller sırasında politize oluyor ama bir bölümü kısa süre sonra eski konumuna dönüyordu.

Bu insanlar, vazgeçtik devrimden, demokratikleşme çerçevesinde bile toplumu değiştirmek istemiyordu. Asıl amaçları bu topluma girebilmektir. Yaşadıkları militanlığın asıl amacı buydu. Önce oturma ve çalışma iznine sahip olmak, ardından kalıcı bir iş ve kalınabilecek ev bulmak...

Bu sorunlarını tümüyle olmasa bile çözebilenleri bir daha görmek neredeyse mümkün değildi. Ortadan kayboluyorlar, eski ilişkilerini koparıyorlar ve çevrelerine sürekli olarak çok işleri olduğunu söylüyorlardı. Doğruydular; yoğun çalışıyorlar, kazanıyorlar, biriktiriyorlar, ülkedeki yakınlarına para gönderiyorlar ve gelirken yaptıkları borçları ödüyorlardı. Borç bittiği zaman bile hayat tarzı değişmiyordu. İnsanlar zaten bunun için gelmemişler miydi?

Asıl amaçlarına ulaşmak için asgari şartları sağlayıncaya kadar politik olarak aktif olmuşlar, ardından ilk fırsatta eski hayatlarına geri dönmüşlerdi: Çalışmak ve biriktirmek!..

1980’li yıllarda benzer bir durumu Almanya’da da görebilmek mümkündü. Türkiye’den göç daha eskiydi ve 20-25 yılı geride bırakmıştı. Birinci kuşağın yanı sıra ikinci kuşak da çalışmaya başlamıştı ve durumları babaları gibiydi. Çoğunlukla düz işçilerdi. Küçük yaşta gelmişlerdi ama eğitimleriyle ilgilenen olmamıştı. Biriktirme hırısı çocukların eğitimine üstün gelmişti.

Bu yıllarda Türkiyeli göçmen işçilerde çocuklarını anaokuluna gönderme eğilimi zayıftı. Anaokulu para demekti ve gereksiz masraf yapmak her şeyin kazanmaya ve biriktirmeye yöneldiği bir hayatta doğru değildi. Ek olarak, çocuğa evde bakacak olanlar vardı. Çalışmıyorsa annesi, varsa ablası, hiç birisi olmazsa akrabalarından birisi...

Neredeyse hiç Almanca öğrenmeyen çocuk ilkokula başladığında çevresine boş gözlerle bakmak zorunda kalıyordu. Okulda ne yapıldığını anlamıyordu, anlaması da beklenemezdi.

Almanya’da bu yıllarda Sonderschule adı verilen okullar çok tartışıldı. Bu, özel bir okuldu. Kavrayışının eksik, zihinsel yeteneklerinin zayıf olduğuna inanılan çocuklar bu okula gönderilirdi. Bu okula gitmek zorunda kalmak, çocuk için geleceğin büyük oranda bitmesi demekti. Bir şeyler öğrenecekti ama ortalama bir eğitim alma şansı bitiyordu. Bu okulların Türkiyelilerin de aralarında bulunduğu göçmen çocuklarla dolu olduğu kolayca tahmin edilebilir. Almanca bilmediği için çevresinde ne olup bittiğini anlayamayan çocuk, “geri zekâlılar okulu” da denilen Sonderschule’nin yolunu tutuyordu.

Para biriktirme hırsı çocuklar da dahil olmak üzere bütün ailenin hayatını belirliyordu. Birçok aile için çocuk, devletten alınan çocuk parası için önemliydi, denirse, abartılı bir belirleme yapılmış olmaz.

Bir şekilde Sonderschule’ye gitmekten kurtulan çocukları ortaokulda başka bir dert bekliyordu; ilgisizlik. Her okulda öğretmenler düzenli olarak velilerle toplantı yapar, çocuğun derslerdeki durumu hakkında bilgi verirdi, ama Türkiyeli velilerin bu toplantılara katıldıkları pek görülmezdi. Hangi Almancayla anlatılanı anlayacaklardı, bu da ayrı bir konuydu.

Hayatı para kazanmak ve biriktirmek temelinde yürüyen insanların temel amacı, toplumu şu veya bu yönde değiştirmek değildi ve zaten buna ayıracak zamanları da yoktu.

1980’li yıllarda para kazanma hırsının dil öğrenmeyi nasıl engellediği konusunda tek örnek yeterince açıklayıcıdır.

Düsseldorf’ta Halk Yüksek Okulu (VHS) Türkiyeli göçmen kadınlar için parasız Almanca kursu veriyor, ama çok az kişi katılıyor. Kadınlar kursa gitmek yerine birkaç saat temizlik işine gidip biraz daha para kazanmayı tercih ediyorlar. Okul yönetimi politika değiştiriyor ve kursa gelenlere 10 DM verileceğini ilan ediyor. Tahmin edilebileceği gibi, kurs doluyor. Bu kısa süreli uygulama birkaç ay sonra bitiyor ve hayat yine eskisi gibi sürmeye başlıyor.

Yaşadıkları toplumda ne olup bittiğini anlamayan, buna gerek de duymayan insanların bu toplumu şu veya bu yönde değiştirmesi söz konusu olamazdı.

3. BÖLÜNMÜŞ POLİTİK KİMLİK

Bölünmüş politik kimlikle anlatılmak istenilen, dönemine göre değişik oranlarda iki ayrı ülkede yaşayan insanların, bu ülkelere yönelik olarak farklı politik tercihlerinin bulunmasıdır. Avrupa’da sola Türkiye’de sağa yakın olmak gibi ya da tersi...

Fransa’da çifte vatandaşlık bulunduğu için göçmenlerin bu ülke vatandaşlığına geçmesi, en azından 1980’li yıllarda hiç zor değildi. Beş yıl düzenli olarak bu ülkede yaşamış olmak, Fransızca bilmek ve çalışıyor olmak gerekiyordu. Çifte vatandaş olan bir bölüm Türkiyeli göçmen bu ülke seçimlerinde oy kullanabiliyordu.

1990’lı yılların başlarında yapılan ve sonuçları bazı gazetelerde yer alan bir araştırmaya göre, Metz ve çevresindeki Ülkü Ocak-

ları'nda bulunanlar Fransız Komünist Partisi'ni (FCP) seçmişlerdi. Türkiye'deki seçimlerde –şimdi olduğu gibi- oy kullanma imkânları olsaydı, MHP'yi seçerlerdi, ama Fransa'da komünist partisini seçiyorlardı.

Bu tercihte belirleyici olan, göçmenlerle ilgili taleplerdi. FCP, göçmenlerin yerlilerle aynı haklara sahip olmasını istiyordu. Yabancı bir ülkede kendilerini dışlanmış hisseden insanlar da, MHP'li olsalar bile, kendilerini –Fransa ile sınırlı kalmak şartıyla- bu partiye yakın hissediyorlardı.

Benzer bir durum Almanya'da da görülüyordu. Çifte vatandaşlığın kabul edilmemesi ve yasadaki zorluklar nedeniyle az sayıda Türkiye Cumhuriyeti vatandaşının Alman vatandaşı olduğu 1980 ve hatta 1990'lı yılların ilk yarısında, “Vatandaş olsalardı kimi seçerlerdi?” konulu araştırmalar yapıldı. Her araştırmadan çıkan sonuç neredeyse birbirinin aynısıydı: Sosyal Demokrat Parti (SPD)'yi tercih edecek Türkiyeli göçmenlerin oranı yüzde 70 civarındaydı.

Göçmen kitlesi tutucudur. Ayrıldığı ve geldiği ülkeler arasındaki farklılık arttığı oranda, tutuculuk da artar. Kendini korumak için içine kapanır, sahip olduğu değerlere daha sıkı sarılır, değişime karşı çıkar.

İletişim araçlarının bugünkü gibi gelişmediği, ülkeden istenildiği zaman haber alınamadığı, Almanya'da haftada bir saat yayın yapan Köln Radyosu dışında Türkçe kaynağın bulunmadığı, Türkçe gazetelerin bile bir gün geç geldiği şartlarda muhafazakârlık, Türkiyeli göçmenin belirgin özelliğiydi. Bu kitle Türkiye'deki seçimlerde oy kullanma imkânına sahip olsaydı, çoğunlukla iktidarda olan (ANAP ve DYP gibi) sağcı partileri seçerdi. Bu partilerin ardından MHP gelirdi.

Almanya'daki büyük kitle, Fransa'daki küçük örnekte olduğu gibi, bulunduğu ülkede sola, ayrıldığı Türkiye'de ise sağa yakındı. Nedeni ise aynıydı; göçmenlik konusunda partilerin tutumları...

Almanya'da yabancılar sorunu (o yıllarda göçmen denilmiyordu) esas olarak Türkiye'den gelenlerle ilgiliydi. En kalabalık göçmen grubunu oluşturdıkları için yabancılarla ilgili birbiri ardından çıkarılan yasalar özellikle onları etkiliyordu. Bu yıllarda iktidarda bulunan ve Kohl'un başbakanlık yaptığı Hristiyan Demokrat partilerden (CDU/CSU) oluşan hükûmet, ülkeye yeni yabancı gelmesini zorlaştırmayı ve olanların sayısını da azaltmayı hedef olarak benimsemişti. SPD bu yasalara tümüyle olmasa bile karşı çıkıyor ve yabancılar konusunda daha yumuşak bir politika izlenmesini istiyordu.

Yeni kurulan ve dünyanın en büyük çevreci partisi olarak yükselen Yeşiller ise, Hristiyan Demokratlar'ın yabancılar politikasına tümüyle karşıydı. Buna rağmen Türkiyeli göçmenler arasındaki desteği yüzde 5 civarındaydı.

SPD eski ve büyük bir parti olmasının yanı sıra, 1980'li yıllardaki Yeşiller gibi polisle çatışmayla sonuçlanabilen militan eylemlere girmiyordu (nükleer santral karşıtı hareket gibi).

Göçmenler hangi nedenle olursa olsun polisle takışmaktan özenle kaçınırlar, çünkü polis oturma izinlerinin uzatılmasında yetkilidir. Kendisini bu ülkede geçici olarak gören ve asıl amacı olabildiğince para biriktirmek olan insanların en korktukları şeyin oturma izninin iptali olması normaldir. Oturumu kısıtlamak ya da iptal etmek o kadar da keyfi değildir ama polisle uğraşmayı da kimsenin gözü kesmemektedir.

1990'lı yıllarda parçalanmış politik kimliği ortadan kaldırmak için, etkili oldukları söylenemeyecek bazı girişimler oldu. Bunlardan bir tanesi Alpaslan Türkeş'ten geldi. Türkeş, Almanya'daki

Ölkedekilerin CDU'ya üye olmalarını istedi. Bunun ne oranda gerçekteştiği tam olarak bilinmemekle birlikte CDU/CSU'nun Türkiyeli göçmenler arasındaki desteği yıllarca yüzde 5'in üzerine çıkmadığına göre etkili olduğu söylenemez. Başbuğ'un çağrısı vardı ama yaşanan somut durum da vardı.

Türkiyeli milliyetçilerin normal olarak Almanya'da da benzer bir partiye üye olmaları beklenir. Bu parti NPD gibi Nazilere yakınlığıyla bilinen bir parti olmasa bile, CDU/CSU'dan daha milliyetçi başka partiler olabilir. Ne ki, SPD-Yeşiller örneğinde olduğu gibi, göçmenler için büyük ve eski olan tercih edilecektir. Asıl büyük sorun Alman ve Türk milliyetçilikleri arasındaki farklılıktan kaynaklanır.

Alman milliyetçiliği dışlayıcı milliyetçiliktir. Kendisini Alman olarak hisseden, dili iyi bilen, yıllardır bu ülkede yaşayanları bile yabancı olarak görür. Alman milliyetçiliğine göre Alman, Alman kökeninden gelendir. Bu kökenden gelmeyenin ülke vatandaşı olması da durumu değiştirmez. Naziler tarafından katledilen Yahudiler yıllardan beri Almanya'da yaşayan ve bu ülkenin vatandaşı olan insanlardı.

Alman milliyetçilerinin insanlardan sadece Alman olmasını istediklerini, hem Türk hem Alman gibi bir kimliğin düşünülemediğini ve sadece Alman soyundan gelenlerin Alman sayıldığını özellikle belirtmek gerekir.

Türk milliyetçiliği ise kapsayıcı bir özelliğe sahiptir. Kişi kendisini Türk olarak görüyorsa, Türkçe biliyorsa ve hele bir de Müslüman ya da müslüman olmuşsa, benimsenmemesi için hiçbir neden kalmaz. Dış görünüşünün Türkten çok farklı olmaması –diyelim siyah olmaması- tercih edilir, ama böyle olduğu durumlarda bile, diğer şartlar yerine getirilmişse, dışlayıcı tutum alınmaz.

Bu durumda Türk milliyetçilerine Hristiyan Demokratlar'a yaklaşmaktan başka çare kalmıyordu.

Belirtmek gerekir; söylemekle yapmak birbirinden farklıdır. Türkiyeli göçmenlerin büyük oranda SPD'yi desteklemesi, Alman vatandaşı olanların sayısının arttığı 2000'li yıllarda farklı bir durumun ortaya çıkmasını engellemedi. SPD'yi destekleme oranı biraz azalmış (yüzde 50 civarı), CDU/CSU ise artmıştı (yüzde 10 civarı). Alman vatandaşı olan yaklaşık 700 bin Türkiyeli göçmenin yaklaşık yarısının oy kullanma hakkına sahip olduğu (18 yaşını bitirmiş olduğu) varsayılırsa, tam katılım durumunda yaklaşık 350 bin kişinin sandığa gitmesi gerekirdi. Şu veya bu partiyi desteklemek, bu destek seçim sandığına yansımamışsa, anlam taşımaz. Seçmen seçime katılmıyorsa destek kâğıt üzerinde kalır.

Almanya'da 62 milyon seçmenin kayıtlı olduğu 2009 seçiminde vatandaş olmuş Türkiye kökenlilerin oy kullanma oranı yüzde 18 olarak hesaplandı. Seçime katılma oranı yüzde 70.1 idi, başka bir deyişle Türkiye kökenli Alman vatandaşlarının seçime gösterdikleri ilgi, genel ortalamanın çok gerisindeydi.

350 bin kişinin tamamı seçime katılsa ve olacak şey değil ama hepsi de SPD'yi seçseydi, bu sayı seçime katılan toplam seçmen sayısının yüzde 1'ine bile ulaşmıyordu. Bu durumda Alman vatandaşı olan Türkiyelilerin en fazla kimi destekledikleri de önemini kaybediyordu.

Rakamlarla acemice oynamak gibi bir özelliğimiz bulunuyor ve bu özelliği basında da gözlemlemek mümkündür. O yılların başında Almanya'daki Türklerin oy gücünden söz edilir ve 700 bin seçmenin oy gücünden söz edilirdi. Bu anlayışa göre, çocuklar ve bebekler bile oy kullanabiliyordu. Oy kullanmak için 18 yaşını bi-

tirmek gerektiğinden, seçmen sayısını bulmak için Alman vatan-daşı olan Türkiye kökenlilerin sayısının yaklaşık yarıya bölünmesi gerektiği bile düşünölmüyordu.

4. AYDIN VE SANATÇI GÖÇÜ

12 Eylül 1980 darbesinin ardından Avrupa ölkelerine büyük bir aydın ve sanatçı göçü yaşandı. Bir bölümü 12 Eylül öncesinde Server Tanilli gibi silahlı saldırı sonucu yaralandığı için ya da Fakir Baykurt gibi can güvenliği olmadığı için ya da Doğan ve İnci Özgüden gibi değişik davalardan yargılandıkları için Avrupa ölkelerine gelmişlerdi. Bunları Şanar Yurdatapan, Yılmaz Güney, Dursun Akçam, Gültekin Gazioğlu, Nihat Behram, Ataol Behramoğlu, Demir Özlü, Sümeyra Çakır, Tektaş Ağaoğlu, Yusuf Ziya Bahadanlı, Aysel Özakin, Fuat Saka, Oya Baydar ve diğerleri izleyecekti. Aralarında Behice Boran, Nihat Sargın, Ahmet Kaçmaz'ın da bulunduğu yasal parti yöneticileri ile çok sayıda sendikacı da Avrupa ölkelerine iltica etmek zorunda kalacaktı.

12 Eylül rejimi Avrupa ölkelerindeki muhalif aydınlara, sanatçılara, değişik örgütlerden politikacılara ve genel olarak muhalif insanlara karşı iki yönden baskı uyguluyordu.

Birincisi: Konsolosluklara şu veya bu işi nedeniyle gelenlerin pasaportlarına el koymak. Bu insanlardan Türk Ceza Kanunu'nun 140. maddesi uyarınca ölkede dışında TC aleyhinde faaliyet gösterdikleri gerekçesiyle Türkiye'ye gidip teslim olmaları isteniyordu. Bu uygulamanın amacı insanları kimliksiz bırakarak korkutmaktı.

F. Almanya'da politik mülteciden daha fazla TC pasaportu taşıyan muhalif vardı. 1982 yılında Frankfurt'ta yapılan 12 Eylül'ü protesto yürüyüşüne katılım yaklaşık 30 bin kişiydi ve bunların en az yarısı muhtemelen daha da fazlası politik mülteci değildi.

Özellikle Almanya’da hayata geçirilen pasaporta el koyma uygulamasının bir amacı da kişiyi iltica etmeye mecbur bırakarak ve yasal statüsünü değiştirmeye zorlamaktı. Pasaporta aynı zamanda Almanya’da oturma izni de işlenmiş olduğundan, sadece pasaport değil, ülkedeki oturma izni de geçersizleşiyordu.

Sürekli olarak “*Avrupa’da politik olarak değerlendirilenler ve iltica alanlar Türkiye’de adli suç işleyip kaçmış olanlardır, bunlar politik değildir*” propagandası yapılıyordu. TC pasaportlu muhaliflerin çokluğu bile kendi başına bu iddiayı çürütmeye yeterdi ve bu nedenle de bu kesimle özel olarak uğraşılıyordu.

İkincisi, vatandaşlıktan çıkarmaktı. 12 Eylül yönetimi sadece muhalif olanları değil, askerlik yapmayanları da vatandaşlıktan çıkarıyordu. Vatandaşlıktan çıkarılmak ülkedeki malların hazineye devredilmesi, başka bir deyişle el konulması anlamına geliyordu. Bu uygulamanın ülkede küçük yatırımı olan –ev gibi- muhalifleri korkuttuğunu belirtmek gerekir.

“Sivil yönetime” geçildikten sonra da bu uygulamalar sürecekti.

Aşağıda **Yazın Dergisi**’nin Mayıs 1987 tarihli 25. sayısında yayımlanan **Yurttaşlık Bildirgesi** yer almaktadır. Bir bölüm yazar ve sanatçı tarafından imzalanan Bildirge, aradan neredeyse 29 yıl geçmesine rağmen ülkede fazla değişiklik olmadığını gösteriyor.

« YURTTAŞLIK BİLDİRGESİ

Yurdumuz Türkiye’de “Yurttaşlıktan Çıkarma” uygulamaları sürmektedir. Bizler, aşağıda imzaları bulunan ve kimilerimiz de bu uygulamaların çeşitli biçimlerine maruz kaldığımız için yurtdışında yaşamak zorunda olan yazar ve sanatçılar, temel insan hak-

ları ile bağdaşmadığı gibi, uygulamaya maruz kalanları değil, uygulayanları küçük düşüren tüm bu işlemler konusunda aşağıdaki düşünceleri açıklamak zorunluluğu duyduk.

Yurttaşlık hakları ve baskıcı rejimler

Tarihin çeşitli dönemlerinde insanlığın demokrasi ve mutluluk arayışlarına engeller çıkaran rejimler, devlet felsefeleri olmuştur. Ama tüm bunlara rağmen “Yurttaşlıktan Çıkarma”, yurttaşların pasaportlarına el koyma gibi uygulamalar gene de pek az sayılacak siyasal rejimin giriştiği uygulamalardır. Kaynağını eski vandal hukukunda bulan bu işlemin yaygın uygulanmasına çağımızda ancak Nazi yönetimi sırasında rastlanmıştır. Bugün Türkiye’de yaygın olarak yapılan bu uygulamaya ülkemiz açısından baktığımızda görülen şudur:

403 sayılı yasa ve 1981’de yapılan değişiklik

403 sayılı Türk vatandaşlığı kanunu bu konuda anlaşılabilir sınırlandırmalar getiriyor. Türk vatandaşlığının kaybedilmesini ender durumlarda öngörüyordu. Yine de, 13 Şubat 1981’de bu yasada Konseyce yapılan değişikliğe kadar bu konudaki hükümler pek uygulanmadı, ancak askerlik hizmeti ile ilgili bölümlerin, siyasi düşünceleri iktidarlarca beğenilmeyen kişilere yönelik uygulanması gibi yasanın amacını saptırıcı ve taraflı kimi uygulamalar görülmekteydi. Sözünü ettiğimiz 1981 değişikliğinden sonra ise Türk Vatandaşlık Kanunu’nun ilgili maddeleri rejimin tüm karşıtlarına, yönetimi eleştirenlere, Türkiye’nin yurtdışında bulunan sanatçı, siyaset adamı ve düşünürlerine karşı kullanılan ilkel bir kıyımaya dönüşmüştür.

Yasada hile ya da hile içinde hile

Öncelikle hepimizi uygar dünya önünde küçük düşüren bu uygulamaların yasaya, “T.C.’nin iç ve dış güvenliği aleyhine faali-

yet” gibi belirsiz ve zorla dayatılmış bir ifade ile yapılan 1981 değişikliği ile de bağdaşmadığını belirtmek gerekiyor. Zira asıl uygulama, bu yasayı “açıklama” çabasında olan ve yasaya karşı hile diye niteleyebileceğimiz bir yönetmelik ve ardından da bu yönetmeliğe bağlı olarak çıkarılan bir Adalet bakanlığı genelgesine dayandırılarak yapılmaktadır. Bu uygulamalarla Türkiye Cumhuriyeti ne kadar acıdır ki, kendi kanunlar hiyerarşisi içinde birbirine hile yapan bir “hukuk” kuralları dizisi oluşturmuştur. Tüm bu hukuk dışı kural ve uygulamalar dizisi Türk Devleti’nin de taraf olduğu uluslar arası hukuk sistemi ile de çelişmektedir.

Nitekim yurttaşlıktan çıkarma uygulamaları 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Bildirisi’nin 15. maddesindeki temel yurttaşlık hakkına, 13. maddesindeki her insanın anayurduna dönebilme temel hakkına ve uygulamada aileleri parçalayarak gene aynı bildirinin 16. maddesinin 3. fıkrasındaki aile hakkına karşıdır. Hiçbir siyasal rejim, yurttaşlarının temel haklarını bu türlü yöntemlerle ortadan kaldırma hakkına sahip olamaz, olmamalıdır.

“Bedel” konusu ve işçi gençlerimizin durumu

İkinci olarak, yurtdışında bulunan işçi gençlerimizin hiçbir insani kaygı duyulmaksızın, başlarına getirilen felakete dikkati çekmek isteriz. Yurtdışında göçmen işçi olarak çalışmak zorunda bırakılmış; eğitim, kültür, kişilik ve kimlik sorunları üzerinde ciddi olarak düşünülmemiş olan bu genç insanlar **bedel** denilen ve üstelik ödenmesi olanaksız bir meblağı ödeyip de kısa süre askerlik yapamadıkları için ömür boyu vatansız yaşamaya mahkûm edilmektedirler. Belli bir yaşı çeşitli zorunluluklarla yurtdışında geçiren insanlar askerlik yükümlülükleri gerekçe gösterilerek yurttaşlık haklarını yitirmemelidirler. Çağdaş uygar ülkelerde uygulamalar bu yöndedir. Yurttaşlarının güçlerini de aşan, çoluk çocukla-

rını sefil etmeyi de amaçlayarak mali varlıklarına elkoyan, göz diken; bunu onların yurttaşlık hakkı gibi en temel haklarına karşı bir tehdit olarak kullanan başkaca bir uygulama günümüzde yoktur.

Şoven ve geri mantık

Bunlardan başka, farklı etnik ve dinsel topluluklardan (Kürt, Hristiyan, vb.) bazı yurttaşlarımız da sırf bu etnik ve dinsel nitelikleri dolayısıyla siyasi nedenler de söz konusu olmadan, yurtdışında bulundukları fırsat bilinerek çeşitli yöntemlerle yurttaşlıktan kolayca uzaklaştırılmaktadırlar. Bu uygulamaların altında yatan şoven ve geri mantığı insanlık ailesi önünde haklı göstermeye hiçbir olanak yoktur.

Olumlu adımlar ve eylem gerekliliği

Tüm bu haksızlıkların ve kanunsuzlukların giderilmesi yönünde son zamanlarda aydınlar, hukukçular ve siyaset adamlarınca atılan adımları olumlu buluyoruz. Ancak bu girişimlerin sözden eyleme dönüşmesi, ülkemizde meclis ve yargı yolları, ülke dışında da uluslar arası mahkemeler yoluyla hak arama girişimleri uygulama alanına gelmelidir.

Başkaca gözlem ve istemlerimiz

Bizler, buraya kadar açıkladığımız bu güncel konunun ülkemizin siyasal tartışma gündeminde canlı kalmasını, hukuksal yollarla da haksızlıklara karşı koyma girişimlerinin başlamasını Türkiye'nin demokratikleşme ve uygarlaşma mücadelesinin bir parçası olarak görüyor ve aşağıdaki görüşlerimizi kamuoyuna iletmeyi gerekli buluyoruz:

1. Düşünme ve örgütlenme özgürlüğüne yönelik davalar ortadan kalkmalı, bu konularda yasaklayıcı ya da kısıtlayıcı tüm yasa ve uygulamalara son verilmeli, sendikal özgürlükler üzerindeki

yasak ve sınırlamalar kaldırılmalı, hapisanelerde bulunan on binlerce demokrat ve yurtsever özgürlüklerine kavuşmalıdır.

2. Türkiye Cumhuriyeti'nin laik temellerini zedeleyen, irticayı körükleyen, ülkemizi uygarlaşma ve gelişme doğrultusundan saptıran davranış, eylem ve uygulamaların resmi çevrelerin girişim ve desteği ile özellikle 1980'li yıllarda gelişme alanı bulduğu, dal budak saldıgı gözler önünde bir gerçektir. Bu anlamda hiçbir kuşku yok ki, dinsel gericilikle siyasal gericilik aynı noktada, aynı kaynakta ve amaçta birleşmiştir.

3. Yine 1980'li yıllarda, gerek irticaya verilen ödünler, gerekse kamuoyunda çok iyi bilinen başka yöntem ve uygulamalarla, Türkiye'nin egemenlik hakları çeşitli yabancı güçlerin çıkarları doğrultusunda Türkiye yakın tarihinde görülmedik bir ölçüde ve vehamette yönlendirilmiştir.

4. Kürt halkının demokratik hak ve taleplerinin yadsınmasını, baskı altında tutulmasını kaygı ile izliyoruz. Baskı ve kısımlara son verilmesini, bunun bir örneği olarak gördüğümüz göç zorlamasının durdurulmasını talep etmeyi insanca ve yurtseverce bir görev sayıyoruz.

Bizler; çeşitli neden ve zorunluluklarla Türkiye dışında yaşamak ve çalışmak durumunda bulunan yazarlar ve sanatçılar olarak:

Konuşan, düşünen, üreten, yaratan bir Türkiye istiyoruz.

Demokrat, onurlu, aydınlık bir Türkiye istiyoruz.

İleri ve uygar insanlık ailesinde hakkı olan yeri almış, barışçı, bağımsız, özgür bir Türkiye istiyoruz.

İnsanların hava gibi, su gibi en doğal hakları olan yurttaşlık haklarının gasp edilemeyeceği; düşünme, konuşma, örgütlenme ve

benzeri demokratik hak ve özgürlüklerin ellerinden alınamayacağı; insanca, eşitçe, özgürce yaşanan bir Türkiye istiyoruz.

Yurdumuzun gerçek çıkarları olduğuna, gerçek bir yurtseverliğin gerekleri olduğuna inandığımız bu inançlar ve ilkeler doğrultusunda; her koşulda yurt içinde ya da dışında, her yerde ve her zaman yaşamayı, çalışmayı, üretmeyi sürdüreceğimizi ve uyarma görevini yerine getireceğimizi belirtiyoruz.

F. Almanya, Marl, 4.4.1987

Dursun Akçam, Tektaş Ağaoğlu, Nizamettin Arıç, Yusuf Ziya Bahadanlı, Mahmut Baskı, Ataol Behramoğlu, Nihat Behram, Erdem Buri, Sümeyra Çakır, İsmail Çoban, Melike Demirağ, Hüseyin Erdem, Engin Erkiner, Yücel Feyzioğlu, Tülay German, Deniz Kavukçuoğlu, Demir Özlü, Ömer Polat, Fuat Saka, Şanar Yurdatapın. »

Yukarıdaki açıklamadan sonra geçen neredeyse 29 yılda yaşanan değişiklikler:

İlk olarak; TCK'nın 140. maddesi yürürlükten kaldırıldı, ama yerine başka suçlamalar geldi (terör propagandası yapmak gibi).

İkinci olarak; politik nedenlerle vatandaşlıktan çıkarılmış olanların bir bölümü 1990'lı yılların başında Demirel hükûmeti döneminde geri alındı. Demirel, "vatandaşlıktan çıkarmanın kişiye verilebilecek en büyük ceza olduğunu" söyledi. Ne ki, vatandaşlıktan çıkarılan herkes geri alınmadı. Bu satırların yazarı 1983 yılında Duisburg'da yapılan 12 Eylül'ü protesto mitinginde Türkçe metni, KOMKAR'dan Sertaç Bucak da Kürtçesini okumuştı. İkimiz de hemen ülkeye dönüp teslim olmaya çağrıldık (çağırıcı Hürriyet'te okuduk), aldırılmayınca da vatandaşlıktan atıldık. Avrupa'da devlete karşı herhangi bir çalışma yapmamalarına rağmen bazı MHP'liler de vatandaşlıktan çıkarıldı. Herhalde cuntanın "sağa ve

sola eşit mesafede durduğunu göstermek” için yapılmış bir uygulamadır.

Demirel döneminde devrimcilerin ve MHP’lilerin bulunduğu karışık bir listedeki isimlere vatandaşlık geri verildi. Herhangi bir talepte bulunmadan ben de vatandaşlığa geri alındım. Bazı arkadaşlar ise neden alınmadılar, bilmiyorum. Vatandaşlıktan çıkarılanların ve geri alınmayanların sayısını bilmiyorum, ama birkaç kişiden ibaret olmadığını biliyorum.

Üçüncüsü; Almanya’da bedelli askerliğe karşı FEBAG (F. Almanya Bedelli Askerlik Girişimi) adıyla başarılı bir kampanya örgütlendi. Kampanyayı yürütenlerin tamamı TC pasaportlu gençlerdi ve sonunda bedel biraz indirildi, ama kaldırılmadı.

Son olarak; politik nedenlerle vatandaşlıktan çıkarmalar sona erdi ama bunun yerini çok sayıda Uluslararası Arama Emri (Kırmızı Bülten) aldı. Türkiye hükûmetleri aradan yıllar geçmiş olsa ve ülkede aranan kişi bir Avrupa ülkesinde iltica etmiş olsa bile, Interpol bülteniyle söz konusu kişinin geri verilmesi için uğraşıyor. İlticası kabul edilmiş kişiye yaşadığı ülkede genellikle bir şey olmuyor, ama başka bir ülkeye gittiğinde kontrole takılırsa tutuklanabiliyor, Türkiye’den dosya isteniyor, bu arada politik sürgünlerin bir bölümü ve avukatlar harekete geçiyor ve birkaç ay sonra tutuklanan kişi iltica etmiş olduğu ülkeye iade ediliyor. Tutuklanan kişilerin küçük bir bölümü ise, tepki gösterilmesine rağmen, Türkiye’ye iade edilebiliyor.

Açıklamada yer alan diğer konularda ne kadar değişiklik olduğu konusunda okur rahatlıkla değerlendirme yapabilir.

12 Eylül sonrasında kaç kişi vatandaşlıktan çıkarıldı ve bunların ne kadarı geri alındı, bilinmiyor. Bunun için Resmi Gazete’nin 1981 sonrasındaki sayılarının –özellikle 1991 yılına kadar- taranması gerekiyor. Vatandaşlıktan çıkarılanlar ve alınanlar Resmi

Gazete’de yayımlanır, ek olarak dönemin vatandaşlıkla ilgili hükûmet kararlarının de incelenmesi gerekebilir.

12 Eylül 1980 sonrasında Avrupa ülkelerindeki ve genel olarak ülke dışındaki politik mültecilerle ve özel olarak sol muhaliflerle hükûmetler arasında sürekli bir mücadele süregeldi. Hükûmetler değişti, yasalar değişti, eskiden ülkeye gidemeyenlerin bir bölümü serbestçe gidebilir oldu, ama bu mücadele hep süregeldi.

Bildirge’de belirtilen **anayurda dönebilme temel hakkı** halen çok sayıda kişi için gerçekleşmemiş durumdadır. 12 Eylül rejiminin keyfi yargılamaları ve uygulamalarının sonuçları Avrupa ülkelerindeki ve genel olarak yurtdışındaki birçok insanın hayatını etkilemeyi sürdürmektedir.

Türkiyeli aydınların ve sanatçıların diğer politik mültecilerle birlikte Avrupa ülkelerinde 12 Eylül cuntasını teşhir ve tecrit çalışması ne oranda başarılı oldu?

Önemli bir faaliyet gösterildi. Sendikalar, insan hakları örgütleri, öğretmen örgütleri, değişik ülkelerden parlamenterler ve sol partiler Türkiye’deki faşist rejimi sık sık protesto ettiler. Bu insanlar Avrupa ülkelerinde aktif olmasalardı, cunta pasaportlara el koyarak ve vatandaşlıktan çıkararak onlara gözdağı vermek ihtiyacını duymazdı.

Ne ki, hedeflenen amaçlara ulaşılabildiği söylenemez. Türkiye’den gelen parlamenterlerin Strassbourg’daki toplantılara alınmaması, silah ambargosu uygulanması gibi talepler gerçekleşmedi. Genel af talebi için çok sayıda imza toplanmasına ve değişik ülkelerde parlamenter ve partilerden de destek alınmasına karşın, bu konuda da gelişme sağlanamadı. Böyle olmakla birlikte Özal hükûmetinin Avrupa’daki aydınlarla ilişki kurmaya çalışması ve

hükûmetteki bakanlardan birisi olan Adnan Kahveci'nin bazı aydınları dönmeye çağırması, belirgin bir rahatsızlık verildiğini de gösteriyor.

Avrupa ülkelerinde aydınlar, sanatçılar, politik mülteciler ve TC pasaportluların birlikte yürüttükleri muhalefet hareketi üç önemli sorunu aşamadı.

Birincisi: Türkiye'nin özel konumuydu. SSCB ile uzun bir sınıra sahip bu ülkede istikrarlı bir rejimin (faşist bile olsa) bulunması Avrupa ülkelerindeki hükûmetlerin işine geliyordu. İdamları ve baskıları protesto ediyorlardı, ama daha ileriye gitmiyorlardı.

İkincisi: Büyük çaba gösterilmesine rağmen muhalefetin zayıf olmasıydı. 1967'de Yunanistan'da gerçekleşen Albaylar Cuntası'nın ardından sadece sol görüşlüler değil, ülkenin iktidar ve ana muhalefet partilerinin liderleri de teslim olmayı kabul etmeyerek diğer Avrupa ülkelerine çıkmışlar ve aralarındaki sorunlara rağmen cuntaya karşı ortak bir muhalefet örgütleyebilmişlerdi. 12 Eylül cuntasına karşı Demirel ve Ecevit de ülke dışına çıkıp muhalefet yürütseydi, durum başka olurdu.

Üçüncüsü: Solun bölünmüş yapısıydı. Bölünmekten kasıt farklı görüşlere sahip olmak değildir. Her ülkenin solunda farklı görüşlere sahip olanlar vardır ve bu da doğaldır. Ne ki, bu insanlar gerektiğinde birlikte iş yapabilirken, bizde yapılamıyordu. Örneklemek gerekirse, 1984 yılında Strassbourg'da yapılan merkezi protesto gösterisinde iki ayrı gruplaşma vardı: Sovyetçiler ve anti sovyetikler. Tanınmış bir sanatçının rakip grupları birlikte davranmaya ikna etmesi ve protestonun sembol ismi haline gelmesi çok iyi olurdu. Bunun için en uygun isim Yılmaz Güney idi ama kendisi bunu yapabilecek siyasi çapa sahip değildi. Görüş olarak Sovyet sosyal emperyalizmi tezini savunuyordu, ama kendi görüşünü

geriye iterek faşizmi protestoda herkesin birlikte davranması gerektiği konusunda ısrarlı olabilseydi, sol muhalefet bundan ancak kazançlı çıkardı. Yeri geldiğinde kendi görüşünü savundurdu, ama birlikte mücadeleyi de öne çıkarabilirdi.

Yılmaz Güney sosyalizmi savunan tanınmış bir sinema sanatçısıydı, ama solun geçici bile olsa birlikteliğini sağlayabilecek perspektife ve politik çapa sahip değildi. Sürgünde ölümünün ardından bazı gruplar tarafından ismi etrafında yaratılmak istenilen mitos da sonuç vermeyecekti.

Şunu da unutmamak gerekir; yapılabilecek olanın en iyisi bile yapılabilsen, 1980’li yıllarda Avrupa genelinde üç milyon civarında oldukları tahmin edilen Türkiyeli kitle içinde etkin bir azınlık olmaktan ileriye gidilemeyecekti.

5. “GÖÇMEN EDEBİYATI” VE DERGİLER

“Göçmen edebiyatı” belirlemesi doğru olmamakla birlikte, ülke dışındaki edebiyatı belirlemekte en azından bir dönem yaygın olarak kullanılmıştır. Edebiyat iyi ve kötü olmak üzere ikiye ayrılır. Edebiyatın nerede üretildiği –yurtdışında, yurtiçinde, hapishanede, kentte, köyde- iyi ya da kötü olmasını belirlemez. Edebiyat ülke içinde veya dışında, köyde veya kentte, dağda veya denizde, dışarıda veya hapishanede üretilebilir. Edebiyatın üretim yeri, üretenin kimliği ya da mesleği, üretilenin iyi olmasını belirlemez.

1980’li yıllarda Avrupa’da üretilen Türkçe edebiyatın merkez ülkesi F. Almanya idi. Türkiye’den işçi göçü ikinci kuşağa ulaşmıştı ve aralarında 12 Eylül sonrasında ülkeden ayrılmak zorunda kalanlar da bulunmakla birlikte, “göçmen edebiyatı” yazarlarının büyük bölümünü ikinci kuşak oluştuyordu.

Bu edebiyat, büyük oranda sosyolojik edebiyattır. Almanya'daki Türkçe edebiyat ürünlerinin büyük bölümünden hareketle insanların neler yaşadıklarını öğrenebilirsiniz. Yabancı düşmanlığı, Türkiye ile Almanya arasındaki büyük farklılıklar, yalnızlık ve dışlanmışlık duygusu. Politik mültecilerin yazdıkları da konu olarak farklı olmakla birlikte içerik olarak aynıdır: Alman polisinin katı tutumu, iltica konusundaki zorluklar, Türkiye'de yaşanan göçaltı, işkence ve hapisane.

İçerik kısaca “biz neler çektik ve çekiyoruz” olarak özetlenebilir ve bu içerikte üretilen şiir, öykü ve romanların edebiyat kapsamına girdiklerinden söz etmek mümkün değildir.

İkinci kuşakta belirgin bir dil sorunu da vardı. Bu kuşak ne Türkçeyi ne de Almancayı iyi bilmiyordu ve kendini ifade sorunu yaşamaktaydı. Kararını verememiş, arada duran, ama arasında durduklarının ikisiyle de uyumsuz olan, bu kuşağa “kayıp kuşak” denilmesi bu nedenledir.

Yazmak, onlar için, içlerindeki sıkıntıyı boşaltmak demekti. 1980'li yılların ikinci yarısında birkaç öykü kitabı ve bir roman bitiren yazarlar vardı. Bu insanlara “Türkçenizi geliştirin, bu arada edebiyatın teorik yanıyla ilgili olarak okuyun” demek zordu, çünkü kırıyorlardı.

“Alman toplumunda dışlandık, annenin-babanın para merkezli hayatını istemedik, ama onun yerine başkasını da koyamadık. Derdimizi Türkçe de anlatamıyorsak, geriye ne kaldı?..” sorusunu fark etmemek mümkün değildi.

Politik mültecilerin durumu da çok farklı değildi. Dili daha iyi kullanıyorlardı ama roman diye yazdıkları yaşadıklarını anlatmaktan ibaretti. Gerçekçi edebiyatı, yaşadıklarını olduğu gibi anlatmak olarak anlıyorlardı. Yazdıklarını o kadar beğeniyorlardı ki,

parayla Almancaya çevirttiriyor ve bir de Almanca kitap yayınlamış oluyorlardı. Bu heves karşılık bulamayınca birkaç yıl sonra kayboluyordu.

Edebiyat her şeyden önce kurgu demekti. Bu durumda yaşananları anlatmaktan ibaret olan yazı faaliyeti, bunlar tükenince bitiyordu. İnsanların anılarını –yakın dönemle ilgili bile olsa- anlatmak istemesi anlaşılabilir. Ne ki, bunu roman haline sokmak anlaşılmazdır. Anı da bir anlatı türüdür ve iyi yazılmışsa zevkle okunabilir, ama roman haline sokulmuş anı için aynısı söylenemez. İkinci kuşağın şiir, öykü, roman üretimi on yıl bile sürmeden sona erecekti.

Fakir Baykurt'un bu kuşağın yazım faaliyetiyle ilgili olarak harcadığı büyük çabayı belirtmek gerekir. Duisburg'da periyodik olarak edebiyat toplantıları düzenleyen Baykurt, ikinci kuşağın genç işçi yazarlarını dinler, onlara önerilerde bulunurdu. Önerilerinin yeterli karşılık bulduğunu söylemek zordur.

1980'li yıllarda dergilerde (Türkiye'den gelip dağıtılanlar değil, genellikle Almanya'da olmak üzere Avrupa ülkelerinde basılanlar) canlı bir dönem yaşandı. Berlin'de 1980'li yılların başlarında yedi sayı çıkabilen **Yabanel**, sonraki yıllarda şiir dergisi **Parantez** yayımlandı. **Allı Turna** Detmold'da çıkarken, Türkçe-Almanca yayımlanan **Dergi/die Zeitschrift**'in merkezi Duisburg idi. **Yazın, Direniş** adıyla önce Duisburg'da, sonra adını değiştirerek Frankfurt'ta yayımlanacaktı. Bunlara ek olarak, dar bir çevre içinde kalan ve birkaç sayıdan fazla yayımlanamayan dergiler de oldu. Bunlar da kültür-sanat dergisi kategorisine giriyordu. Fransa'da **Sanat 87** ve **Sanat 88** adlarıyla yıllık bir tiyatro dergisi yayımlanacaktı. Hollanda'da da şiir ağırlıklı bir dergi bir dönem çıkacaktı.

Bu dergilerin okuru neredeyse tümüyle sol örüslü insanlardı denilebilir. Bunlar genellikle örgütlü olmayan soldu. Örgütlerin-

den kopmuşlar ama solda kalmışlardı, ya da hiç örgütlü olmamakla birlikte eskiden beri sol, demokrat anlayışa sahip olmuşlardı. Faşizmin yaptıklarını ve Marx-Engels-Lenin ile süslü sığ analizleri okumaktan bıkmıştı insanlar ve yine de sol ama daha geniş perspektife sahip yayınlar istiyorlardı.

Kültür-sanat dergileri de kolayca bu sığınağa düşebiliyor ya da derginin adıyla içeriği birbirinden uzak kalabiliyordu. Kültür-sanat dergisi olmak, cuntanın bilinen uygulamalarını bir kere daha anlatıp, bunların yanında birkaç tane de şiire yer vermek değildi.

Yazar çoktu. 12 Eylül sonrasında Avrupa ülkelerine gelmek zorunda kalmış aydın ve sanatçıların yanı sıra, Almanya’da işçi kökenli ikinci kuşak yazarlar da vardı. Bu dergileri okumak isteyen ve sayısı az olmayan insanlar da vardı. Dergilerin bu dönemdeki tirajı 500-1000 arasında değişiyordu ki, Avrupa için hiç de fena bir rakam değildi. Talebin farkına varılmasının ardından klasik politik dergiler ve işçi federasyonu bültenlerinde bile kültür-sanat sayfası yer almaya başlamıştı.

Yazarlara ulaşmak, dergiyi hazırlamak, iki ayda bir yayımlamak önemli olmakla birlikte; iyi bir dağıtım ve dağıtılan derginin parasının geri dönmesi gerçekleşmezse, derginin yayın hayatı altı sayıdan fazla süremezdi. Bu, büyük bir sorundu.

Öncelikle iyi yazarlara ulaşılması gerekiyordu, yoksa yazı yazan –ama nasıl yazan!- fazlasıyla vardı. İyi yazarların büyük bölümünü Türkiye’den ayrılmak zorunda kalan aydın ve sanatçıları oluşturuyordu ama burada önemli bir soru vardı: Bu insanlar belirli bir dergiye neden sürekli yazı yazsınlar?

Bu insanların tümü olmasa bile önemli bölümü şu veya bu sol örgüte yakındı veya üyesiydi. Doğal olarak başka bir örgütün çizgisinde olduğu açıkça belli olan dergide sürekli yazmak istemezlerdi.

Bu dönemde kısa veya uzun yayımlanan kültür dergilerinin güzel bir özelliği vardı: Editörleri şu veya bu örgütte olabilirdi ama dergide o örgütün propagandası yer almıyordu (bu işi kültür-sanat eki veren örgüt dergileri zaten yapıyordu), sol bir çizgide oldukları belli oluyordu ve daha ilerisi yoktu. Bu durum kendiliğinden oluştu denilebilir. Bu kategorideki dergilerin başka türlü yaşama şansı yoktu.

Bazı dergiler sayfalarının önemli bölümünü göçmen işçiler ve ikinci kuşak konusuna ayırıyordu. **Yazın**'da bu konuya ağırlık vermedik, çünkü işleyen yeterince bulunuyordu. Bunun yerine Avrupa ülkelerini dolduran Türkiyeli aydın ve sanatçıların burada ürettiklerini yayımlamaya çalıştık. Bir Avrupa dergisi, kural olarak, burada üretilenlere ağırlık vermeliydi. Dergiye Türkiye'den yazarlar da bulunmakla birlikte ağırlık Avrupa'da yaşayan yazarlarda olmalıydı.

1980'li yıllardaki canlı yayın faaliyetinde Almanya'da basılan ve Avrupa çapında dağıtılan örgüt dergilerini de unutmamak gerekir. Bunlardan **Dayanışma** ve **Emek** aylık olarak yayımlanıırken, **Türkiye Postası** 15 günlüktü. Ek olarak, işçi federasyonlarının bülten benzeri yayınları da vardı.

Bu canlı faaliyet 1990'lı yıllarda büyük oranda gerileyecekti.

6. TÜRKÇE VE KÜRTÇE EĞİTİMİ

1980'li yıllarda Almanya'daki sol göçmenleri meşgul eden önemli konular arasında Türkçe ve Kürtçe anadil eğitimi de vardı.

“Sol göçmen” belirlemesi ilk kez 1980'li yılların ikinci yarısında kullanılmaya başlandı. “Göçmen” belirlemesi yeterli değildi. “Hangi göçmen?..” diye sorulması gerekiyordu. Göçmen işverenler ortaya çıkmaya başladığı gibi, MHP'liler ve dinciler de göçmendi.

Bu belirlemeyi kullananlar azdı, çünkü solun önemli bölümü göçmen olduğunu henüz kabul etmemişti.

Okullarda Türkçe anadil dersi vardı ve buradan doğan iki sorun bulunuyordu.

Birincisi; bir bölümünün iyi Türkçe bildiği şüpheli öğretmenler tarafından verilen dersin, dil dersi olmakla ilgisi zayıftı. Bayrak ve Atatürk anlatımlarının bol miktarda yer aldığı ders kitapları küçük yaştaki öğrenciye “Türklük bilinci” aşılama için temel kaynaktı. Bu nedenle, Batı Berlin’de Adnan Binyazar ve ekibi tarafından hazırlanan ve bazı eyalet yönetimleri tarafından da okullarda kullanılması kabul edilen Türkçe ders kitabına karşı kampanya açılmıştı ve Hürriyet ve Tercüman gazeteleri tarafından günlük olarak yürütülüyordu.

Binyazar’ın hazırladığı kitap, kullanılanla karşılaştırılamayacak kadar iyiydi. Aziz Nesin’den Yaşar Kemal’den Nazım Hikmet’ten alınan okuma parçalarına yer veriyordu. İşte bu kitabın kullanılmasını engellemek için konsolosluklar aracılığıyla eyalet hükûmetleri etkilenmeye çalışılıyordu. Kitapta sosyalizm propagandası yoktu ama milliyetçilik de yoktu ve sorun da buradan kaynaklanıyordu.

Türkiye’de “sivil yönetim”e geçilmişti ama solun her türlüsüne düşman milliyetçi kafa yapısı aynen sürüyordu. Sonuçta kitabın ders kitabı olarak kabul edilmesi sınırlı kalacaktı.

Bir başka önemli sorun, Kürtçe anadil dersi idi. 1980’li yıllarda Kürtçe dil ve kültür konusunda TKSP’ye (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi) yakın KOMKAR’ın tekeli vardı denilebilir. Türkçe anadil dersi bulunduğuna göre, Kürtçe neden yoktu?

Büyükkelçiliğin, konsoloslukların, bunlarla ilişkili derneklerin, Hürriyet ve Milliyet gazeteleri yazarlarının, Kürt kelimesinden

bile nefret ettikleri anlaşıyordu. “Sivil yönetim”e geçilmiş olmakla birlikte 12 Eylül zihniyeti aynen sürüyordu. Kürt kelimesinin geçtiği yerde bölücülük ve yıkıcı faaliyet aranıyordu.

Türkçe öğretmenlerinin bir bölümü “Böyle bir dil yoktur!..” gibi gerekçelerle Kürtçe anadil dersine karşı çıkıyordu. Bunun bir nedeni öğretmenleri de etkileyen milliyetçilik idiyse, diğeri de Türkçe sınıfların azalması korkusuydu. Bir bölüm öğrenci sınıfını değiştirebilir ve Kürtçe anadil dersine devam edebilirdi ve bu da bazı Türkçe öğretmenlerinin işsiz kalmasıyla sonuçlanırdı.

Birkaç eyalette Kürtçenin okullarda anadil dersi kapsamında müfredata alınması kabul edildi ama ortaya bambaşka bir sorun çıktı. Aynı sorun Türkçe anadil dersleri için de varlığını hissettiriyordu.

Anadil dersi seçmeliydi ve not ortalamasını etkilemiyordu. Veliler artan oranda çocuklarını bu derse göndermiyordu. Anadil derslerinde sınıfın en az 10 kişi olması gerekiyordu ve çok sayıda Kürt ve Türk öğrencinin bulunduğu okullarda bile yeterli talep olmadığı için, okul yönetimleri yeni sınıf açmıyordu.

Türk ve Kürt öğrencilerin ana sorunu iyi Almanca öğrenmekti ve ardından İngilizce öğrenilmesi gerekiyordu. Türkçe veya Kürtçenin önemi daha sonra geliyordu. Almancaya hakim olmamak nedeniyle iyice ağırlaşan eğitimde çocuklara anadil dersiyle ek yük çıkarmak hiç de akıllıca değildi. Dahası, iyi Türkçe ya da Kürtçe bilgisi ne işe yarayacaktı? Çocukların anadillerini basit düzeyde bilmesi yeterli değil miydi? Eğilimin bu yönde sürmesi durumunda Türkçe öğretmenlerinin önemli bölümü işini kaybedecekti.

Sosyal bilimlerin tarihi, teoriler mezarlığı olarak da değerlendirilebilir. Bir dönem geçerli olmuş teoriler, durum değişince geçerliliklerini kaybederler.

Anadil derslerinin zorunlu olması ve bu dersten not alınması gerektiği o yıllarda şöyle savunuluyordu: Anadilini iyi bilmeyen, başka dili iyi öğrenemez. Bir bölüm eğitimci ve psikologun savunduğu bu görüş, Türkçe öğretmenlerine son derece uygundu. İyi Türkçe bilmeyenler iyi Almanca da öğrenemeyecekti. Türkçe derslerinde bu dilin ne kadar iyi öğretildiği ayrı bir konuydu ama bu görüş öğretmenlerin kendilerini savunabilmeleri için uygun zemin sağlıyordu.

On ve hele de yirmi yıl sonra bu görüşü savunan kalmamıştı. Araştırmalarla doğrulandığı savunulan ve hakkında kitaplar yazılan bu görüş ortadan kaybolmuştu. Teorik olarak tartışmaya gerek yoktu, çünkü üniversite bitiren artan sayıda Türk ve Kürt genci kendi ana dilini pek bilmiyordu ama iyi Almanca biliyordu. Almanca anadilin ailede biraz öğrenilmesinin ardından çocuk yuvasında ve okulda öğreniliyordu. Üniversitenin ardından bir firmada işe giren ve Türkiye'deki şubede görevlendirilenler, Türkçelerini geliştirmek için Halk Yüksek Okulu'nda kursa gidiyordu.

Anadil gerekiyorsa daha iyi öğrenilebilirdi, aksi durumda günlük konuşma için bilinen birkaç yüz kelime ve basit cümleler yeterliydi.

Üçüncü ve hele de dördüncü kuşak Alman olmadı ama Türk ya da Kürt olarak da kalmadı. 1990'lı yıllarda gelişen iletişim araçları onlarda ya Türk (Kürt) ya da Alman değil, ikisi birden olmayı gündeme getirdi. Türklük (Kürtlük) ve Almanlığın hangi bileşenlerinin bir araya geldiği kişiye göre değişiyordu.

7. MÜLTECİ İŞÇİLER

Mülteci işçi kavramını, Avrupa ülkelerine çalışmak amacıyla gitmek isteyen ama işçi alımının yolu büyük oranda kapanmış olduğu için önce iltica başvurusu yapıp mülteci olan, ilticası kabul edilince de işçiliğe geçen insanlar için kullanıyorum.

Politik nedenlerle aranan ve bu nedenle ülkeyi terk eden insanların amacı öncelikle bir Avrupa ülkesine veya başka bir ülkeye gidip çalışmak, para biriktirmek değildir. Kişinin durumuna göre aradan kısa veya uzun zaman geçtikten sonra bu duruma gelebilirler ama başlangıçtaki amaçları böyle değildir.

Şartlara göre değişmekle birlikte, geldikten yaklaşık on yıl sonra başlangıçta ayrı olan iki mülteci kategorisi önemli oranda aynışır. Bu arada Türkiye'deki dava zaman aşımına uğramışsa ya da yasaların değişmesi sonucu daha önce suç kapsamına giren faaliyet artık böyle değilse, gerçek mülteci de Avrupa ülkesindeki oturum statüsünü değiştirir. İltica pasaportunu geri verir, T.C. pasaportu alır ve daha önce konuşulup anlaşılan Yabancılar Polisi de oturumu birinden ötekine aktarır. Böylece Türkiye'ye gidebilmenin yolu açılmış olur.

Bu insanların yıllarca süren göçündeki toplam sayıyı belirlemek zordur, ancak İsviçre gibi küçük ülkelere gelenlere bakarak sayılarının politik mültecilerden daha fazla olduğu söylenebilir.

Kişiyi ve geline yöreyle bağlı olarak değişmekle birlikte bu insanların büyük bölümü politik değildir. Bir bölümü aranmadığı halde şu veya bu örgütün sempatzanıdır, başka bir bölümü sempatzan bile olmamıştır, hatta aralarında MHP taraftarları bile vardır. Bu insanların iltica başvurularının kabul edilebilmesi için, ülkede politik nedenlerle arandıklarını gösteren belge veya tutarlı bilgi vermeleri gerekir. Klasik yöntem, geline bölgede hangi örgüt etkinse (PKK, TKEP, vd.) ondan olduğunu söylemektir. Ama sonrası biraz karışıktır.

Değişik ülkelerde farklı iltica süreçleri yaşanmış olmakla birlikte, iltica işlerine bakan memurlar ve son kararı veren hakimler Türkiye'de hangi bölgede kimin etkin olduğunu hızla öğrenmişler ve sol örgütler hakkında geniş bilgi sahibi olmuşlardır. İltica mahkemesindeki tipik soru, kişiden bağlı olduğunu iddia ettiği örgüt

hakkında bilgi istemektir. Ne zaman kuruldu, önderi kimdir, başlıca görüşleri nelerdir gibi. Sempatizanlar için eksik bilgileri tamamlamak zor olmasa bile, diğerleri için hiç kolay değildir. Bu durumda örgütlerle ilticacı adayları arasında iki tarafın da çıkarına olan geçici bir işbirliği kurulur.

İlticacı adayı örgütün yürüyüşlerine katılır, böylece dışarıya karşı daha kitlesel görüntü oluşur. Yayın alır, aidat verir, bağış kampanyalarına katılır, seminerlere katılıp kalabalık yapar. İlticacı adayın bu “özverileri” karşılığında ülkeden daha önce gelmiş ve iltica etmiş örgüt militanları ona uygun ifade hazırlar, mahkemede sorulabilecek klasik sorulara karşı cevapları ezberletir. Bazı durumlarda “İltica isteyen kişi, Türkiye’de taraftarımızdı, faaliyetlerimize katılırdı!..” gibi belge bile verirler.

İki tarafın da çıkarına olan bu işbirliği, iltica işlemi bitince, ilticacı adayı mavi renkli ve sağ üst köşesinde iki çapraz çizgi olan ilticacılara özgü pasaportu cebine koyunca biter. Kişiyi bir daha görmek genellikle mümkün olmaz. Amacına ulaşmak için gerekeni yapmıştır, ek masrafa girmiştir, ama değmiştir. Şimdi çalışmak, para kazanmak ve birikim yapmak zamanıdır.

Eskiden beri sempatzan konumunda olanların bir bölümü de ortadan kaybolmakla birlikte, bir bölümü kalır.

Sağcıların ve hele MHP’lilerin iltica etmesi bir başka hikâyedir. Kişi, MHP’li olarak iltica edemez, solcu görünmek zorundadır. Sempatizanlar için saf değiştirmek zor olmamakla birlikte, militanlar için hiç kolay değildir. Burada çeşitli yöntemler devreye girer. En kolayı yüklü para karşılığında sol bir örgütten “iltica isteyen kişi Türkiye’de iken taraftarımızdı ya da üyemizdi, faaliyetlerimize katılırdı” türünden belge almaktır.

Fransa ve İsviçre gibi bazı ülkeler iltica işlemlerini hızlandırmak ve gerçek siyasileri sahtelerinden ayırmak için başlıca örgütlerden tanıdıkları kişileri bir çeşit bilirkişi olarak kabul etmişlerdi.

Bunlardan alınan “üyemizdi” belgesi, iltica başvurusunun kabul edilmesi için yeterli oluyordu. Bu şekilde sadece üyeler ya da taraftarlar değil, aynı bölgeden gelen değişik örgütlerden sol sempa-tizan kişiler için de “üyemizdir” belgesi verilmiştir ve iltica işlemlerinin başarıyla sonuçlanması sağlanmıştır.

Bu arada pis işler yapılmadığı da söylenemez. Abdullah Çatlı ve Oral Çelik de yüklü para karşılığında sol bir örgütten referans almışlardı. İsmi bilinmeyen MHP’lilerin durumu anlaşılmayabilirdi, ama bu ikisi tanınmış isimlerdi. Birisi Bahçelievler katliamından, diğeri Papa suikastından biliniyordu.

Bu kişiler uyuşturucuyla yakalandıklarında üzerlerinden Fransız iltica pasaportu çıkar. Bu tanınmış MHP’lilerin nasıl olup da iltica edebildikleri merak konusu olur. Durum araştırılır. Konunun önemi nedeniyle İtalyan televizyonları da olayın peşine düşer. Sonuçta bu iki kişinin Fransa’daki iltica dairesinin bilirkişi olarak görüşüne başvurduğu bir kişiden aldıkları referansla pasaport aldıkları anlaşılır. (Ayrıntılı bilgi her iki isim de internete verilerek bulunabilir.)

Çıkarı için yalanda sınır tanımamak çok sayıda insanın iliklerine işlemiş. MHP’lilerin sosyalist gibi görünerek iltica başvurusu yapmaları ve bazı durumlarda karşıt görüşe yüklü para ödeyerek pasaport almaları olacak şey değil gibi görünmekle birlikte, gerçekler hiç de öyle değildir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1990'LI YILLAR VE SONRASI

1990'lı yıllarda göçün en eski olduğu Almanya'dan başlayarak Türkiyeli işçilerin konumunda önemli değişiklikler gerçekleşti. Bu aynı zamanda T.C. devletinin ve Kürt hareketinin kendini yeniden örgütlediği yılları da kapsar.

1. KALMA KARARI

Türkiye'den gelen göçmen işçiler 1990'lı yılların başlarında geleceklerinin Almanya'da olduğuna ya da kalmaya karar verdiler. Bunun oldukça uzun bir direnişten sonra verilmiş karar olduğunu belirtmek gerekir. Almanya'ya alışmışlardı, çocukları burada doğmuş ya da küçük yaşta buraya gelip büyümüştü. Daha önemlisi, gidilecek yer yoktu. Türkiye'de yapamıyorlardı. “Kayıp kuşak” olarak adlandırılan ikinci kuşak, Türkiye için fazla Almandı, Almanya için fazla Türkiyeli olduğu gibi. Ek olarak, ilk kuşağın da Türkiye ile ilgili sıkıntıları vardı. Yaşları ilerlemişti, yıllarca pis ve zor işlerde çalıştıkları için sağlıkları bozulmuştu. Almanya'daki sağlık sistemi Türkiye'deki ile karşılaştırılamayacak kadar iyiydi.

Türkiye'den kopmuyorlardı, emekli olduklarında da yılın birkaç ayını ülkede geçireceklerdi. Almanya'dan da kopamıyorlardı. Birinci kuşağın kararında, daha önce kesin dönüş yapan ve orada tutunamayanların da önemli etkisi oldu.

1983-1984'te Almanya hükûmeti kesin dönüş yapanlara 10.500 DM vereceğini ilan etti. Toplam 82.000 kişi bu imkândan yararlanmak için başvurdu. Aileleriyle birlikte yaklaşık 200 bin

kişi olan bu insanlar Almanya'daki Türkiyelilerin yaklaşık yüzde 10'u kadardı.

Bu insanların döndükten sonra yaptıkları günlerce basında konu oldu. Büyük umutlarla kurulan işçi yatırım şirketleri battı. Parasını başka işlere yatıranlar da genellikle fena halde kazıklandı ve iflas etti. Dönenlerin çok azı kendisini geçindirebilecek düzeyde iş kurabildi. Türkiye kapitalizminin koşulları Almanya'da-
kinden oldukça farklıydı. Almanya'daki birçok kişinin kafasında, Türkiye'de emlak almak için para biriktirmek ve bu parayla kesin dönüş yaptıktan sonra iş kurmak hayali vardı. Bu umut, 1984'te dönenlerin yaşadıklarıyla birlikte çöktü. Türkiye'de iş kurabilmek için para sahibi olmak yetmiyordu. Bunun üzerine ülkedeki sürekli fiyat artışı da eklenince, "para biriktirir, dönerim" anlayışı büyük darbe yedi.

Almanya'da kalmaya karar vermenin ilk göstergesi olarak, bu ülkede taşınmaz mal alınmaya başlanması olabilir. Önceki yıllarda böyle bir şey düşünülmez, bunun yerine Türkiye'de daire almak tercih edilirdi.

Almanya'da kalıcı olmaya karar verilmesi, farklı bir kimliğin de şekillenmiş olduğu anlamına gelir. Türkler yine Türktü ama Türkiye'dekilerden farklı özelliklere sahiptiler. Burada "Türk kimliği"nden değil; Avrupa ülkelerindeki ve özel olarak Almanya'daki Türk kimliğinden söz etmek gerekir. Benzeri bir durum sonraki yıllarda diğer Avrupa ülkelerinde de ortaya çıktı. Türk ve Kürt kimliği arasında önemli paralellikler ve geçişler bulunmakla birlikte farklılıklar vardı.

Kimlik konusuna geçmeden önce önemli bir noktaya dikkat çekilmesi gerekir: Türkiyeli kitle için göçün en eski yer olduğu Almanya'da göçmenlik 1990'lı yıllarda başladı; daha öncesinde fiili olarak var olsa bile, psikolojik olarak yoktu. 1990'lı yıllardan önce göçmenlerin büyük bölümü Almanya'yı geçici olarak kalacakları bir ülke olarak görüyordu.

1990'lı yıllar aynı zamanda iletişim araçlarında yaşanan büyük gelişmeyle birlikte Türkiye'nin Almanya'da iç bir olgu haline gelmeye başladığı ve göçmen kimliğinin yoğun Türkiye müdahalesi altında şekillendiği yıllardır.

Bu nedenle, öncelikle Türkiye'nin 1990 sonrasında “dış Türkler” anlayışının değişmesi ve bunun Avrupa ülkelerine nasıl yansıdığı üzerinde durulması gerekir.

2. AVRUPA'DA YENİDEN ÖRGÜTLENME

1991'de SSCB'nin dağılması ve yıllardır “esir Türkler” olarak adlandırılan ülke halklarının bağımsızlığına kavuşması, Cumhuriyet tarihinde görülmemiş bir fırsatın ortaya çıkması olarak değerlendirildi. Turgut Özal'ın sözleriyle “*Adriyatik'ten Çin Seddi'ne kadar, 200 milyonluk Türk dünyası!..*” ortaya çıkmıştı ve Türkiye bu büyük dünyanın merkezi olacaktı. Bunun için ABD'nin desteğinde Kafkasya'da (Azerbaycan) ve Orta Asya'da (Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan ve Kırgızistan) Rusya Federasyonu ile etkinlik mücadelesine girmek gerekiyordu. 1991-2001 yılları arasını kapsayan bu dönem, **Alt Emperyalizm ve Türkiye** kitabında anlatıldığı için burada sadece Türkiye'de Avrupa'da –özellikle Almanya'da- yeniden örgütlenme üzerinde durulacaktır.

Burada, değişmeden önce ne vardı, sorusu sorulabilir.

1980'li yıllarda Türkiye hükûmetlerinin “Almanya Türkleri”ne yönelik olarak, “para gönderin” ve “devletinize bağlı olun” talepleri dışında herhangi bir politikası yoktu. Almanya'daki örgütlenme konsolosluklarda vatandaşların bürokratik işlerinin yapılması ve muhaliflerin izlenmesiyle sınırlıydı. Bu örgütlenme MHP'liler ve İslamcılara dayanıyordu. İşte bu kitle “12 Eylül yönetimine bağlılık” yürüyüşleri yapıyordu.

Yine bu yıllarda Almanya'da Türk lobisi kurulması konusunda konuşulmuş, ama adım atılamamıştı. ABD'deki Yunan ve Yahudi

lobileri örnek alınarak oluşturulması planlanan bu lobi hayal ürünü olmaktan ileriye gidememişti. Yaşadıkları ülkenin vatandaşı bile olmamış insanlarla lobi oluşturulabileceğini düşünmek, Ankara'dan Almanya hakkında ahkâm kesmenin ne kadar komik sonuçlara yol açacağını gösteriyordu.

Türkiye'nin politika değiştirmesinde Kürtlerin ve Yeşiller'in de payı oldu. Savaş nedeniyle artan sayıda Kürt, ilticacı olarak Almanya'ya geliyordu. Yeşiller de, özellikle Cem Özdemir vasıtasıyla, Türkiye'nin Kürtlere yönelik tutumunu eleştiriyordu. Hürriyet gazetesinde Ertuğ Karakullukçu adlı yazar Türkiye'nin çıkarlarını savunmakla görevlendirilmiş olduğundan olsa gerek, Almanya hakkında herhangi bir fikri bulunmadığı için, Cem Özdemir'e cevap yetiştirirken Türklerin kendisine oy vermeyeceklerini belirtmeyi de ihmal etmiyordu. Duyan da Özdemir'i Türklerin seçtiğini sanırdı! Alman vatandaşı kaç tane Türk vardı ki!

Türkiye sadece Avrupa ülkelerinde yaşayan vatandaşlarıyla değil, bu ülkelerdeki kamuoyuyla da bağ kurmak gerektiğini, göçün 30. yılı geride bırakıldıktan sonra anlamaya başladı.

Yeni politika yeni kadrolarla yürür. Almanya Büyükelçisi Onur Öymen'in yeni politikanın hayata geçirilmesinde önemli yeri vardır. Türkiye'nin Almanya'daki bürokratik kadrosu 1990'lı yıllarda aşamalı olarak değişti. Eskiden dar bir çevrenin dışına çıkmayan konsolosların yerini, sergi açılışlarından veli dernekleri toplantılarına kadar her yere gidenler almaya başladı.

Öymen, büyükelçilerin yıllardır yaptıklarının aksine sola açılmayı gerekli gördü. O yıllarda başkent olan Bonn'daki büyükelçilikte bazı sol derneklerin temsilcileriyle yaptığı toplantıda yaklaşık, *"Bugüne kadar Almanya'daki tabanımız ülkücüler ve İslamcılardan oluştu. Bu nedenle Alman toplumuyla bağ kuramadık. Bunun için bize dil bilen, kültürlü, sosyal yaşamın içinde olan insanlar gerek!.." dedi.*

Bunlar da öncelikle eski solcular olabilirdi.

İktidar partisinin soldan insan alması yeni değildir. Tek parti iktidarı döneminde Kemalizmin ideolojisi için çalışan Kadro Hareketi'nin önde gelenleri arasında TKP'nin merkez düzeyinde (Vedat Nedim Tör gibi) kişiler de bulunuyordu.

O yıllarda Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üye olması gündemdeydi ve bunun için de öncelikle Almanya'nın "olur"u gerekiyordu. Türkiye –nihayet- dışarıdan bağırıp çağırmakla bir şey olmayacağını ve Almanya'da bulunan çok sayıda Türkiyeli aracılığıyla bu ülke yönetimine baskı yapabileceğini anladı. Ne ki, vatandaş olmayanların, sayısı ne kadar fazla olursa olsun, yapabilecekleri baskı sınırlıydı.

Alpaslan Türkeş ölmeden önce Almanya'yı ziyaret ettiğinde yandaşlarından vatandaş olmalarını ve CDU'ya üye olmalarını istedi. Alman vatandaşı olabilmek için T.C. vatandaşlığından çıkılması gerekiyordu. Çifte vatandaşlık -1990 yılına kadar bazı arka yollar bulunmakla birlikte- yasal olarak mümkün değildi. Bir milliyetçinin yandaşlarına "T.C. vatandaşlığından çıkın" demesi şaşırtıcı görülebilirdi ama, Türkiye çıkarı için her şeyi yapardı.

Ne ki, Türkiyeliler T.C. vatandaşlığından çıkmaya pek gönüllü değildi. Bunun bir nedeni ülkeye bağlılık idiyse de asıl neden vatandaşların Türkiye hükûmetlerine güvenmemesiydi. Yıllarca kazık yiyerek az da olsa ihtiyatlı olmayı öğrenmişlerdi. T.C. vatandaşlığından çıkmaları durumunda, Türkiye'de yabancı durumuna düşecekler ve bu ülkedeki Yabancılar Yasası da çok kötü olduğu için mirastan küçük yatırım yapmaya kadar birçok sorunla karşılaşacaklardı.

Türkiye bu sorunu çözmek için Pembe Kart uygulamasına geçti. Bu kart vatandaşlıktan çıkanlar için ülkedeki haklarının korunmasına yarayacak nüfus kâğıdı yerine geçecekti. Rengi beğenilmediği için sonraki yıllarda Mavi Kart oldu.

Bu uygulama ilk yıllarda tutmadı, çünkü bürokrasi böyle bir kimliği tanımıyordu ve bir hata yapıp vatandaşlıktan çıkanlar Türkiye'deki işlerini yürütmekte büyük sorunlarla karşılaşılıyordu. Ek olarak zamanın Almanya hükûmeti de Türkiye'yi uyararak gizli çifte vatandaşlığın engellenmesini istedi. Bir ülke hükûmeti düşünün ki, başka bir ülkenin hükûmetine başvurulacak hileli yollar hakkında bilgi veriyordu! Garip gibi görünmekle birlikte oluyordu.

SPD ve Yeşiller çifte vatandaşlığı savunuyordu. Türkiye, 1998'de Almanya'da yapılan genel seçim kampanyasına aktif olarak katıldı. T.C. yöneticileri Alman vatandaşı olan Türklere çağrı yaparak seçimlerde özellikle SPD'yi desteklemelerini istediler. Bir önceki yıl yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde AB aday üyeliğine kabul edilmeyen Türkiye, Almanya'ya içerden baskı yapmayı deneyerek çıkış yolu arıyordu ve bu amaçla Almanyadaki seçim kampanyasına katılıyordu. Aynısını Almanya yapsaydı, "işçilerimize karışılıyor" diye protesto edilirdi, ama egemen mantık uyarınca biz yaparsak olurdu, başkası yaparsa olmazdı!

Seçimden sonra SPD-Yeşiller koalisyon hükûmeti kuruldu, ama hükûmetin hazırladığı çifte vatandaşlıkla ilgili tasarı CDU'nun açtığı imza kampanyası sonucu yasalaşmadı. Koalisyon hükûmeti vatandaşlık yasasını değiştirdi. Eskinin kan bağının yerine "doğum ilkesi" getirildi. Ama dil testi, Anayasaya bağlılık ve bu amaçla yapılacak güvenlik soruşturması yoluyla vatandaşlık zorlaştırıldı. Çifte vatandaşlık yine yasak olarak kalacaktı.

Bu sorunu aşmak zor değildi. Yunanistan vatandaşları çifte vatandaş olabiliyordu. Yunan Anayasasına göre vatandaşlıktan çıkma veya çıkarılma olmadığı için Almanya onların çifte vatandaşlığını kabul ediyordu. Türkiyeliler için T.C. vatandaşlığından çıkmak mümkün olduğundan çifte vatandaşlık kabul edilmiyordu. Bu durumda T.C. hükûmetleri iki ucu kirli bir değnek karşısın-

daydı. Anayasayı ilgili yönde değiştirmek istemiyorlardı, bu durumda yıllardan beri kullanılan muhalifleri vatandaşlıktan çıkarma silahı işlemez duruma gelecekti. Ek olarak, Almanya da böyle bir durumda ek önlemler alacağını açıklamıştı.

Yıllarca sürecek “İrkçilik mı, uyum mu?..” tartışması başladı. Almanya’ya göre, tek vatandaşlık uyum için gerekliydi. Türkiye’ye göre, çifte vatandaşlığın Türkler için yasaklanması ırkçılık örneğiydi. Gerçekte ise, bunların ikisi de doğru değildi.

Türkiye’nin hesabına göre, çifte vatandaşlığın kabul edilmesi durumunda yaklaşık bir milyon kişi Alman vatandaşı olacaktı. Bunların en az yarısının doğrudan etkilenmesi ve Türkiye’nin çağrısına uyarak gerektiğinde sokağa dökülmesi mümkündü. Türkiye, içerde baskı unsuru olabilmek için çifte vatandaşlığı istiyordu ve bunu da açıkça söyleyemediği için “Bize karşı ırkçılık yapılıyor!..” söyleminin arkasına sığınıyordu.

Almanya ise, başka herhangi bir devlet gibi, kendi topraklarında başka bir devletin etkin olmasını istemiyordu. 1998 sonlarında yeni Vatandaşlık Yasası çıkmadan önce yapılan “*İtalya Apo’yu geri ver!..*” yürüyüşleri Alman yetkililerin gözünü iyice açmıştı. Bu nedenle, Abdullah Öcalan hakkında Almanya’da tutuklama kararı bulunmasına rağmen kendisini İtalya’dan istemeyeceklerini açıkladılar. Aksi durumda, Almanya’da Türk milliyetçileriyle Kürtler arasında sokak savaşlarının yaşanması durumu vardı.

Almanya da kendi konumunu uyum söylemiyle savunuyordu.

Almanya vatandaşlık için zorunlu dil sınavıyla ilk kuşağı büyük oranda devreden çıkarmıştı. Almanya’da T.C. yönetiminin sesi işlevini sürekli sürdüren Hürriyet gazetesinde dil sınavının basitleştirilmesi için yazılar yayımlandı ama etkisi olmadı.

İkinci kuşak, kendisinden sonra gelene göre Türkiye’ye daha az bağımlıdır ve bunun başlıca nedeni Almanya’da Türkiye’nin

etkisinin -1995 sonrasına göre- oldukça az olduğu bir dönemde büyümüş olmalarından kaynaklanıyor olsa gerektir. Üçüncü kuşak daha Türktü ve yeni Vatandaşlık Yasası'nda bu kuşağa bazı ayrıcalıklar tanınmış olmakla birlikte, gelecekte hangi ülke hükûmeti tarafından yönlendirileceği 1990'lı yıllarda henüz belli değildi. Almanya gençlerin bu ülkede doğup büyümüş olmalarından gelen avantajını kullanmaya çalışırken; Türkiye, aileden gelen kültürel bağları, TV'lerdeki propagandayı ve bu gençlerin kendilerini Türk hissederek kimlik sahibi olmalarını kullanmaktadır.

Sonraki on yılda da sürecek çifte vatandaşlık tartışmasının kaynağında Almanya'daki yaklaşık üç milyon Türkiyeli üzerinde kimin egemen olacağı mücadelesi yatmaktaydı.

2010 sonrasında bu sorun farklı bir şekilde çözülecekti. Almanya'da doğan gençler için 18 yaşına kadar geçerli olan çifte vatandaşlık ve ardından bir vatandaşlığı seçmek zorunluluğu kaldırılacak, üçüncü ve sonrasındaki kuşaklar için çifte vatandaşlık yasallaşacaktı. Bunu hayata geçiren de CDU olacaktı.

Örnekleri başka ülkelerde de görüldüğü gibi sağcılar, sosyal demokratlara ve sosyalistlere göre daha esnek davranıyorlar, sorununa takılıp kalmak yerine onu başka yoldan aşmayı deniyorlardı. Almanya, Suriyeli mülteciler örneğinde de görüleceği gibi, yabancıları ya da yıllardır bu ülkede yaşayan köken olarak yabancı olanları kendine bağlama gücüne güveniyordu. Almanya islami olarak da bilinen uygulamada bunu açıkça görebilmek mümkündür.

3. ALMANYA İSLAMI

2001'de New York'ta yapılan ikiz kuleler saldırısı, ardından ABD'nin müttefikleriyle birlikte Afganistan'ı işgal etmesi, dünyanın değişik bölgelerinde islamcı örgütlerin yükselmesi, Londra ve Madrid'e El Kaide saldırıları olması, ülkesinde büyük bir Müslüman nüfusun bulunduğu Almanya'nın İslam konusunda harekete

geçmesini sağladı. İkincisi 2007’de yapılan İslam Zirvesi toplantıları İçişleri Bakanlığı tarafından çağrılan örgüt ve kişilerin katılımıyla düzenlendi. Zirve’ye zamanın İçişleri Bakanı Schaeuble’nin başkanlık yapması bile, islamın öncelikle iç güvenlik sorunu olarak gündeme geldiğini gösteriyordu. 2007’de ilki yapılan Konferans 2008 ve 2009’da sürecekti.

Almanya farklı bir İslam istiyordu ama ne istediğini kendisi de bilmiyordu. Belirsizlik İslamiyetin Hristiyanlığa benzememesinden kaynaklanıyordu. Hristiyanlıkta da farklı mezhepler ve her mezhepte iç bölünmeler vardı ama bunlar birbirlerine düşman değillerdi ya da düşmanlık uzun yıllar öncesinde kalmıştı. O yıllarda adı öne çıkan El Kaide ise, sadece kafirlere değil, kendisinden farklı olan Müslümanlara da karşıydı. İslamda iç savaş –sonraki yıllarda daha açık olarak ortaya çıkacağı gibi- geliyordu.

Böyle bir durumda Almanya’nın gidebileceği tek yol vardı: İslamın kendisine yakın kesimiyle uzak kesimini iyice ayırştırmak. Ne istedikleri belliydi ama bunu nasıl yapabilecekleri konusunda fikirleri yoktu.

Zirve’nin bileşimi bile bu açmazı yansıtıyordu. Geniş kitlesi olan bir devlet örgütü DİTİB’in (Diyanet İşleri Türk İslam Birliği), Milli Görüş, bazı küçük örgütlenmeler ile İslam alanında bilindiği kabul edilen ve Almanya’nın politikalarına yakın kişiler çağrılmıştı.

2009’daki toplantıya hakkında vergi kaçakçılığı nedeniyle soruşturma yapılan Milli Görüş çağrılmayacaktı. Müslümanlar Merkez Konseyi ise, yükselen İslam düşmanlığı dikkate alınmadığı için, toplantıya katılmayacaktı.

Almanya yönetiminin kabul edebileceği İslam, modern görünümlü kadınların ön planda olduğu bir İslam olabilirdi, ama bunun örgütlü temsilcileri bulunmuyordu. Zirve’ye katılan üç kadın bu amaçla çağrılmışlardı.

Sosyolog Necla Kelek bir dönem hükûmet tarafından desteklenmiş, kitapları yaygınlaştırılmaya çalışılmıştı. Kelek’e göre İslam bir erkek diniydi, kadınlar eziliyordu. Türk toplumu bir şiddet toplumdur ve bunun da başlıca nedeni islamdır.

Kelek’in kitapları sosyologlar tarafından bilimsel olarak kabul görmüyordu. Hapishanelerdeki bir bölüm Türk erkek mahkûmla yaptığı söyleşileri kolayca genelleştirmesi anti bilimselliğin temelini oluşturuyordu. Alman hükûmetinin desteğine mazhar olmak, sosyologlar arasında benimsenmeyi gerektirmiyordu.

Bir başka kadın, yıllarca Türk kadınlarının aileleriyle ilgili davaları üstlenen Avukat Necla Ateş’ti. Ateş, tanınmış bir isim olmakla birlikte örgütlü bir kesimi temsil etmiyordu. 4 Mayıs 2007 tarihli Hürriyet’e verdiği demeç, Zirve’nin amacını da ortaya koyar özellikteydi: *“İslam dinini belirli grupların elinden almamız gerekir!..”*

Bir başka kadın, diş hekimi Ezhar Cezairli ise, Türk-Alman Kulübü Başkanı olduğu için çağrılmış olsa gerekti, ama konuyla “modern Türk kadını” görünümü dışında herhangi bir ilişkisi bulunmuyordu.

Bu Zirveler Almanya’ya yeni İslam politikası konusunda bilgi sağlamanın ötesinde işleve sahip olmadı. Almanya, islamı görünür kılmak politikasını geliştirerek sürdürdü. Arka bahçelere, pasajlara sıkışmış camiler ortaya çıkmalıydı. Ülkenin her tarafında islamın değişik gruplarına bağlı camilerin yapımı hızlandı. Bazı kentlerde (Köln gibi) cami yapılmasına karşı çıkan gruplar gösteri yaptılar ama karşı gösteri düzenleyen ve büyük çoğunluğu Almanlardan oluşan gruplar daha kalabalıktı. Bunun kadar önemli olan bir başka özellik ise, kent yönetiminin cami yapılmasını desteklemesiydi.

Frankfurt gibi bazı kentlerde ise, yeni cami yapılmasına karşı bir bölüm semt sakininin imza toplaması kent yönetiminde bulunan CDU'nun tepkisiyle karşılaşacaktı. Din ve inanç özgürlüğü çerçevesinde herkes kendi ibadet yerini yapabiliirdi.

Aleviler de Türkiye'de bulunmayan ölçüde haklarına kavuşacaklardı.

Almanya bir adım daha attı ve Başbakan Merkel, "İslam Almanya'nın parçasıdır!.." dedi. Belirlemeye kendi partisi içinden gelen eleştirilere aldırmadı. Bu görüşün savunucularının gerekçesi şöyleydi: Çok sayıda Müslüman genç burada doğup büyüdü. Bunlar birinci ya da ikinci kuşak gibi dışarıdan gelmiş değildir. Bunları dışlayacak mıyız, yoksa kendi parçamız olarak mı göreceğiz?

Almanya, Müslümanların çok sayıda olmasının fazla anlamı olmadığını, çünkü onların birleşemeyeceklerini, dahası birbirleriyle savaşıacaklarını ya da en azından uzak duracaklarını görmüştü. Bu durumda yapılması gereken İslam'ı değiştirmek gibi bir işe kalkışmak yerine varolanı tanımak ve bunun içinde kendine uygun olanla olmayanı ayırt etmektir. Bu belirleme yapıldıktan sonra, uygun olan değişik yöntemlerle desteklenebilir, uygun olmayan bastırılabilir.

Hardt ile Negri'nin **İmparatorluk** kitabındaki göçmenlerle ilgili bölümden kısa bir aktarma yapılması gerekir:

"... Yalnızca Avrupa'da değil; Afrika, Asya ve Amerika kıtalarında da, yirminci yüzyılın sonunda etnik ve ulusal farklılıkların yeniden ortaya çıkışı, İmparatorluğun karşısına sürekli bir akış halinde olan sayısız değişkenli çok daha karmaşık bir denklem çıkarmıştır. Bu denklemin tek bir çözümünün olmaması hiç de dert değildir; tam tersine, olumsuzluk, hareketlilik ve esneklik İmparatorluğun gerçek gücüdür. Emperyal 'çözüm', bu farklılıkları yok-samak ya da küçültmek değil, aksine onları olumlamak ve etkili bir komuta aygıtı içinde düzenlemek olacaktır.

Bu yüzden, emperyal stratejinin doğru formülü 'böl ve yönet' değildir. İmparatorluk, en azından, bölünme yaratmak yerine var olan ya da potansiyel farklılıkları tanır, onları kutsar ve genel bir komuta ekonomisi içinde düzenler. İmparatorluğun üç buyruğu şudur: İçine al, farklılaştır ve yönet." (İmparatorluk, S. 214)

İslam içinde önemli farklılıklar zaten bulunuyor. Bunları top-tan olarak dışlamak yerine bir bölümünü sisteme entegre etmek, kalanını karşıya almak gerekir. Bizden olan ortaya çıksın, ibadet yerlerini yapsın, açıkta çalışsın ve bizimle birlikte diğerlerine karşı mücadele etsin. Başka bir deyişle, uygun ya da uygun olmaya hazır islamı dışlamak değil, yanımıza almak gerekir.

Sonuçta, Almanya islamı gerçekleşmedi ve Almanya islamı değişime zorlamak yerine ondaki parçalanmayı tanımayı ve bu parçalarla uygun ilişkiler kurmayı tercih etti.

4. TÜRKİYELİ GÖÇMEN KİMLİĞİ

Önemli bir noktayı yeniden belirtmekte yarar vardır. Türkiyeli göçmenlerin kimliği geldikleri ülkeden uzakta tipik bir göçmen hayatı sürerken şekillenseydi ya da daha erken göç edip 1970'li yıllarda Almanya'da kalıcı olmaya karar verselerdi, bugün daha farklı bir kimliğe sahip olurlardı. Göçmenlikleri kalıcı olmaya karar verdikleri 1990'lı yıllarda başladı ve iletişim araçlarındaki büyük gelişme nedeniyle Türkiye'nin yoğun etkisi altında şekillendi.

Önceki yıllarda Türkçe gazeteler bile bir gün sonra Almanya'ya gelirdi. Sonra Türkiyelilerin oturduğu binaların balkonları çanak antenlerden neredeyse görünmez duruma geldi. Haberler, diziler, birbirini izleyen şov programları derken, İstanbul ve Köln'de yaşayanların izledikleri ve üzerinde konuştukları neredeyse aynı duruma geldi.

Yıllardan beri yaşanılan ülkenin hayat tarzının göçmenler üzerinde önemli etkisi bulunmakla birlikte, bu etki, Türkiye'nin yoğun müdahalesiyle karıştı, değişti.

İlk olarak, Türkiyeli göçmenler Almanya'da kalıcı olmaya neden bu kadar geç (göçün yaklaşık 30. yılında) karar verdiler sorusu sorulabilir.

Kalıcılık düşüncesine bu kadar geç ulaşmanın bir nedeni geldiği ülkeye yönelik yoğun duygusal bağlar ise, diğer ve daha önemli nedeni Türkiye'deki çevresinin kendisinden çok şey beklemesidir. Türkler Almanlar gibi değildir, ancak çevreleriyle birlikte varolabilirler.

O çevrenin beklentileri Türk'ü sürekli bir gerilim, onlardan uzaklaştığı zaman suçluluk duygusu ve kendini kanıtlama çabası içine sokar. Türkiye'deki çevre Avrupa'da kendi denetiminden çıkmayacak bir uydu ister. Göçmen Türk, göçmenliğinin önemli bir bölümünde, Türkiye'de kendisinden beklenenler için yaşadı. Bu beklentili çevrede herkes var: Devlet, hükûmet, sağ ve sol parti ve çeşitli örgütler, aile bireyleri, akrabalar, hemşeriler...

1980'li yılların başında ülkeye giren işçi dövizi ihracatla eşdeğerdi. Yakın yıllara kadar "gurbetçi parası" hükûmetlerin çeşitli finansman kaynakları arasında önemini korudu. Türk göçmenin yakın çevresinin hiç bitmeyen istekleri için neler yaptığı tahmin edilebilir: Filancayı yanına aldırarak, ev almak, falanın borcunu ödemek, vd.

MHP ve RP başta olmak üzere Türkiye'deki partilerin Almanya ve Avrupa uzantılarından büyük miktarda ekonomik kaynak sağladıkları biliniyor. Solda da durum farklı değil.

Şu söylenebilir: Türkiye Cumhuriyeti devletinin, hükûmetlerin, sağ ve sol örgütlerin çeşitli Avrupa ülkelerinde bulunan uzantılarına yaklaşımda aralarında fark yoktur. Para gönder, istenilen

şeyleri yap, ötesine karışma. Söylemler farklı olabilir, ama pratikte olan budur.

Türkiye’de Avrupa’daki Türk göçmenlere umut bağlamış ve geçiminin küçümsenemeyecek bölümünü onların gönderdikleriyle sağlayan, onlar olmadan politik faaliyet yürütmesi iyice zorlaşacak olan geniş bir kesim varoldu. Birinci kuşak ve az olmayan oranda ikinci kuşak ile politik göçmenler bu büyük beklentileri yerine getirmeye çalıştı.

Türklerin Almanya’da yavaş öğrenen, okumayı sevmeyen, dışarıya kapalı olan, küçük çıkarlarla dolu bir tablo sergiledikleri doğrudur. Bu tablonun oluşmasında büyük beklentilerin ağırlığının da payı vardır.

Göçmen kimliğinin Türkiye’dekiyle benzerlikleriyle devam edelim. İlk olarak, Türkiye’de ve Avrupa’da –özellikle Almanya’da- politik tercih üzerinde durulabilir.

1 Kasım 2015 seçimine göre yurtdışındaki oyların dağılımı şöyledir (rakamlar yüzde olacaktır):

AKP 56.22, HDP 18.20, CHP 16.38, MHP 7.12

En fazla Türkiyeli seçmenin bulunduğu Almanya’da ise dağılım şöyledir:

AKP 59.70, HDP 15.93, CHP 14.78, MHP 7.47

Türkiye’deki ve Türkiye dışındaki seçim sonucunda partilerin aldıkları oylar arasındaki uyumsuzluğun bir nedeni, ülke dışında bulunanların –bütün halklar için geçerli olarak- daha gelenekçi olmaları olabilir, ama asıl önemli neden ülke dışındaki seçimin özelliği olsa gerektir.

Türkiye’de olduğu gibi ülke dışında genellikle iki sokak ileride sandık bulunmuyor, oy verme işlemi ancak belirli merkezlerde –genellikle konsolosluklarda- yapılıyor. Bu durum özellikle Almanya ve Fransa gibi büyük ülkelerde önemli sorun oluşturuyor.

Çok sayıda kişinin oy verebilmek için bir gününü ayırması ve bazen 400-500 km yol yapması gerekebiliyor. Oy verme süresi bir gün değil, ülkeye göre değişmekle birlikte bazen üç hafta bile olsa, yine de oy kullanmak kolay değildir.

İki parti, AKP ve HDP, sandığa uzak yerde oturan seçmeni taşımak için parasız ya da ucuz ücretle otobüs ve minibüs kiraladılar, tek tek evleri dolaşıp insanları topladılar. HDP'nin oy oranı bu nedenle Türkiye'ye göre daha yüksektir. CHP'nin ve MHP'nin benzer çaba gösterdiği söylenemez. Özellikle CHP'nin ülke dışında daha büyük bir seçmen kitlesi bulunmakla birlikte, oy kullanmazsanız desteğin de anlamı olmaz.

Yurtdışı seçmen sayısı yaklaşık iki milyon kişidir ve bunun yine yaklaşık yarısı Almanya'da bulunuyor. Seçime katılım oranı yaklaşık yüzde 50'dir ve Türkiye'dekinden hayli düşüktür, ama bunun nedeni büyük oranda oy kullanmanın zorluğundan kaynaklanıyor olmasıdır.

Türkiye dışında açık farkla birinci olan partiyle ülke dışındaki aynıdır. Diğer partilerin ülke içi ve dışına göre oy oranlarında önemli farklılık bulunuyor. Her durumda ülke içindeki ve Türkiye'li göçmenlerdeki oy tercihi arasında güçlü paralellik bulunduğu söylenebilir.

İkinci önemli benzerlik olarak para hırsı belirtilebilir. Neo liberal dönemde büyük artış gösteren “para kazan da nasıl olursa olsun” anlayışı ülke içinde ve dışında yaygındır. 1980'li yıllardaki banker skandalı hatırlanabilir. Çok sayıda insan bankerlerin vermeyi vaat ettiği yüksek faize kanarak parasını bunlara yatırmış ve fena halde kazıklanmıştı. Özal döneminde yaygınlaşan ölçsüz vatandaşlarda bulunarak insanların paralarını almak anlayışı ülke dışında da yaygın olarak görüldü.

İlk örnek, ölçülü örnek sayılabilir. T.C. Merkez Bankası vatandaşlara yüksek faiz vereceğini vaat ederek paralarını bu bankaya yatırmaya çağırmıştı. Hangi akla hizmet içinse bilinmez, Merkez

Bankası'na yatırılan ve Türkiye'ye gönderilen paralar Dresdner Bank üzerinden havale ediliyordu. Büyük ihtimalle banka yöneticilerinin de TC vatandaşlarının da Almanya vergi yasalarından haberi yoktu. Merkez Bankası gerçekten de yatırılan para miktarına göre değişen oranda yüksek faiz veriyordu ama Almanya yasalarına göre buradan elde edilen gelirin vergi beyannamesinde gösterilmesi gerekiyordu.

Birkaç yıl böyle geçtikten sonra Almanya maliyesi uyandı. Kimin bankaya ne kadar yatırdığını Dresdner Bank üzerinden yapılan havale kayıtlarından kolayca öğrendi ve ağır para cezaları kesmeye başladı. Hürriyet gazetesi sıkça yaptığı gibi saçma sapan gerekçelerle yardıma koşmak istedi, ama sonuç değişmedi. Yasayı bilmemek mazeret sayılmıyordu. Para yatıranlar o zamanki para birimi olan DM'nin günlük kurunu izliyorlardı, altının gramı kaç paraydı biliyorlardı ama yaşadıkları ülkedeki vergi yasalarından haberleri bilmiyorlardı.

Çok sayıda vatandaş, “devletimiz bu işe çare bulsun” dedi, ama devlet ne yapsın!

İddiaya göre, Merkez Bankası yetkilileri vatandaşa Almanya'daki vergi yasaları konusunda yanlış bilgi vermişti. Daha fazla para toplayabilmek için pekâlâ böyle yapmış olabilirler. Ne ki, Almanya maliyesi karşısında bu durum gerekçe kabul edilmiyordu.

Merkez Bankası mağdurlarının sayısı yaklaşık 300 bin kişidir. Bunlar aileleriyle birlikte düşünüldüğünde Almanya'daki Türk yeli nüfusun yaklaşık yarısı anlamına gelir. Bazı Türklerin bankaya 600-800 bin DM yatırdıkları ortaya çıktı. Bu kişiler Hürriyet gazetesine verdikleri beyanatta bu paranın “alinteri ürünü” olduğunu açıkladılar, ardından yıllarca sosyal yardım aldılar. Kaçak çalışma yaparak para biriktirmenin de bir bedeli olduğunu anladılar.

Almanya'daki Türkiyelilerin yaşadıkları ülkede politikanın her çeşidine ilgisiz kalmaları, yabancı düşmanlığına karşı gösterilere bile düşük oranda katılmaları, aktif gerici bile değil statükocu olmaları, buradan hareketle açıklanabilir: Keyfimiz yerinde, bize dokunmayın!

Ağır para cezaları ödendi ve konu kapandı.

Merkez Bankası konusu, insanların aldatılmadığı ama yasaları bilmediği ya da bilmezden geldiği, böylece biraz daha fazla kazanmaya çalıştığı bir örnektir.

İkinci örnek olan “yeşil sermaye” konusu ise, boyutları bugün bile tam olarak bilinemeyecek ölçüde yaygındır. Bu örnek, günümüz Türkiyesine de uyan bir örnektir. İnsanlardaki para hırsıyla dini inanç arasındaki bağlantıyı göstermektedir.

Almanya'da özellikle İhlas Holding adını taşıyan “yeşil sermaye” teşkilatı vasıtasıyla ne kadar para toplandığı, kaç kişinin para kaptırdığı ancak tahmin edilebiliyor. Almanya'da yaşayan – aileleriyle birlikte- yaklaşık her dört kişiden birisinin, toplam en az 200 milyon DM kaptırdığı tahmin ediliyor. Rakamlar yukarıya doğru düzeltilebilir, sadece tahmindir. Bu belirsizliğin belirgin nedeni, Merkez Bankası olayının aksine, resmi yolun hiç kullanılmamış olmasıdır. İnsanlar tanıdıklarına bildiklerine güvendiklerine değişen miktarda az olmayan parayı elden vermişlerdir. Bazı durumlarda paranın alındığı konusunda belge de bulunmamaktadır.

Başka bir neden, çok sayıda insanın utanması nedeniyle, yapılan dolandırıcılığın zamanında ortaya çıkmamış olmasıdır. “İnsanlar bu kadar kolay kandırılabilir mi?..” sorusunu onlar da kendilerine soruyor ve uğradıkları zarar karşısında sessiz kalmayı tercih ediyorlar.

Parasını kaptıranların bir bölümü holdingle anlaşma imzalamış. Yıllarca Almanya'da yaşamının etkisiyle olsa gerek, anlaşma

yapılmadan para yatırılmayacağını öğrenmişler, ama neyi imzaladıklarını okumamışlar. Anlaşmada para yatıranın şirketin kazancına ve zararına ortak olduğu yazılıydı. Firma iflas ederse yatırılan para da gidecekti. Paralar buharlaşınca mahkeme kanalıyla haklarını aramaya çalışanlar bu maddeyle karşılaştılar.

Firma nasıl iflas etmişti, hileli iflas mıydı; bunun araştırılması uzun işti. Ancak işin peşini bırakmayanların bir bölümü yatırdıklarını geri alabildiler. Müslümanlık kullanılarak insanların kolayca kandırılabilceğinin ilk büyük örneği Almanya'daki "yeşil Sermaye" örgütlenmesidir. Hürriyet'te bu konuda çok sayıda söyleşi yayımlandı. Bir tanesinde, *"Birlikte namaz kıldık, ona güven-dim!.."* deniliyordu ve 50 bin DM gitmişti.

Bu büyük dolandırıcılıkta camiler önemli rol oynadı, çünkü çarpılacak müminleri bulmanın en kolay yolu camiye gitmekti. Almanya'da yıllarca yaşadıkları egemen kültürün içinde kendilerine bir yer açmış ve bu çerçevede ilişkiler geliştirmiş insanlar, o özgül yerin içinden gelenler tarafından dolandırılacaklarını hiç düşünmemişlerdi.

İmamların, cemaatle tanışmayı sağlayan diğer aracılardan, Türkiye'de paranın aktarıldığı farklı isimli kuruluşların; tümünün toplanan paradan değişik oranlarda pay alması söz konusudur.

Türkiyeli göçmen yıllardan beri kazıklanır ve soyulur. Türkiye'de yatırım yapıp da kandırılmamış, parasını kaptırmamış kimse yok denilecek kadar azdır. "Yeşil sermaye"nin farkı, o güne kadar fazla bilinmeyen iki yeniliği birden uygulamasıdır: Paranın Türkiye'ye gelmesini beklemek yerine, kaynağına gitmeyi tercih ettiler ve en kolay ikna yolunu buldular: Biz de müslümanız!

Namaz kılıyorlardı, dua biliyorlardı ve yatırılacak paraya –faiz haram olduğu için- yüksek "kazanç payı" veriyorlardı.

Döviz fiyatlarını günlük izleyen insanlar, bankaların verdiği faizin en az iki katı “kazanç payı” verilmesinin nasıl mümkün olacağını düşünmediler.

Mağdur duruma düşmüş göçmen Türkiyelilerin davranış tarzı da ülkedekilere benziyordu. Önce ortalığı feryatlar sardı. “*Çoluk çocuğumun nafakası gitti!..*”, “*Kefen paramı aldılar!..*” denildi, ama sonuç çıkmadı.

Ardından “devletimiz bu işi çözer” anlayışıyla dilekçeler verildi, bakanlar ziyaret edildi, ama nafile. Son olarak, AKP hükûmeti de bu işi kurcalamadı.

2000’li yıllarda insanların islamiyetle süslenmiş ama gerçek olmadığı da kısa sürede ortaya çıkmış sözlere kolayca nasıl inandıklarını merak edenlerin, Almanya’daki “yeşil sermaye” kesimine bakmalarında yarar vardır. “Yeşil sermaye” zor olanı yapmış, para kazanmayı ve birikim yapmayı hayatının merkezine almış insanların yüksek miktarda parasını kolayca almıştır.

Kısa süre sonra Deniz Feneri adında bir kuruluş, muhtaçlara yardım gerekçesiyle yine para toplayacak ve bunu başka amaçlar için kullanacaktı. Ama bu kez Almanya maliyesine takılacaktı.

Çok sayıda insanı hayatlarının temel amacından (para biriktirmek) vurabilmek ve bunu dışarıdan değil de içerden yapabilmek, kolay başarılacak iş değilmiş gibi görünür. Dışarıdakiler için böyle olmakla birlikte, içerdekiler için değildir.

“Birlikte namaz kıldık, ona güvendim!..”

Tek cümle her şeyi açıklar.

Göçmende neo liberal dönemle birlikte iyice yükselen çok para sahibi olmak ihtirası, insanların gözünü kör eden bir faktör olarak rol oynamıştır. Dini motiflerle yüksek kazanç payı birleşince, büyük miktarda paranın uçması da kolaylaşmıştır.

“Yeşil Sermaye” kesimine para kaptıranların yaşları konusunda herhangi bir araştırma yayınlanmadı. Gazetelerde fotoğrafları yayınlanan kişiler genellikle birinci kuşaktır. Böyle olması da akla yakındır. Birinci kuşak, büyük miktarda para biriktirmiştir ve ailenin reisi bu parayı istediği gibi kullanabilmektedir. Para kaptıranlar arasında –benim de tanıdığım- ikinci kuşaktan insanlar da bulunmakla birlikte, tahminime göre sayıları daha azdır. Hem biraz daha uyanıktırlar ve hem de bu kadar paraları yoktur.

Göçmen kimliğinin farklı yanlarına gelince; bunu “daha kurallı günlük yaşam” olarak belirtmek mümkündür. Göçmen arabasıyla giderken yol boş bile olsa kırmızı ışıktadır, Türkiye’de aynısını yaparsa enayi yerine konulur. Kadın-erkek ilişkisi konusunda Türkiye’dekilere göre daha açık fikirlidir. Üçüncü kuşak, cinsellik söz konusu olunca eski kısıtlamaları takmıyor. Almanya’da büyümenin ve şu veya bu düzeyde eğitim görmenin işte böyle bir etkisi de bulunuyor. Aile büyüklerine homurdanmanın ötesinde yapılacak şey kalmıyor.

Türkiyeli göçmenler arasındaki kadın cinayetleri, gelinmiş ülkedeki bugünkü duruma göre oldukça azdır. Almanya’da kadın cinayetinden “iyi hal indirimi” alamazsınız ve iyi ceza alırsınız. Ek olarak, cinsellik konusundaki kısıtlamalar fena halde kırılmıştır. Zorbalıkla, namus cinayetleriyle, eski durumuna döndürülebilecek gibi değildir.

Göçün Almanya’ya göre daha yeni olduğu ülkelerdeki Türkiyeliler arasında kadınlara yönelik saldırı daha fazladır denilebilir.

Almanya’daki Türkiyeli göçmenler arasında fanatizm ve başka halklara düşmanlık daha azdır. Buna bağlı olarak saldırgan milliyetçilik de yok değildir, ama azdır. Örneklemek gerekirse; Türklere Kürt karşıtlığı vardır, ama MHP’liler dışında bunu saldırgan biçimde ifade eden yoktur.

Bunun bir nedeni, ister Türk ve isterse Kürt olsun en milliyetçi olanının bile Almanya toplumunda azınlık durumunda bulunmasıdır. Bir başka neden ise, birkaç ay önce Stockholm’deki bir olayla açıklanabilir. Bir bölüm MHP’li bir Kürt derneğini basmaya gidiyor. Olaya sadece iki polis müdahale ediyor ve diyorlar ki: “İçeriye girmeye kalkanı Türkiye’ye göndeririz!..”

Kalabalık dağılıyor. Yani, milliyetçilik buraya kadar!

Türkiye’nin herşeyi buraya biraz silik olarak yansır. Doğalı da budur. Türkiye bu yansımayı güçlendirmeye ve oranın buraya daha net çizgilerle yansımaları sağlamaya çalışıyor. Bu nedenle, özellikle Almanya’daki, aslında tüm Avrupa’daki, Türklerin kimlik sorunu iyice karmaşık duruma geliyor. Hem geldikleri ve hem de yaşadıkları ülkenin özelliklerini alıyorlar, ama bunların arasında sentez bir yana, düzenli bir ilişki bile bulunmuyor. Yanyana ve hatta karmakarışık duruyorlar.

Türkiye insanında Anadolu’lu, Balkanlı, Ortadoğulu, Kafkaslı olmak tutarlı bir kaynaşma göstermeden karışık olarak durur. Ahmet Hamdi Tanpınar, “doğu-batı sentezi yaratmak adına çift kişilikli insanlar yarattık” derken önemli bir gerçeği gösteriyordu. Yalnız “çift kişilik” az değil mi? Belki “esas olarak çift kişilik” demek daha doğru olur. Türk insanının kişiliğinin kendisi “çift kişilik”tir. Bu “çift”lik son görünümde ortaya çıkıyor. Aslında kişilik daha çok parçalıdır. Almanya Türkleri de tıpkı Türkiye’dekiler gibi birkaç kişiliği bir kişilikte barındırıyor. Kişilikler az biraz değişik, o kadar.

Avrupa ülkelerindeki ve özellikle Almanya’daki Kürtleri ayrı bir başlık altında incelemeyeceğim. Göç süreci boyunca yaşadıkları yönünden Kürtler, Türklere benzerler. Bu benzerlik başlıca iki noktadan bozulur:

Birincisi: Kürt kimliği yıllarca bastırılmış bir kimlik olarak var oldu. Bu kimliğin sorunlarının ortaya çıkması, öncelikle tanınmasıyla mümkündür. Göçmenlikte ve mültecilikte Kürtlerin kimlik sorunları bu nedenle daha geriden gelir.

İkincisi: Avrupa ülkelerindeki Kürt nüfusun içindeki politik mülteci oranı, Türklere göre oldukça yüksektir. Bu konuda rakam vermek mümkün olmamakla birlikte görülebilir bir farklılık söz konusudur. Bu nedenle Kürt kimliği konusu politik mültecilerle ilgili bölümde incelenecektir.

5. GÖÇMEN KÖKENLİ POLİTİKACILAR

Burada ailesi yıllar önce çalışmak için –küçük bir bölümü mülteci olarak- Avrupa ülkelerine gelmiş, önemli bölümü burada doğup büyümüş, yaşadığı ülkenin vatandaşlığını almış ve şu veya bu partinin bünyesinde politik faaliyete girenlerden söz edilecektir. Bunların büyük bölümü, tahmin edilebileceği gibi Almanya'dadır.

Sol Parti'den Hristiyan Demokratlar'a, Yeşiller'den SPD'ye kadar değişik partilerde yer alsalar da, Türkiye kökenli politikacıların ortak özellikleri bulunuyor. Türk ya da Kürt olmak bu ortak özellikleri değiştirmiyor.

Yeşiller'de yer alan Cem Özdemir ve Ozan Ceyhun ile başlayan ilk Türkiye kökenli göçmen politikacıların sayısı sonraki yıllarda arttı. Bu iki isimden ilki başladığı partide faaliyetini sürdürürken, ikincisinin dolaşmadığı az yer kaldı: Yeşiller'den SPD'ye geçti, bir dönem Avrupa Parlamentosu'na girdi, ardından Türkiye'ye gidip AKP'de danışmanlık yaptı. Almanya politikasında bu kadar geniş politik perspektifli konum değiştirme görülmediği için, ilgili kişi hayretle izlendi. Aslında kendisi Türk-Alman politik kimliğinin garip bir bileşimini iyi temsil etmektedir. Türkiye politik hayatında normal olan ve örnekleri geçmişte de görülen bu tür kaymalar, Almanya'da garip karşılanır.

Almanya’da partilerde çalışan Türkiyeli göçmenlerin (Alman vatandaşı veya değil) artması 1990’lı yılların sonlarında ve özellikle 2000’li yılların başlarında gerçekleşti.

Göçmen politikacının anladığı tek konu göçmenliktir. Anlar görüldüğü demek daha doğru olur, çünkü konu hakkında yarım saat konuşması bile zordur. Söylenenler aynıdır: Göçmenler özellikle de Türkiyeliler- ırkçılıkla karşılaşmaktadır, haksızlığa uğramaktadır, çifte vatandaşlık hakkı tanınmalıdır, hangi ülkeden gelirlerse gelsinler göçmenlere yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkı verilmelidir, vb. (Avrupa Birliği ülkelerinden gelen göçmenlerin, yaşadıkları ülkenin vatandaşı olmasalar bile yerel seçimlere katılma hakkı vardır.)

Konuşan göçmen politikacıyı tanıımıyorsanız, hangi partiden olduğunu çıkaramazdınız. Soldan da olabilir, sağdan da; çünkü hepsinin söyledikleri birbirine benziyordu. Sağ veya sol partiden aday olmak göçmen politikasına nasıl yansır, belli değildi.

Bu durumda federal parlamento, eyalet meclisi ya da belediye seçiminde parti listelerinde yer alan ve büyük bölümü de seçilemeyecek yerde olan Türkiye kökenli Almanların aksesuar işlevi gördükleri söylenebilirdi. Partiler Alman vatandaşı olan Türkiyelileri keşfetmişti, sayıları az olmakla birlikte onlarla yakın diyalog kurulması gerekirdi.

Parti listelerindeki Türkiyelilerin bambaşka bir ülke olan Almanya’da Türk ya da Kürt usulü politika yaptıkları söylenebilir. Listelerde ön sıralarda yer almadıkları için şikâyet ederler ama o yerlerde bulunanların özelliklerine dikkat etmezler. Göçmen olmak sanki bir önceliktir, her çeşit eksiği kapattığı sanılan bir öncelik!..

Adayların listedeki yerleri Türkiye’de olduğu gibi parti genel başkanı ya da MYK tarafından değil, üye toplantısında belirleniyordu. Seçilirsen partinin hangi politikasında görev alınacağını

belli olması ve ilgili konuyu o güne kadarki parti içi performansı ile bildiğini göstermiş olman gerekiyordu. Sadece Türkiyeli göçmenler hakkında ve o da dar bir perspektif içinde konuşmak fazla anlam taşımıyordu.

Bu arada garip olaylar da oluyordu. Farklı partilerden Türkiye kökenli göçmen adaylar aralarında dayanışma için toplantı yapabiliyordu. Başka bir deyişle göçmenlik, farklı parti programlarından daha ağır basıyordu. Buradaki çıkışsızlık ve çaresizliği görmemek mümkün değildir.

Bu anlayışsızlık ve çaresizlik gazete sayfalarına da yansıyor. 23 Mayıs 2009 tarihli Hürriyet'te Zeynel Lüle, Belçika'da yapılacak yerel seçimlerle ilgili olarak, Türkiye kökenli adayların neden aralarında anlaşıp tek ya da az aday göstermek yerine oyları böldüklerini soruyordu. Büyük bir gazetenin yıllarca Avrupa muhabirliğini yapan bir kişi bunu bile anlamadıysa, neyi anlamıştır, diye sorulabilir. Türkiye kökenli adaylar hangi ülkede aralarında anlaşıp seçim için ortak aday göstermişler ki, bunu Belçika'da yapabilsinler? Benzer bir durum Almanya'da CSU'nun aday listesindeki Türkiye kökenlilerle ilgili olarak da ortaya çıkacaktı. Bu gibi endişeleri anlamak mümkün!

Az sayıda ortak aday belirlenirse, kazanma şansı yüksek olur, Türkiye kökenlilerin –dolayısıyla da Türkiye'nin- etkinliği artmış olur! İnsan bunları okuyunca Avrupa ülkelerinde gazetecilik yapacak Türklerin mesleğe başlamadan önce yaşadıkları ülkeyle ilgili olarak zorunlu kurs görmeleri gerektiğini düşünüyor. Bu gibi gazeteciler için kişinin sağ partiden veya sosyal demokrasiden aday olması önemli değildir.

Ne ki, bu insanların yer aldığı listelere oy verecek olan Almanlar veya başka ülke vatandaşları da Türkler gibi değildir. Seçmenlerin büyük çoğunluğu için hangi partiye oy verecekleri önemlidir.

Türkiye kökenli adayların propaganda çalışmalarını Türkler ve Kürtlerle sınırlandırmaları çok görülüyordu. Almanya vatandaşı

olmuş Türkiyelilerin tamamı seçime katılsa ve aynı partiye oy verse bile, olmaz ama olduğunu varsayalım, oylarının toplam ağırlığı yüzde bir kadardı. Bu adaylar Hürriyet gibi gazetelerin “SPD’yi Türkler iktidar yapacak!..” gibi manşetten üfürmelerine kolayca kanıyorlardı.

Başka çareleri yoktu da denilebilir. Almanca biliyorlardı ama Almanlara seslenebilmek için dil bilmenin ötesinde özellikler gerekiyordu. En başta somut konuşacaksınız. Ne istediğinizin yanı sıra bu istediğinizi nasıl yapacağınızı akılcı bir şekilde anlatacaksınız. Bu da Türkiye kökenli adayların alışık olmadığı bir tarzdır.

Demokratik Sosyalizm Partisi (PDS)’nin 2000-2005 yılları arasında Frankfurt il komitesinde bulundum. Bu parti daha sonra SPD’den ayrılanlarla birleşerek Sol Parti adını aldı. Göçmenler ancak göçmen politikasıyla ilgilenir anlayışından uzaklaşmak için barış politikası sözcülüğü ve yayın organı (Frankfurter Kurier) redaktörlüğü görevlerini üstlendim. Türkiyeli göçmenlerle mümkün olduğu kadar birlikte çalışmaktan uzak durdum, çünkü göçmen olmayı öncelikli olmak sanarak birikimlerinin ve tecrübelerinin ilerisindeki yerlere sıçramak istiyorlardı. İstekleri olmayınca da küsüyorlardı.

On yıl sonra durum bu kadar kötü değildir. İnsanlar yaşayarak öğrendiler, şimdi az biraz daha iyiler.

Son on yılda Türkiyeli göçmenlerin durumu değişti. Öncelikle eğitim durumları düzeldiği için meslek sahibi olanların sayısı arttı. Ardından Almanya’da Vatandaşlık Yasası’nın yeniden değişmesiyle bu ülkede doğanlar otomatik olarak çifte vatandaşlık hakkı kazandılar. Almanya’nın yıllardan beri talep edilen çifte vatandaşlık hakkını sınırlı olarak tanımmasının bir nedeni alttan gelen sürekli baskıysa, diğer nedeni de “*Bu gençlerin üzerinde Türkiye’den çok biz hakim oluruz!..*” güveninin yerleşmiş olmasıdır. Birinci ve ikinci kuşağa da aynı hakkın tanınması talebi neredeyse hiç karşılık bulmadan kaybolup gidecekti.

Hıristiyan Demokratlar, Merkel döneminde Türkiyeli göçmenlere açıldılar. Alman vatandaşı olmuş Türkiye kökenliler CDU/CSU'ya daha fazla üye oldular ve bu partilerin aday listesinde göze batacak kadar çoğaldılar. Bu partinin bir yetkilisi, Türklerin partilerine giderek daha fazla yönelmesini beklediğini belirttiikten sonra, *"Partimiz de Türkler gibi manevi değerlere ve aile bağlarına önem verir!.."* dedi.

Türklerin farklı dinden olması CDU/CSU için sorun değildi.

Eyalet hükûmetinde yer alan ilk Türkiye kökenli bakan, Aşağı Saksonya'da kurulan CDU hükûmetinde bulunacaktı.

Bu konuda yeni bir araştırma yayımlanmamış olmakla birlikte, vatandaş olan ve olmayan Türkiyelilerin CDU/CSU'ya desteğinin arttığı düşünülebilir.

Almanya vatandaşı olan Türkiyelilerin sayısı, çifte vatandaş olanlarla birlikte, bir milyonu geçmiş olmalıdır. Bunların ne kadarı oy kullanma hakkına sahiptir ve en fazla kime oy veriyorlar diye düşünmenin anlamı kalmamıştır. Almanya'da sondan bir önceki genel seçime katılan vatandaş olmuş Türkiyelilerin oranı sadece yüzde 18'dir. Bu oran son 7-8 yılda artmıştır ama en fazla yüzde 25 olmuştur. O da olmuşsa eğer ve hepsi bu kadardır!

Türkiye kökenli Alman vatandaşları bu ülkedeki genel seçimle ilgilenmiyorlar. Alman vatandaşı olanları ve olmayanları tümüyle ayırmak mümkün değildir. Aynı aile içinde bile vatandaş olanlar ve olmayanlar bulunmaktadır. Seçime katılma oranı gümrüklerde kullanılan oylar hariç, yüzde 50 civarındadır. Konsolosluklarda oy kullanmak için gidilmesi gereken kısa olmayan mesafeler de dikkate alındığında, bu oran gerçekte biraz daha yüksek olarak değerlendirilebilir. Her durumda Almanya'daki genel seçime ilgiyle Türkiye'dekine ilgi arasında büyük oransızlık bulunmaktadır.

Alman vatandaşı olan Türkiyelilerin bile yaşadıkları ülkeden çok ya da en az bunun kadar babalarının ve dedelerinin gelmiş olduğu ülkeyle ilgilenmesi, Türkiye'nin 1990 sonrasında gelişmiş iletişim araçlarını da kullanarak göçmen kimliğine yaptığı müdahalenin etkisini de gösteriyor. Buna rağmen Türk lobisi kurmakta başarılı olunamamıştır.

6. LOBİ AMA HANGİSİ?

Almanya'da Türk lobisi kurulması için özellikle 1990 sonrasında yıllarda çok sayıda çağrı ve yayın yapıldı, konferanslar düzenlendi, bazı girişimler de oldu ama önemli denilebilecek bir sonuca ulaşamadı.

Lobi, devletin desteklediği ama devlet dışındaki bir kuruluştur. Toplumun değişik alanlarında faaliyet gösteren iş insanlarından, üniversitedeki çevrelerden, basın çalışanlarından ve o ülke kökenli milletvekillerinden oluşur. Bunlar, devletlerinin de desteğiyle, yaşanan ülkede köken olarak gelmiş oldukları ülkenin çıkarlarını korurlar.

Burada söz konusu olan birleşik örgütlü bir çabadır. Bileşenlerden sadece birisinin göstereceği çaba, hem etkisiz kalır ve hem de genellikle ters teper.

Sadece Almanya'da değil, başka ülkelerde de –Belçika gibi- değişik yönetim organlarına seçilen Türkiye kökenlilerden ülke içinde “Türkiye aleyhtarı faaliyetlere” (kastedilen özellikle Kürtlerdir) karşı aktif tavır almaları istendi. Yapmayanlar da Türkçe basın aracılığıyla sözümona teşhir edildi, ama yine de sonuç alınmadı. Milletvekilinin partisinin politik çizgisinden apayrı çıkış yapması oldukça zordur.

Özellikle gıda sektöründe büyük üretim yapan firma yöneticilerinin de Kürtleri hedef alan açıklamalara yönelmesi zordur, çünkü büyük bir tüketici kitle söz konusudur. Hiç kimse kendi

ürün markasının boykot edilmesini, ortaya çıkan boşluğun da başka firmalar tarafından doldurulmasını istemez.

Lobi konusunda önemli bir sorun daha bulunuyor: Lobi, devletin başka ülkelerdeki çıkarlarının korunması için politik istikrar ister. Türkiye eskiden beri böyle bir istikrara sahip değildir. 12 Eylül rejiminin lobileşme çabasına CHP'liler ve hatta sağcıların bir bölümü bile katılmazdı. Ardından CHP'nin aynı yöndeki çabasına MHP'liler ve dinciler uzak dururdu. Sonuncular aktifleşince daha öncekiler katkı yapmazdı, hatta engellemeye çalışırdı ve bu iş böyle sürüp giderdi.

Kürtler de kendi lobilerini kurmaya çalıştılar ve genel sorun onların da karşısına çıktı: AKP örneğinde olduğu gibi, büyük kitle var, ama buna denk düşen kadrolaşma yok. Büyük çaba göstermelerine rağmen, Ezidiler ve Kobane ile oluşan uygun politik ortamı Almanya'da PKK yasağının kaldırılması için kullanamadılar. Konunun gündeme alınmasını bile sağlayamadılar.

Etkisi eskisine göre azalmış olmakla birlikte Almanya'da Türk usulü politika halen ağırlığını koruyor. Politika Alman toplumuna yönelik olarak değil, Türkleri ve Kürtleri etkilemek için yapılıyor. Bu kitlenin etkilenmesi de, Almanya ya da başka bir Avrupa ülkesinde yapılandan çok, orada, uzaktaki ülkedeki gelişmelere bağlı olunca; harcanan çabayla alınan sonuç arasında büyük bir uyumsuzluk ortaya çıkıyor.

Avrupa ülkelerindeki Türk ve Kürt solunun, başka bir deyişle siyasi sürgünlerin tarihi, bu büyük uyumsuzluğun tarihidir denilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SİYASİ GÖÇMENLER

Siyasi göçmenler Avrupa ülkelerine 12 Mart 1971 darbesinin ardından geldiler. Sayıları azdı, birkaç yıl sonra büyük oranda geri döndüler.

1977'den başlayarak ülke içindeki çatışmaların artması ve artan sayıda kişinin aranır duruma düşmesi sonucu, öldürülmemek ve yakalanmamak için çok sayıda kişi özellikle Almanya'ya gelmeye başladı. 12 Eylül 1980 darbesi öncesinde ağırlıkla Almanya'da olmak üzere Avrupa ülkelerinde sayıca az olmayan Türkiyeli politik göçmen bulunuyordu.

Bu topluluğun kalabalıklaşan varlığı Türkiyeli politik göçmenin ayırıcı özelliğini oluşturur. Türkiye'den ayrılmak zorunda kalan insanlar bir Türkiye'den çıktılar, bir başkasına geldiler. Latin Amerika ülkelerindeki cuntalar nedeniyle –İspanya dışında- Avrupa ülkelerine gelen politik göçmenler gibi değillerdi. Hiç yalnızlık çekmediler, dil sorunları da yoktu. Kendilerinden önce gelip yerleşmiş olanlar vardı. Hemen herkesin örgüt arkadaşı ya da akrabası bulunuyordu.

Ek olarak, ilk gelen Türkiyeli politik mülteciler de boş bir alana değil, özellikle Almanya'ya yıllar önce göç etmiş işçilerin arasına gelmişlerdi. 12 Eylül sonrasında gelenler daha da avantajlıydılar. Kendilerinden önce şekillenmiş, etkisiz denilemeyecek politik çalışma vardı. Birçok kişi örgütlü çalışmada yer değiştirdi, örgütün ülke içinde bir bölgedeki çalışmasından yabancı bir ülkedekine

gitti ve biraz da bu nedenle yıllarca politik mülteciliği kabullene-
medi.

Politik mültecilerin 1971'den beri 44 ve 1980'den beri 35 yıllık tarihi, büyük bir başarısızlığın tarihi olarak da okunabilir. Büyük çaba harcandı ve yine de böyle oldu.

1. BURADA NE YAPACAĞIZ?

Politik bir göçmenin aklına böyle bir soru gelmesi bile durumun sıra dışılığını gösterir.

Kanada gibi Türklerin ve Kürtlerin az olduğu bir ülkeye gidilmiş olsaydı, ne yapılacağı belliydi: İltica işlemleri bitirildikten sonra dil öğrenmek, geçimini sağlayacak iş bulmak, terk edilmek zorunda kalınan ülkedekilerle ilişki kurmaya çalışmak gibi. 1980'li yıllarda iletişim araçlarının da bugünküne göre az gelişmiş olduğunu eklemek gerekir. Ne internet, ne cep telefonu, ne de uydu televizyonları yoktur.

Bir bölüm devrimci gibi Suriye'ye gitmek zorunda kalınsaydı bu soru yine akla gelmezdi. Filistin kamplarında askerlik ve bol miktarda eğitim çalışmasının ardından insanı sıkıntı basardı. Burada yapılabilecek iş yoktur. Burası, gelmiş olduğun ülkeden yirmi yıl kadar geridedir, orası yakındır ama gidilemez. Orada kalanlar ya yakalanmıştır ya da ne durumda oldukları bilenmemektedir. Bir süre sonra kaçınılmaz olarak buradan ayrılmak ve bir Avrupa ülkesine gitmek isteği ortaya çıkar. Bunu engellemek için "*Avrupa yozlaştırır!..*" gibi laflar dolaştırılır ama inandırıcı olmaz. Sanki burada başka şey oluyor!

Avrupa ülkelerinde özellikle Almanya'da ise durum farklıdır. Çoğu işçi olan yaklaşık iki milyon Türkiyeli yaşamaktadır. Ülke uzak olsa bile iyi düzenlenmiş sahte pasaportla gitmek zor değildir.

“Burada ne yapacağız?..” konusunda 1980’li yılların başlarında üç görüş şekillendi.

Birinci görüşe göre, o yıllarda çoğunluk bu görüşteydi, bu soruya kafa yormak gerekmiyordu. 12 Eylül darbesinin ardından bu ülkeye gelmek zorunda kalanların durumu geçiciydi, birkaç yıl sonra geri dönecekti. Bu ülkedeki çalışma tarzı üzerinde kafa yormak, burada kalıcı olmayı kabullenmek demektir.

Bu kesim yaşadığı ülkenin dilini öğrenmek istemedi. Zaten uzun süre kalınmayacağına göre buna gerek yoktu. Bu yıllarda dil kurslarına giden kişilere iyi gözle bakılmazdı, “*Dil öğrendiğine göre dönmeye niyeti yok!..*” diye düşünülürdü.

Politik göçmen kendisini 15 yıl önce Almanya’da çalışmak için gelmiş işçi gibi görüyordu. Birinci kuşağın yanı sıra ikinci kuşak da çalışma hayatına girmişti. Büyük çoğunluk kendisini bu ülkede kalıcı olarak görmüyordu, günün birinde dönülecekti. Politik mülteci de aynısını yapacaktı, üstelik bu kadar uzun kalmayacaktı.

İkinci görüş, Devrimci Yol’un Almanya’da kullandığı isimle Devrimci İşçi’nin bir bölümü, Almanya’da birkaç yılı geride bırakmış olanlar tarafından savunuluyordu. Bu grup Yeşiller’in politik göçmenler için yaptığı “*Ayakları burada, kafası Türkiye’de!..*” tesbitinden hareketle, ayakla kafanın birleşmesini ve ikisinin de Almanya’ya gelmesi gerektiğini savunuyordu. Başka bir deyişle, Almanya’da burada yaşayanlarla ilgili politika yürütülmesi esas alınmalıydı.

Bu grup, on yıl kadar sonra daha fazla taraftar bulabilecek bir görüşü kendi konumundan hareketle erken tartışmaya açıyordu. O yıllar böyle bir anlayış için uygun değildi. Yüzlerce kişi ülkeden gizlice çıkabilmek için kendisine para ve sahte pasaport gönderilmesini bekliyordu. Türkiye’den karayoluyla çıktıktan sonra, yolda şu veya bu nedenle takılan insanları oraya kadar gidip almak, iltica işlemleriyle uğraşmak, kalacak yer bulmak, vb. gerekiyordu. Ek

olarak, Diyarbakır ve Mamak başta olmak üzere hapishanelerden peşpeşe işkence ve ölüm haberleri geliyordu. Bunlarla ilgili olarak duyuru, toplantı ve gösteri yapma görevleri öne çıkıyordu.

O yıllarda kafanın Türkiye’de olması kaçınılmazdı. Yanlış olan, bunu teorileştirmek ve geniş bir Türkiyeli kitle içinde yaşadığını unutmaktı.

Bu kesim varlığını fazla sürdüremeyip dağılacaktı.

Üçüncü görüş, ikincisine yakındı ama daha gerçekçiydi. TKP’ye yakınlığıyla bilinen bir federasyon FİDEF (F. Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu) tarafından savunuluyordu. Bu insanların büyük bölümü, işçi ailesinden geldikleri, fiilen işçi oldukları ve Almanya’da yaklaşık 15 yılı geride bırakmış oldukları için, Türkiyeli işçilerin durumunu daha iyi değerlendiriyorlardı. Bu görüşe göre, Türkiyeli işçi kitlesi kalıcıydı, bu kitlenin göçmen olarak nitelendirilmesi en doğrusuydu. Günün birinde döneceklerini düşünmekle birlikte ülkede öylesine bağları vardı ki, isteseler bile dönemeyeceklerdi. Buradaki çalışmalar bu insanların kalıcılıkları dikkate alınarak yürütülmeliydi.

Birinci gruptakiler, işçilerin göçmen olarak nitelendirilmesine karşıydılar. Göçmen kelimesi insanlara küfür gibi geliyordu. Kalıcılık, ancak yozlaşanlar, ülkesine yabancılaşanlar, buraya uyanlar için söz konusu olabilirdi; diğerleri bir gün mutlaka geri dönecekti.

Sosyalistlerin önemli bölümünün görülmesi hiç de zor olmayan gerçekliği kabul etmemesi başlangıçta kendini savunma içgüdüleriyle açıklanabilir. Yaşanılmak zorunda kalınan toplumla ne kadar az bağ kurulursa, günün birinde ondan kopmanın da o kadar kolay olacağı düşünülüyordu. Bu toplumla ilgili –dil öğrenmek dahil- hiçbir şeyle ilgilenilmiyordu. İlk yıllar için anlaşılabilir olan bu durum, yirmi yıl geride bırakıldıktan sonra felaketli sonuçlara yol açacaktı.

Uzun zamandır bir ülkede yaşıyorsunuz ve o ülkeye ait tarihiniz bulunmuyor. Tarihiniz 12 Eylül 1980 öncesinde ya da ülkeden çıkmak zorunda kaldığınız gün durmuş. Tarih denilince sadece eskiyi anlatabiliyorsunuz, yeni şey anlatılamıyorsunuz, çünkü anlatılmaya değer bir şey yoktur.

İlk yıllar özlük işlerini halletmek, çevreyi biraz olsun tanımak ve bavulun üzerinde oturmakla geçer. Mülteciler için *“Bavullarını açmazlar, sanki yarın bir şey olacak da memlekete döneceklermiş gibi beklerler!..”* denilirdi. Ama zaman uzadıkça bavulun açılması gereği ortaya çıktı. 1982 Anayasası’nın büyük bir katılımı ile onaylanması, yakın zamanda dönüşün mümkün olmadığını gösterdi. Denilebilir ki, politik mültecilerin büyük bölümü geleceklerinin ne olacağı konusunda ilk kez bundan sonra düşünmeye başladılar.

Bu süreçte yaşanan ülkede ve ayrılmak zorunda kalınan ülkedeki örgütlerle ilişkiler büyük önem taşıyacaktır.

2. ÖRGÜT İLİŞKİSİ

Örgüt ilişkisini gelinen ülkede ve geride bırakılan ülkede olmak üzere ikiye ayırarak incelemek gerekir.

Örgüt kadrosu bir Avrupa ülkesine genellikle tek başına gelmez. Az veya çok başka kadrolar ve sempatizanlar, ek olarak üst düzeyde bir sorumlu da vardır.

Avrupa insanın kendisini saklayamayacağı bir yerdir. Benzer açıklık hapisanede de bulunmakla birlikte, oradaki durum Avrupa’daki kadar açık değildir. Burada kişi nedir, ne değildir, kısa sürede ortaya çıkar. Neredeyse bütün örgütlerde sorumlular konusunda büyük hayal kırıklığı yaşandı. Türkiye’de gelişmiş kadro olmak için geçerli olan kıstaslar, burada kısa sürede geçerliliğini yitiriyor, yerini başkaları alıyordu. Aylarca dil kursuna gidip iki cümle kurmasını bile öğrenemeyen, Türkiye’de iken illegal şartlar

nedeniyle yapılamayan ama burada yapılabilen uzun teorik sohbetlerde ne kadar boş olduğu ortaya çıkan bu insanlar örgütte nasıl yıllarca sorumluluk taşımışlardı? Türkiye’deki büyüklük bir süre sonra burada yetmez oluyor ve örgüt içinde ciddi prestij kaybı yaşıyordu.

Benzer bir durum evliliklerde de ortaya çıkacak, çiftler arasında Avrupa’ya geldikten birkaç yıl sonra önemli sorunlar oluşacaktı. Adamın veya kadının hiçbir özelliği olmadığı ortaya çıkıyordu ve insanlar kendilerine “Yıllarca bununla nasıl birlikte yaşadım?..” diye sormak durumunda kalıyordu. Birkaç yıl önce birlikte olunan şartlar şimdikinden çok farklıydı ve birliktelik zorlanıyordu.

Bir Avrupa ülkesinde içine düşülen bu duruma karşı şöyle bir savunma geliştirildi. Burada devrimcilik yapılmaz; devrimcilik orada, Türkiye’de yapılır. Avrupa’nın görevi ülkedeki yoldaşların taleplerini karşılamakla sınırlı olmalıdır. Burada devrimcilik yapılmaz anlayışı her derde deva gibiydi. Bu görüşün kadro ve sempatizan düzeyinde oldukça fazla taraftar bulduğu belirtilmelidir. O kadar ki, büyük oranda ortadan kalkması yaklaşık 25 yıl sürdü denebilir.

Sorumlular ve kadrolar burada bir şey yapamıyordu; nedeni yetersizlik değildi, burada bir şey yapılmasının mümkün olmamasıydı. Bu durumda önderlik için geçerli kıstaslar değişmeyecek, Türkiye’de ne ise aynısı burada da geçerli olacaktı. Kadro ve sempatizanların başlıca işi ülkedeki yoldaşlarının taleplerini karşılamaya çalışmak olacaktı. Bu anlayış Türkiyedekiler için de son derece uygundu.

Avrupa ülkelerine gelmek zorunda kalanlar, ülkedeki mücadeleye doğrudan katılamıyor olmanın ve geride bıraktıklarının acısını sürekli taşıdılar. Çok kişi ülkeyi örgütünden izin alarak terk etmişti ve ülkede kalsaydı öldürülmesi ya da yakalanıp yıllarca ha-

piste çürümesi söz konusuydu. İşte bu nedenle, ülkeden ayrılmanın acısını sürekli olarak içlerinde taşıdılar ve bunu örgütten gelen her talebi yerine getirmeye çalışarak azaltmaya çalıştılar.

Türkiye’den istenilen başta ekonomik kaynak isteniyordu. Yayın çıkarılıyorsa, mümkün olduğu kadar fazla satılması, parasının gönderilmesi, daha önemlisi aidat ve yüksek bağış toplanması isteniliyordu. Bunun için oradan oraya koşturan kadrolar, yürüyüşlere katılmak, bildiri çıkarmak, dernek açmak ve seminer vermekle de uğraşıyorlardı.

Bu yoğun temponun sadece Türkiye’deki örgüt için değil, Avrupa ülkelerinde bulunanlar için de yararlı olduğunu belirtmek gerekir. Yoğun tempo içinde insan nerede yaşamak zorunda kaldığını unutabiliyordu.

Devrimci örgütlerin tabanı büyük oranda işsizlerden ve emekçilerden oluşuyordu, başka bir deyişle gelir düzeyleri yüksek değildi.

12 Eylül sonrasında birkaç yoğun yıl geçildikten sonra bu kitlenin sürekli yayın alması, aidat vermesi, her yıl yüksek miktarda bağışta bulunması zordu. Bunun için bulunulan Avrupa ülkesinde faaliyet gerekliydi ve bu yapılıyordu ama yeterli olmuyordu. Türkiye’den gelecek iyi haberlere sürekli ihtiyaç vardı. Örgüt orada vardı ve mücadele içindeydi, ama insanlar ajitasyonla bir yere kadar inanıyordu, dada ötesi için somut göstergeler gerekiyordu. Bunun için ülkede çıkmış yasadışı bir yayın örneğinin elden ele dolaştırılmasından ve hatta çoğaltılmasından, epeyce abartılarak aktarılan devrimci faaliyet örneklerine kadar değişik yollara başvuruluyordu.

12 Eylül sonrasındaki birkaç yıl geçildikten sonra gelen on yıl içinde Avrupa ülkelerinden –Kürtler dışında- devrimci harekete ne kadar kaynak aktarıldı sorusuna yaklaşık cevap vermek bile zordur. Örgütler tarafından açıklanan bağış miktarlarını toplarsanız

100 milyon DM'yi geçersiniz. Doğru olmayabilir, ama gönderilen kaynağın miktarı hakkında en azından fikir verebilir.

Bu işin bir de diğer yönü vardı. Türkiye'deki örgüt Avrupa'nın şu veya bu ülkesindeki faaliyetini kadrolara abartarak aktarırdı ve böylece örgütün iki bölümü birbiri için moral kaynağı olurdu.

Göçmen işçilerde olduğu gibi hatta onlardan daha fazla olarak politik mülteciler Türkiye'deki gelişmelerden etkilenirler. 1980'li yılların ikinci yarısında yükselen işçi eylemleriyle birlikte kıpırdanma görüldü, legal olarak yayınlanan sol dergilerin sayısı arttı.

Ardından büyük çöküş geldi. 1989'da Berlin Duvarı yıkıldı ve 1991'de SSCB dağıldı. Bu gelişmenin sadece Türkiye solunda değil dünya solu üzerinde yıkıcı etkisi oldu. Sadece sovyetçi akımlar değil, anti sovyetikler de büyük oranda güç kaybettiler; çünkü taraftar ya da karşıt olan herkesin ayağının altındaki toprak kaymıştı.

1980'li yılların ilk yarısında Avrupa çapında güçlü bir örgüt olan TKP'nin (TİP ile birleştikten sonra TBKP'nin), adeta buharlaşması çarpıcı bir örnektir. Bir örgütü dağıtmak istesenez bile bu kadarını başaramazdınız. TBKP (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) tek örnek değildi, çok sayıda örgüt dağılıyordu.

1990'lı yıllarda önce BSP (Birleşik Sosyalist Parti), ardından da başlangıçta geniş heyecan yaratan ÖDP ile gerçekleştirilmeye çalışılan birlik çabası da sonuçsuz kalınca, *"Sol artık dibe oturdu, daha kötüsü olmaz!.."* diye düşünölmeye başlandı. Ne ki, dipteki çamura gömölme evresi de vardı.

Türkiye'deki örgütler de ya dağılmıştı ya da eski iddialarından oldukça uzağa düşmüşlerdi. Avrupa ülkelerindeki Türkiyeli politik göçmenler büyük bir boşluğa düştüler. Yıllarca içinde yaşadıkları toplumu tanımaktan uzak kalarak, doğru dürüst dil bile öğrenmeyerek, kendilerinden ne istenirse yapmaya çalışmışlardı ve sonuçta ortada pek bir şey yoktu. Herkes başarısız olabilirdi ama burada sorun farklıydı: 20-25 yıldır yaşadıkları ülkede tarihleri

yoktu. Tarihlerinin geride bıraktıkları ülkede devam etmesi için çalışmışlardı ama gerçekleşenler beklentilerin uzağında kalmıştı. Türkiye'deki çok sayıda eski devrimciye benziyorlardı, 30 yıl öncesinden bu tarafa gelemiyorlardı. Tarih ülkeden ayrıldıktan kısa süre sonra durmuştu.

Önemli bir bölümü davalardaki zaman aşımı nedeniyle ülkeye gidebiliyordu ve büyük bir hoşnutsuzlukla geri geliyordu. Eski ilişkiler, eski ortam yoktu. Yıllardır bir gün dönmek umuduyla anılarında yaşattıkları ülke yoktu. Bunu daha önce duyduklarından biliyorlardı, ama somut olarak görmek başkaydı. Yıllarca Avrupa'ya gidenlerin çürümesinden söz edenlerin Türkiye'de nasıl çürümüş olduğunu görmek sadece acı bir deney değildi, geçmişte dayanılan efsanelerden birisinin de yıkılmasıydı.

Bunun kutsallardaki çöküşün son aşaması olduğu söylenebilir. En kutsal varlık örgüttü ve çok kişi örgütsüz bir yaşamı düşünemezdi. Ama zorlanarak da olsa örgütsüz yaşam olabileceğini gördüler. Örgüt belirli kişilerle özdeşleşmiş bir yapıydı. Çok kişi için örgütün görüşlerine bağlılık, belirli kişilere bağlılıkla birlikteydi ama bu kişiler Avrupa'da eski prestijlerini hızlı veya yavaş yavaş kaybettiler.

Devrimci hareket politik mültecilik sürecini eski değerlerin yıprandığı ve yıpranan değerlerin yerini yeni değerlerin alamadığı bir çözülme süreci olarak yaşadı. Her şey iyi gidiyor gibi görünüyordu, ama devrimci hareket yükselemeyince ve birlik umutları da sonuç vermeyince hızlı bir çözülme geliyordu.

Siyasi göçmenlerin kültürel değişimi incelendiğinde, çözülen kültürel değerlerden söz edilebilir. Burada gerçekleşen değişim değil, çözülmedir. Eskiden sahip olunan değerler şu veya bu nedenle değişebilir. Ama burada eski değerler fazlasıyla yıpranarak çözülmüş, yeni değerler ortaya çıkmamış, eski değerlerin yerini yenisi almamıştır. Lafta eski savunulsa bile gerçekte hakim toplumsal değerlerle önemli bir uyum sağlanmıştır.

“Bu tarih başka türlü olabilir miydi?” sorusunu cevaplandırmak kolay değildir. Tarihte projeksiyon yapılmaz. Geçmişteki önemli bazı olayları değiştirip diğerlerini aynı bırakarak, “şöyle olsaydı, böyle olurdu” denilemez. Yıllarca yapılan yanlış değildi; sadece kendilerini bu kadar kaptırmadan, sürekli koşuşturmayı kafalarındaki sorunları ertelemenin aracı olarak görmeden, yaşadıkları toplumu tanımaya, dil öğrenmeye, kendini geliştirmeye yönelseydi; sonuç daha iyi olurdu. Yenilgi bu kadar ağır olmazdı, yaşanan ülkeye ait bir tarih de olur, boşluğa düşülmezdi.

3. KÜRTLER

Kürtlerin durumunu –burada, Avrupa ülkelerinde büyük bir kitle oluşturulan PKK’li Kürtler kastediliyor- Türklerinkiyle karşılaştırarak incelemek yararlı olur. Ulusal faktörün ağırlığı gibi farklılıklar bulunmakla birlikte, benzerlikler de az değildir.

Yabancı ülkede yaşayan bir halktan insanların kimliğindeki değişimle ilgili sorunların ortaya çıkabilmesi için, önce o kimliğin varlığının bilincine varılmış olması gerekir. Somutlarsak, Kürt kimliğinin sorunları için önce bu kimliğin varolması ya da varolanın bilince çıkarılması gerekir.

Kürt adlı bir halkın ve Kürtçe adlı bir dilin varlığının bile kabul edilmediği yerde, önce zaten varolanın varlığını güçlü olarak savunması, göstermesi gerekir.

Kimliği şiddetle bastırılan, bu bastırmayı yapana karşı şiddet kullanır. Şiddetin nedeni sadece başka kurtuluş yolu bulunmaması ya da karşıdakinin başka dilden anlamamasından kaynaklanmaz. Şiddet, aynı zamanda, iyileştirici bir rol oynar. Kimliği şiddetle bastırılan, bunu yapanlara karşı şiddet kullanarak psikolojik olarak özgürleşir.

Frantz Fanon, Cezayir kurtuluş savaşında şiddet kullanılmasıyla insanların psikolojik özgürleşmesi arasındaki bağlantıyı örnekleriyle açıklar (Bkz. **Toprağın Lanetlileri**). Konumuz göçmenlik ve mültecilik olduğu için, Avrupa'daki nüfusu özellikle Almanya'da yoğunlaşmış olan Kürtlerin (sayıları yaklaşık yarım milyondur) bunu yabancı bir ülkede nasıl yapabileceğini incelemek gerekir.

1990'lı yılların başlarında Almanya kamuoyunda PKK'ye büyük sempati vardı. TC yetkililerinin "teröristtir" gibi açıklamalarına kimse aldırımıyordu. Bir halkın adının (Kürt) ve dilinin (Kürtçe) yok sayılması anlaşılır gibi değildi.

PKK, Almanya'da yeni değildi ve adı bu ülkede sol içi çatışma ve öldürme olaylarına karışmıştı. TC'nin kurumlarına, yandaş derneklere ve Türkiyeli gericilere karşı eylemi olmamıştı ya da belki olmuştu ama duyulmamıştı. Türkiye'de savaşın kızıştığı yıllarda Almanya'dan ve diğer Avrupa ülkelerinden örgüte sadece büyük ekonomik kaynak değil, savaşçı da gidiyordu.

1990'lı yıllarda Avrupa ülkelerindeki ve özellikle Almanya'daki PKK kitleleri, Türkiye devrimci hareketine karşı Türkiye'deki örgütlenmeye göre ileri düzeyde düşmanlıkla doludur. Almanya'da ve diğer Avrupa ülkelerinde TC devletiyle doğrudan karşı karşıya gelmek çok az daha olanaklı olduğundan, ona yönelmek tepki, haksız olarak da olsa Türkiye devrimci hareketine yönelmekteydi. Türkiye'den değişik panellere katılmak için gelen Özgür Gündem Gazetesi yazarı olmuş kişiler bile, "*T.C. ile işbirliği yapmak, Kürtlerin iradesini ipotek altına almaya çalışmak*" gibi suçlamalarla karşılaşmakta ve "*buradaki Kürtler ne kadar saldırgan*" diye hayretlerini belirtmekteydiler.

Şiddetin temizleyici etkisinin Avrupa ve özellikle Almanya'daki Kürtler tarafından da yaşanması gerekiyordu. Konsoosluklarla yakın ilişkili derneklere yönelik saldırılar düzenlendi. Yüzlerce Kürt yollarda barikatlar kurdu, arabaları devirdi, polisle

çatıştı ve ardından Almanya hükûmeti PKK'yi yasakladı. Kamuo-
yundaki PKK lehine olan hava en azından ilgisizliğe döndü.

T.C. yetkililerinin Almanya hükûmetinin kararından sonra zil
takıp oynayacak kadar sevindikleri söylenebilir. PKK, sonraki yıl-
larda yasaklanmış olmanın faturasını oldukça ağır ödeyecekti.

Murat Karayılan yaklaşık 20 yıl sonra Almanya'daki şiddet ey-
lemleri için özür diledi, ama hükûmet sessiz kalıp yasağı sürdür-
meye ve arada bir de ülkedeki PKK kadrolarını yakalayıp illegal
örgüte üye olmak gerekçesiyle yargılamaya devam etti.

Akılla mantıkla açıklanamayacak böyle bir davranış tarzına ne-
den girdikleri sorulabilir. Burada şiddeti yaşamak ihtiyacı vardır
ve Almanya'da T.C. ile karşı karşıya gelmek ancak çok sınırlı ola-
rak mümkün olduğuna göre, şiddeti yaşamak başka alanlarda aran-
malıdır. Alman polisiyle çatışmak budur, iki genç kızın kendini
yakması da şiddetin ifadelerinden birisidir.

1994 yılında Bonn'da yapılan ve PKK taraftarı kadın ve çocuk-
ların katıldığı bir yürüyüşe mesaj gönderen Abdullah Öcalan, Av-
rupa ülkelerindeki Kürt kitlesinin yozlaşma ve aldırılmazlık tehli-
kesiyle karşı karşıya olduğunu, iki genç kızın kendisini yakarak bu
gidişe dur dediklerini belirtti. Bu iki genç kızla ilgili olarak
PKK'nin çıkardığı afişteki sözler aydınlatıcıdır: *"Onlar ateşin te-
mizliğinde kendini yeniden yaratmanın yolunu gösterdiler."*

Ateş, şiddetin sembolü olarak kullanılır. Kendini yakmak, ken-
dine yönelik şiddettir; aynı zamanda bir mücadele çağrısıdır. Bu
insan şiddet aracılığıyla kendini temizler ve yeniden yaratır.

Ülke içinde şiddet politikası temelinde örgütlenip, yabancı bül-
kede geniş bir kitleyi önemli oranda bu politikayı kullanmadan
etki altında tutmak mümkün değildir.

Birinci kuşak Türkiyeli işçiler ve politik göçmenler gibi PKK'li
Kürtler de yıllarca Almanya'da yaşamadılar. Ayakları burada, ka-

faları başka yerdeydi. Kalmayı düşünmüyorlardı. Bir dönem burada yaşamak zorundaydılar, pek yakında Kürdistan kurulacaktı, onlar da oraya döneceklerdi.

Almanya'daki PKK'li Kürtlerin bu yıllarda Türkiye'dekilere göre belirgin olarak daha milliyetçi, daha sekter ve dışa kapalı olduğu belirtilmelidir.

Bu kitle de, tıpkı Türkler gibi, yıllarca Almanya'daki sorunlarıyla ilgilenmedi. Yabancı düşmanlığı konusunda görüşü bile yoktu. Bütün kaynakların savaşa yönlendirilmesi gereğinden hareketle başka alanlara ilgi duyulması örgüt tarafından hoş karşılanmıyordu. Kürtlerin Almanya'daki sorunlarıyla uğraşmak gereksizdi, çünkü gelecekte bu ülkede kalınmayacaktı.

1990'lı yıllarda bir başka kitlesel Kürt örgütü olan TKSP çizgisindeki KOMKAR bu konuda daha ileriye. Sonraki yıllarda bu örgüt önemli oranda zayıflarken PKK çizgisindeki kuruluşlar güçlendi, ancak harcanan büyük çabaya karşın yasak kaldırılmadı. Önceki yılların aksine PKK çizgisindeki kuruluşların Alman örgütleriyle ilişkisi bulunmakla birlikte, Türklerde görülen sorun burada da ortaya çıkıyor. Yabancı düşmanlığı ve ırkçılık dışında yaşanan ülkedeki sorunlarla ilgilenilmiyor. Bu durumda kamuoyunda örgüte yönelik ilgi de ancak Türkiye'deki çatışmalar, Irak ve Rojava temelinde şekillenebiliyor.

PKK'nin Almanya ve diğer Avrupa ülkelerindeki örgütlülüğünde belirleyici olan, burada ne yapmış oldukları değil, Türkiye ve Ortadoğu'da olanların buraya yansımasıdır.

Türkiye devrimci hareketi böyle bir şey yaşayamadı. Türkiye'de devrimci yükselişin gerçekleşmesi için büyük çaba gösterdi, bunun için kendisinden ne isteniliyorsa yerine getirmeye çalıştı, ama sonuç alınamadı. Ters olabilseydi, Avrupa ülkelerindeki Türkiyeli politik mültecilerin kitleselliği ve psikolojik durumları şimdikinden çok daha ileride olurdu.

Türkiye’de ve Kürdistan’da örgütün varlığını sürdürmesi, Rojava örneğinde olduğu gibi çıkış yapabilmesi, HDP’nin kendisine yönelik saldırılara rağmen başarılı parti olması, yıllar öncesinin eksiklerinin bugüne yansımaları bir oranda kapatıyor. Geniş kitle bulunmasına karşılık kadro zayıf kalıyor. Yaşanılan ülkenin öğrenilmesi ve önemli kuruluşlarla kalıcı ilişkilerin kurulması ancak yıllar süren çalışmanın sonucu ortaya çıkabilir. Geniş bir kitlenin ve dil bilen insanların bulunması doğrudan böyle bir sonuca yol açmaz.

Kürt kitlesinin önemli bölümü Türklerdeki gibi evrim geçirdi. Kaldığı ülkede eskidikçe geri dönme kararı da daha az hatırlanır oldu. Türkçe anadil dersleri gibi, Kürtçe anadil dersleri için mücadele büyük oranda unutuldu. Öncelikle iyi Almanca (veya yaşanılan ülkeye göre değişen bir başka dil) öğrenilmesi gerekiyor, ardından yapılabilirse İngilizce geliyor. Türkçe ya da Kürtçe şimdilik iyi öğrenilmese de olur. İleride gerekli olursa, öğrenilebilir...

Türkiye’deki sürekli yasaklamaların da etkisiyle Kürt medyası Avrupa’da önemli oranda gelişti. Televizyonun ve Fırat Haber Ajansı’nın bulunduğu yer Avrupa ülkeleri olmakla birlikte, izleyicileri bu alanla sınırlı değildir. Avustralya’dan Kanada’ya, Türkiye’den Rojava’ya kadar bütün Türkler ve Kürtler yayınları izleyebilmektedir. Televizyonun değişik ülkelere dağılmış, önemli bölümün birbirini tanımayan Kürtler arasında ortak bir kimliğin oluşmasında önemli payı bulunuyor. Değişik dillerde yayın yapmakla birlikte televizyonun iki temel dili Türkçe ve Kürtçedir.

4. DAYANIŞMA YA DA TEK YÖNLÜ YOL

Avrupa ülkelerinde en az yirmi yıldır yaşayan Türk ve Kürt politik göçmenlerin içinde bulunduğu durum, dayanışma anlayışından hareketle de incelenebilir.

Dayanışmadan kastedilen, yaşanılan ülkedeki sol, demokrat güçlerin Türkiye ve Kürdistan’daki gelişmelere karşı duyarlı ol-

ması, bu konuda yapılan eylemleri desteklemesidir. Bu tür eylemlerin en fazla düzenlendiği Almanya’da yapılan yürüyüşlerdeki tipik slogan “Yaşasın Uluslararası Dayanışma”dır.

12 Eylül sonrasının ilk yıllarında herkes bu tutumu normal karşılıyordu. İnsanlar faşizmden kaçmak zorunda kalarak yeni gelmişlerdi ve dayanışmaya özellikle ihtiyaçları vardı. Ne ki, aradan yıllar geçmesine rağmen durum değişmedi. Türk ve Kürt örgütleri Almanlardan dayanışma yapılmasını istiyorlar, ama kendileri hiçbir dayanışmaya yanaşmıyordu. Dayanışma karşılıklı olarak değil de tek yönlü yol gibi düşünülüyordu.

Almanya’daki sendikalar, ilerici örgütler ve değişik kuruluşlar ister istemez kullanıldıklarını düşünmeye başladılar ve katkılarını azalttılar.

Durum biraz değiştiğinde bile Türk ve Kürt solcuları, yabancı düşmanlığı ve ırkçılık söyleminin ilerisine geçemediler. Almanya’da bunların dışında çok sayıda sorun bulunuyordu, ama değil tavır almak, bu sorunların neler olduğu bile pek bilinmiyordu. İnsanlar beden olarak buradaydılar, kafa olarak başka yerdeydiler. Yıllardır bu durumu değiştirmediler. Bir ülkede en az yirmi yıl yaşayan insanların hâlâ “Yaşasın Uluslararası Dayanışma” sloganını kullanması, gerçekte bu ülkeye yabancı kalındığının açıklanmasından başka anlam taşımaz.

Yıllardır burada yaşayan Türk ve Kürt solcuların politik olarak hareketli ve solun da güçlü sayılabileceği bir ülke olan Almanya’da bu solun bir parçası olmaları beklenirdi. İki ülke soluna birden ait olmak insanlara gerçekleşmesi mümkün olmayan bir istek gibi görünüyor. 1990 öncesinde bu düşünce doğru olabilirdi, artık değildir. İletişimde gelişme sonucu insanların birden fazla ülkede birden yaşadıkları bir dönemde bulunuyoruz. Kobane’de ne oluyorsa televizyon veya Facebook kanalıyla görüntülü olarak anında öğrenebiliyorsunuz ve protesto etmek için İstanbul’daki, Diyarbakır’daki veya Paris’teki insanlarla zamandaş olarak so-

kağa çıkabiliyorsunuz. Fiilî olarak birden fazla ülkede yaşadığınıza göre, neden birden fazla ülkenin soluna da ait olmayacaksınız?

Ait olmanın ağırlığı kişiye göre değişebilir. Bir kişi için ağırlıklı olan Alman soluysa, diğeri için böyle olmayabilir, bu önemli değildir. Önemli olan, değişen oranlarda da olsa birden fazla ülkenin soluna ait olmaktır. Bunun için yaşadığınız ülkenin politik dilini biraz olsun bilmeniz yetmiyor. Türkçede olduğu gibi Almancada da günlük dille politik dil farklıdır. Yaşadığınız ülkedeki sorun kafanıza uyan bölümüyle (Almanya’da da değişik sol örgütler vardır) sürekli ilişki içinde olmanız, yayınlarını izlemeniz, toplantılarına gitmeniz, kısacası onlara yabancı olmamanız gerekir. Bu durumda şu veya bu eyleme katılmak, dayanışma kapsamından çıkar, Türkiye’de Kürdistan’da ya da Almanya’da solda bulunmanın gereği durumuna gelir. “Yaşasın Uluslararası Dayanışma” sloganı burada gereksiz olur.

Yirmi yıl hatta daha uzun zaman Almanya’da veya başka bir Avrupa ülkesinde yaşayan birinin hâlâ “Ben Türküm veya Kürdüm, sen Almansın veya farklısın!..” demek durumunda kalmak, sol görüşlü bir insan için iyi bir şey olmasa gerektir.

5. BİR YERDE YAŞAMANIN DEĞİŞEN ANLAMI

Politik göçmenlerin bir Avrupa ülkesine geldikleri günden beri içine dert olan belirleme, mücadelenin dışında kalmaktır. Ayrılmak zorunda kaldıkları ülkeden uzaktaydılar. Bu durum aynı zamanda mücadeleden uzakta olmak anlamına geliyordu. Bu açığı ülkede kalan yoldaşların kendilerinden istediklerini yaparak kapatmaya çalıştılar.

1980’li yılların başında ülke dışına çıkanlar için on yıl sonra dışarda olmanın anlamı değişti. “Ülkeye uzaktayız!..” belirlemesi o kadar çok tekrarlanmıştı ki, değişen durumun aradan yıllar geçtikten sonra ve hatta bugün bile yeterince kavranabildiği söylenemez.

Eskiden ülkeden haber almak büyük sorundu, ama bugün böyle bir sorun yoktur. Siverek'te ne olduğunu öğrenmek için Ankara'da Berlin'de Paris'te veya Oslo'da olmanın farkı kalmadı. Saat farkını dikkate almazsak, dünyanın herhangi bir yerindeki kişi orada ne olduğunu görüntülü olarak anında öğrenebilir. Orada tanıdığı varsa telefon edip görüşebilir. Bu konuda, 1980'li yılların aksine şurada ya da burada bulunmanın farkı kalmamıştır. Başka bir deyişle, özele ait bir bilgi kısa sürede küreselleşebiliyor ve her tarafta anında öğrenilebiliyor.

Yüz yüze iletişimde ise nerede bulunulduğu eskiden olduğu gibi belirleyicidir ve bunun yerini alabilecek başka bir iletişim türü yoktur. Örgütlenme büyük oranda bu tür iletişimle gerçekleşir.

Medyada sık sık insanların şu veya bu protesto gösterisi için sosyal medya (Facebook, internet siteleri) aracılığıyla örgütlendiğini okuyoruz, ama bu doğru değildir. Burada söz konusu olan, harekete geçmeye hazır olan insanların sosyal medya aracılığıyla bir araya toplanmasıdır. Önceden hazırlanmış temel yoksa, sosyal medyada yapılan çağrılar pek işe yaramaz.

Belirli bir alanda yere sağlam basmak önemlidir ve bunu yapmadan küresel olamazsınız. Troçkizmin reel sosyalizmin tarihi kadar eski “dünya devrimi” söyleminin 20. yüzyıl tarihinde kayda değer iz bırakmaması bu nedenledir. Çok sayıda ülkeye dağılmış ve bulunduğu her yerde etkisiz olan güçlerle küresel çapta etkili olamazsınız.

Dahası, yerelde ne kadar güçlü olunursa olunsun, bu yerel güç küreselleşemiyorsa, dünyanın değişik yerlerinde ilişkiler kuramıyor ve örgütlenemiyorsa, yereldeki günleri de sayılıdır.

İslam Devleti bu konuda iyi örnektir. Esas alanı Suriye-Irak'tır ve 80'e yakın ülkede az veya çok bulunmaktadır. Bu ülkelerde sadece propaganda yapılmamakta, kazanılan militanlar ana alana gelip savaşmakta ve örgütlendikleri her yerde eylem yapmaktadır.

Bir başka örnek PKK'dır. Bu örgüt sadece Kürdistan'ın farklı parçalarında bulunmakla yetinseydi, gücünden çok şey kaybederdi. Kobane uzun süre dayandıktan sonra ABD'nin hava bombardımanı sayesinde İD'nin eline düşmekten kurtuldu. Bu müdahaleye karar verilmesinde Avrupa ülkelerindeki göçmen Kürtlerin yaptıkları gösterilerin katkısı vardır.

Yakın dönemden bir başka örnek, Yugoslavya'da Kosova'nın bağımsızlığı için mücadele eden UCK'dır. Göçmen Kosovalılar bu örgüte önemli para desteği yapmıştır.

Afrika ülkelerinde çok sayıda küçük savaş sürüyor ve bunların çoğu medyada yer almıyor. Bu savaştaki tarafların önemli finansman kaynaklarından bir tanesi ülke dışında yaşayan ve çalışan insanların gönderdikleri paradır.

Göçmenler ülkelerindeki gelişmelerin yönünü belirlemede eskisi gibi etkisiz değiller. Bu konuda durum 1990 öncesinden farklıdır.

Ek olarak, genel seçimde ülke dışında da oy kullanılmaya başlamasıyla birlikte göçmenlerin önemi artmıştır. 1 Kasım 2015 seçiminde HDP'nin barajı geçmesinde Avrupa ülkelerinde ulaştığı yüksek oy oranı (bu alanda ikinci partidir) etkili olmuştur.

Türkiye'deki sol örgütlerin tamamına yakınının değişik Avrupa ülkelerinde, hatta Kanada ve Avustralya'da bile, bağlantıları ve kitlesi vardır. Sol göçmenlerin ve politik mültecilerin mevcut durumu bilince çıkarıp yıllardan beri yaşadıkları eziklikten kurtulmalarında yarar bulunuyor.

"Artık çok geç!.." denilebilir. Doğrudur, geç kalınmıştır ve bu gecikmenin en büyük sorumlusu da 25-30 yıldır yaşadıkları ülkelere sırtını dönen insanlardır. Zor ama bundan sonra farklı davranabilmek gerekir.

ALTINCI BÖLÜM

21. YÜZYILDA BÜYÜK GÖÇ

Afrika'dan, Ortadoğu ve çevresindeki ülkelerden, eski sosyalist ülkelerden, Güney ve Orta Amerika'dan zengin ülkelere yönelik büyük bir göç yaşanıyor. ABD'nin yanı sıra Batı Avrupa ülkeleri göçün başlıca hedefi durumundadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki en büyük göç dalgası yaşanıyor. Batı Avrupa ülkelerine göçte Türkiye önemli bir geçiş ülkesi olarak öne çıkıyor.

Orta ve Kuzey Afrika ülkeleri, Afganistan, Irak ve Suriye'den gelen göç, diğer göçleri bastırıyor. Libya'dan Akdeniz'i geçerek İtalya'ya, Türkiye'den Ege'yi geçerek Yunanistan'a ulaşmak isterken boğularak hayatlarını kaybedenler nedeniyle bu göç –özellikle Suriyelilerin göçü- özellikle dikkat çekiyor.

Burada “Neden şimdi?..” diye sorulması gerekir.

Göçün önemli nedenlerinden bir tanesi, ülkeler arasındaki büyük ekonomik eşitsizliktir; ne ki, bu durum yeni değildir. Göçün küçük sayılarla sürdüğü önceki yıllarda da aynı eşitsizlik vardı.

Bir başka önemli neden, insanların savaştan kaçmasıdır. Yoksulluk ve savaş birlikte olunca insanlar öncelikle can güvenliği için göç etmek zorunda kalıyor. Bu neden de doğru olmakla birlikte, yeni değildir.

Bu iki faktörün etkisini artıran başka bir önemli neden ise, bazı devletlerin çözülmesi ve sadece harita üzerinde bütünlüklü olarak var olmasıdır. Eskiden devlet gücüyle göç engellenebilirdi, en

azından azaltılabilirdi. 1982’de Suriye’de Hama’da Esad’ın ordusu 40 bin kişiyi öldürdüğünde göç yaşanmamıştı. Merkezi devlet vardı ve başka bir ülkeye göç etmek kolay değildi.

Orta ve Batı Afrika ülkelerinin bir bölümünde, ek olarak Libya, Afganistan, Irak ve Suriye’de devlet çözülmüş durumdadır. Rejimle sorunu olmayanlar bile başının çaresine bakmak zorundadır. Savaşın bir geçim tarzı haline dönüşmesiyle birlikte rejim yanlısı veya karşıtı çok sayıda çete türemiştir. Bunların asıl işi savaşmak görünümü altında zenginleşmektir. İnsanlar fidye için kaçırılır, ülkeden geçmek zorunda olan mal yüklü kamyonlar yağmalanır, para karşılığında şu veya bu hedefe yönelik eylem yapılır, ekonomik durumu biraz iyi olanlar öldürülür ya da haraç alınır. Can güvenliğinin bulunmadığı yerde göç etmekten başka çare yoktur.

Devletlerin çözülmesinde emperyalist dış müdahalenin önemli rolü bulunuyor. Ne ki, konuya sanki çözülmeden önce burjuva anlamda bile olsa demokrasi varmış gibi yaklaşmak ve çözülmedeki iç faktörleri gözden kaçırmak doğru olmaz.

Irak’ta devletin çözülmesi, ülkenin fiilen üç parçaya bölünmesi, İD’nin ortaya çıkması, ABD işgaline doğrudan bağlıdır. Daha önce Saddam döneminde ülkede burjuva anlamda bile demokrasi olmadığı gibi, güçlü temelleri olan bir Irak ulusundan söz etmek de zordu.

Benzer bir durum Suriye için de geçerlidir. Silahsız bir muhalif gösteriye rejim güçlerinin saldırmasıyla başlayan iç savaşa daha sonra bölgedeki ve bölge dışındaki başlıca güçler karıştı. Savaş, 21. yüzyılın temsilciler vasıtasıyla sürdürülen ilk dünya savaşına dönüştü.

Libya’da devletin yıkılması ve İD’nin ortaya çıkması emperyalist dış müdahale nedeniyledir. Libya, ortaya çıktığı gibi, ulus değil, kabileler federasyonudur. Devlet yıllarca petrolden elde edilen

gelirin bir bölümünü halka dağıttığı için uluslaşma mümkün olmamıştır.

Kongo ve Nijerya gibi büyük Afrika ülkelerinde de haritada devlet vardır, ama ulus oldukça zayıftır. Ulus yerine kabileler ya da yerel otoriteler bulunmaktadır ve bu yapı çetelerin ortaya çıkmasına, küçük iç savaflara ve dış müdahaleye zemin hazırlamaktadır.

Bunlara ek olarak, önceden de açıklandığı gibi, uzak bir ülkeye göç, tehlikelerle dolu olmakla birlikte, eskisi kadar bilinmeyen yere yolculuk değildir. İletişim araçlarındaki gelişmeye ek olarak göçün yıllarca birikmesi nedeniyle o ülkede uzak veya yakın bir tanıdık mutlaka vardır.

1. GÖÇMEN ÜLKESİ OLARAK TÜRKİYE

Türkiye Cumhuriyeti başından beri bir göçmen ülkesiydi. Cumhuriyeti kuran kadro içinde Rumeli'den gelenlerin sayısı az değildi. Kuruluştan kısa süre önce bağımsızlığını kazanmış Balkan ülkelerinden Anadolu'ya çok sayıda Müslüman göç etmişti. Kuruluşun hemen ardından Yunanistan ile yaşanan mübadele ile gidenler ve gelenler olmuştu.

İkinci Dünya Savaşı yıllarında Almanya'dan gelen bir bölümü Yahudi kökenli bilim insanları Türkiye'ye politik olarak iltica ettiler ve üniversitelerin geliştirilmesinde önemli katkı yaptılar. Sonraki yıllarda değişik ülkelere Müslümanlar politik nedenlerle ülkeye geldiler. İran, Irak ve Afganistan'dan gelenler büyük sayı oluşturmadığı için dikkat çekmediler.

Türkiye'nin görünür biçimde yabancı işçi ve göçmen ülkesi olmaya başlaması, SSCB'nin çözülerek ortadan kalktığı 1991 sonrasında.

Bundan sonraki bölüm için aydınlatıcı olması açısından Türkiye'nin mülteci yasasının önemli bir özelliğini belirtmek gerekir. Türkiye, Afrika ve Ortadoğu ülkelerinden gelenlere mülteci statüsü vermemektedir. Bunun nedeni, Türkiye'nin tarafı olduğu 1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşmesi'ne (Cenevre Sözleşmesi olarak da bilinir) ve aynı şekilde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'na koyduğu coğrafi çekincedir.

Buna göre Türkiye, Avrupa Konseyi üyesi olmayan ülkelere gelenlere politik sığınma hakkı tanımamaktadır. Başka bir deyişle, 1940'lı yıllarda ülkeye gelmek zorunda kalan Almanların durumuyla, başta Suriye olmak üzere bölge ülkelerinden gelenlerin durumunu karıştırmamak gerekir. Neredeyse doğal olarak ortaya çıkan sonuç, çok sayıda yabancıların ülkede kaçak kalan bulunmasıdır.

Eski reel sosyalist ülkelerdeki ekonomik kriz nedeniyle artan sayıda kişi Türkiye'ye geldi ve kaçak çalışmaya başladı. Ev içi temizlik, yaşlılara bakım gibi alanlarda dikkat çekmeden kaçak çalışma olanağı vardı. Üretim birimlerinde kaçak işçiler de görülmeye başladı, bunların bir bölümü daha sonra sözleşmeli olacaktı.

Yabancı işçilerin çalışması genellikle kayıt dışı olduğu için sayılarını tahmin etmek zordur. 2011 yılı için en az 200 bin kaçak işçi rakamı veriliyor. Bu rakam şu anda yarım milyonu aşmış olmalıdır. Burada “yabancı işçi” denilince ne anlaşılıyor, bu konu da sorunludur. Ülkede mülteci olarak bulunanlar da kaçak çalışıyorlar ama bunlar “yabancı işçi” ayırımının dışındadır.

Afrika ve Ortadoğu ülkelerinden gelenlerin büyük bölümü için Türkiye, Avrupa'ya geçiş ülkesiydi. Bunların kalmaya niyetleri yoktu. 2000'li yıllarda tipik geçiş yolu, Türkiye ile Yunanistan ve Bulgaristan arasındaki sınırlardı. Ülkeye güneyden girilip değişik

yerlerde konaklanarak İstanbul'a geliniyor ve buradan sınıra gidiyordu. Arazi mayınlı olduğu için sınırı geçmek kolay değildi. Basında sık sık iki ülke arasındaki mayınlı arazide kalan kaçak göçmenler haber oluyordu. Yunanistan'a veya Bulgaristan'a geçebilenler hemen iltica başvurusu yapıyordu. Yolunu bulabilirse Batı Avrupa ülkelerine doğru gitmeye devam ediyordu. Geçemeyenler ise, şanslarını yeniden denemek için bekliyordu.

Bu insanların yoğun olarak sömürüldüklerini belirtmek gerekir. Parası olmayan insan, ülkesinden Türkiye'ye ve Türkiye'den Almanya, Fransa, İngiltere ya da İsveç gibi uzaktaki hedef ülkeye başka ülkeleri kaçak geçerek yollarla ulaşamaz. Neyi varsa satarak ya da akrabalarından borç alarak para bulmuştur, yol boyunca geçtiği yerlerdeki insanlar da bunun bilincindedir. Son yıllardaki Suriyeliler örneğinde açıkça görülebileceği gibi, ülkede hemen her alanda çalışan bir mülteci ekonomisi vardır. İzbe yerler mültecilere fahiş fiyatla kiralanır. Mülteciler paraya ihtiyaçları olduğunda en az ücrete kötü işlerde çalıştırılır. Suriyeliler örneğinde buna yaygın fuhuş da eklenmiştir. Polis ve jandarma ise şu veya bu nedenle göze batanları yakalamak dışında bu insanlardan habersiz görünür.

Mülteci ekonomisini sadece kaçak olarak sınır geçiren şebekeye ödenen yüksek ücretle sınırlı görmek doğru değildir. Bu insanlar ülkenin bir ucundan girip başka bir ucundan çıkmayı başıncaya kadar yemek içmek barınmak ve çalışmak zorundadır. Kaçak oldukları için her şeyin bedelini fazlasıyla öderler. Güvenlik güçleri, otel sahipleri, kiralık odası olanlar, yiyecek satanlar, kılavuzluk yapanlar, herkes mültecilerden ne koparabiliyorsa alır. Mülteci, devlet için bürokratik işlemlerden ve bazı ödemeler nedeniyle masraf kaynağından ibaret değildir, aynı zamanda geniş bir kesim için kazanç kaynağıdır.

Türkiye yaklaşık 20 yıldır varolan bir gerçeği, göçmen ülkesi olmasını, sayıları iki milyonu geçen ve artık görmezlikten gelinmesi mümkün olmayan Suriyelilerle birlikte biraz olsun fark edebiliyor. “Biraz olsun” diyorum, çünkü var olan gerçekliği bile görmek istemeyen insanların sayısı az değildir ve tabii onlar görmediği için gerçeklik değişmiyor.

2. SURIYELİ GÖÇMENLER

Suriye’de devlet çözülmenin ileri aşamasına ulaşmış durumda. Yaklaşık beş yıldır süren ve temsilciler aracılığıyla sürdürülen dünya savaşı özelliği kazanmış olan savaşta ölü sayısı 250.000’e yaklaşıyor. Ülke boşaldıkça boşalıyor. Türkiye’ye gelen Suriyelilerin sayısı iki milyonu aşmış bulunuyor. İki milyon kadar Suriyeli de Lübnan’da ve Ürdün’de bulunuyor. Avrupa ülkelerine ulaşabilenler de az değildir.

Gidenlerin sayısı kadar insan da ülke içinde yerini değiştirmek zorunda kaldı. 21 milyon nüfuslu ülkenin yaklaşık yarısı dışarıya giderek ya da içeride yer değiştirdi. Bu sayının daha da artmaya-çağının belirtisi görülüyor.

Suriye ordusu tükenmiş durumda ve ancak Rusya Federasyonu, İran ve Lübnan Hizbullahı’nın desteğiyle varmış gibi görünebiliyor. Bir ülkenin böylesine yıkılması ve boşalması az görülen bir örnektir. İç baskı ve dış müdahale nedeniyle artan oranda büyük göç yaşanıyor. Yakın gelecekte birkaç yüz bin kişinin daha Türkiye’ye geçmek için yollara düşeceği tahmin ediliyor. Türkiye, kapasitesinin dolduğu gerekçesiyle sınırın Suriye tarafında yeni gelenlerin yerleştirilecekleri kamplar kurmaya başladı.

Haritada devlet olarak gözükmeyle birlikte Suriye’nin sınırları belirsizleşmiş durumdadır. Irak ve Türkiye nerede bitiyor, Suriye nerede başlıyor, sürekli değiştiği için belli değildir. Ülkenin en az

yarısı, bazen üçte ikisi, “merkezi devlet” denetiminin dışında bulunuyor.

Suriyeli mültecilerin diğer ulusların mültecilerinden en önemli farkı, dönülecek ülkenin bulunmaması olarak ortaya çıkıyor. Dönmek, ölüm tehlikesini göze almak demektir ki, zaten bundan kaçmışlardı. Savaşın kısa süre sonra Esad’ın zaferiyle biteceği kabul edilse bile (çok zayıf da olsa böyle bir ihtimal vardır), ülke büyük oranda yıkılmış durumda olduğu için dönmek oldukça zordur.

Ek olarak, beş yıllık savaş boyunca nüfusun değişik kesimleri arasında, sadece dışarıdan gelip savaşa katılanlarla içeridekiler arasında değil, yerli nüfusun kendi içinde de öldürmeler, yağmalar ve tecavüzler yaşandı. İnsanların eskisi gibi sorunlarla birlikte yaşamaması artık çok daha zordur. Bu durumda Suriyeli göçmenlerin – Ürdün ve Lübnan dışında olan kesimin- büyük oranda geri dönmeyeceği düşünülebilir. Ülkeleriyle bağlantıları sürecektir ama gelecekte de göç ettikleri ülkede yaşayacaklardır. Ürdün ve Lübnan’da bulunanların geri dönmesi görece kolaydır ama farklı bir kültüre (Türkiye ve değişik Avrupa ülkeleri) göç edenlerin geri dönmesi zor görünmektedir.

Türkiye’deki sayıları iki milyonu aşmış olan Suriyelilerin ne yapacaklarına beş yıl içinde karar vermeleri gerekiyor. Türkiye’deki yasalara göre iltica edemiyorlar, ancak 2013 yılında çıkarılan bir kararnameye göre, beş yıl geçici koruma altında bulunabiliyorlar. Bu süre içinde yapabilen Avrupa Birliği ülkelerine gidecek, önemli bir kesim Türkiye’de bir şekilde tutunmaya çalışacak, küçük bir kesim de savaş biterse geri dönecektir.

Türkiye üzerinden AB ülkelerine geçiş yollarından biri (Trakya’daki sınır) alınan önlemlerle kapanmış durumdadır. Tek yol, Ege denizini geçerek Yunanistan adalarından birisine ulaş-

maktır. Bu yol hem oldukça tehlikelidir (yazın havanın güzel olduğu günlerde bile boğulanlar az değildir), hem de masraflıdır. İnsan kaçakçıları yarım saatlik yolculuk için kişi başına 1000-2000 Dolar istemektedir.

Bu kitap yazıldığı sırada birkaç bin Suriyeli Trakya sınırına doğru yürüyüşe geçti. Deniz yolu hem çok tehlikeli ve hem de pahalıydı. Bu nedenle Yunanistan'a veya Bulgaristan'a yürüyerek geçmek istiyorlardı. Oradan daha batıya gitmek için yürüyüşe devam edeceklerini düşünüyorlardı, ama geri dönmek zorunda kaldılar.

Suriye'den gelirken getirilen para bir süre sonra tükenir. Paralı gelen küçük bir azınlık sınıra yakın bölgede –Gaziantep gibi– Türklerle ortak işyerleri kurmuştur. Büyük çoğunluk ise kötü koşullarda çok çalışıp az kazanarak yaşamak zorundadır.

Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarına yönelik üretim de hemen gelişmiştir. Ege kıyılarında su geçirmez cep telefonu kılıfları ve cankurtaran simitleri en çok satılan eşyalar arasındadır. Paran varsa, hizmette sınır yoktur!..

En yakın ada Kos'ta ise satılık portatif çadırlar mülteci bekliyor. Denizi geçebilenler gece çadırda yatabilir. Yeter ki çadır alabilecek kadar paraya sahip olsunlar...

Haftalık **Die Zeit** gazetesi Kasım'da Suriyeli mültecilerin Yunanistan'dan çıktıktan sonra da her fırsat kullanılarak paralarının nasıl alındığını örneklerle anlatan yazılara yer verdi. Sırbistan'da taksi kullanıldığında normalin birkaç katına kadar varan ücretler isteniyor. Yol boyunca alınan yiyeceklerin fiyatları da pahalı. Her yerde “mülteci tarifesı” oluşmuş. Para göndermek veya almak Western Union aracılığıyla yapılıyor, ama bunun için pasaport gerekiyor. Pasaportu olmayanlar, olan birisi buluyor ve karşılığında ona 50 Avro ödüyor. Kapalı bir yerde konaklamak da

oldukça pahalı, berbat odalar için bile bir geceliğine fahiş ücretler isteniyor. Her şey ama her şey için para, hem de çok para gerekiyor. Madem buralara kadar gelmişsin, cebinde para olması gerekir. Onu bize ver!..

Suriye'den Almanya'ya kadar uzun bir yolu türlü zorluklarla geçen Suriyeli mülteciler, yol boyunca biraz dayanışma görüyor, ama yüksek düzeyde sömürüye katlanıyor.

Suriyelilerin büyük bölümü Türkiye'den gitmek istiyor. Bu ülkede kendileri için gelecek göremiyorlar, ama gitmek de kolay değil. Öncelikle daha çok çalışmak ve gidiş parasını biriktirmek gerekiyor. Trakya sınırına yürüyen Suriyeliler gazetecilere, yerli işçinin yarısı kadar ücret aldıklarını söylemişlerdi. Tekstilden garsonluğa, inşaattan hamallığa kadar emek yoğun işlerde çalışıyorlar. Türk ya da Kürt yerli işçilerin onlara karşı dostça duygular beslediği söylenemez, çünkü fiyat kırıyorlar. Patron aynı işi onlara neredeyse yarı fiyatına yaptırıyor. Suriyeli kadınlar da fuhuş piyasasında fiyatları düşürüyor. Paralı birini bulanlar kuma evliliği yapıyor ve bu tür evlilikler Urfa'da görüldüğü gibi boşanmaların artmasına neden oluyor.

Suriye artık en uzun ortak sınıra sahip olunan komşu olmaktan çıkmıştır. Suriye artık Türkiye'nin içindedir.

Son olarak, bu içindeliği gösteren bir araştırma yayımlandı. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu'nun (TİSK) Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi'yle işbirliği içinde yaptığı araştırma sonucu ulaşılan bilgiler 8 Aralık 2015 tarihli **Hürriyet**'te yer aldı.

Araştırmanın en önemli sonucu, sayıları 2,2 – 2,5 milyon olarak verilen Suriyelilerin büyük bölümünün ülkede kalıcı olduklarının ortaya çıkmış olmasıdır. Rapora göre, 150 bin Suriyeli çocuk Türkiye'de doğmuş. Bu rakam Suriyelilerin ülkede eskidiklerini

gösterir. Suriyelilerin yüzde 90'ı kampların dışında yaşıyor ve bunlardan yaklaşık 400 bin kadarı çalışıyor. Değişik üretim dallarında özellikle Suriyeli çocuk emeği kullanılıyor. Suriyelilerin yarısı (1,2 milyon) 18 yaşından küçüktür. 600 bin kadar okul çağındaki çocuktan sadece yüzde 20 kadarı eğitim alabiliyor.

Araştırmaya göre, kayıt dışı çalışan Suriyeliler yerlilerin üçte biri kadar ücret aldığı ve bunun haksız rekabete yol açtığı belirtiliyor. Denizli'deki tekstilciler Antep'te yoğun olarak kullanılan ucuz emek sonucu rekabet edemez duruma düştüklerini açıklıyorlar. Suriyelilerin rekabeti nedeniyle işlerini kaybedenlerin tepkilerinin artması her an çatışma ortamının oluşabileceğini gösteriyor.

Suriyelilerin kayıt dışı olarak kurdukları şirket sayısı ise 10 bin!

Doğan çocukların ve kurulan kaçak şirketlerin sayısı bile Suriyelilerin yerleşmeye başladıklarını gösteriyor.

Suriye artık Türkiye'nin içindedir.

3. ALMANYA VE MÜLTECİLER

On binlerce insan yaya olarak Almanya'ya doğru yol alıyordu. Ege'yi geçerek Yunanistan adalarına ulaşanlar buradan gemiyle ülkenin ana kara bölümüne götürülüyor ve ardından serbest bırakılıyordu. İnsanlar da kabileler halinde Makedonya üzerinden değişik yollar izleyerek Almanya'ya ulaşmaya çalışıyordu. Bazen Macaristan, Slovakya, Slovenya ya da Avusturya geçmelerine izin vermiyor, Almanya'ya gitmeleri şartıyla bırakıyordu. Almanya yıllardan beri mülteci politikası en katı ülkelerden birisi olarak bilinirken, ne olmuştu da bu kadar insan ısrarla bu ülkeye gitmeye çalışıyordu?

2015 yılının yaz aylarında AB'nin başlıca sorunu Yunanistan'ın yardım paketi idi. Almanya, tasarruf ve reform paketini Syriza'ya dayatıyordu. Fransa'nın da içinde bulunduğu AB ülkelerinden itirazlar vardı ve kredi verilmesi için istenilen özelleştirmeler ile diğer değişiklikler konusunda daha esnek davranılmasını istiyorlardı. Almanya'da Merkel hükûmeti katı tutumunu sürdürdü ve istediğini yaptırarak AB'nin patronu olduğunu tekrar gösterdi.

AB kısa süre sonra mülteci kriziyle karşılaştı. Aslında bu kriz yeni değildi. Bulgaristan ve Romanya gibi ülkelerden ya da “güvenli ülke” kabul edilen Arnavutluk ve eski Yugoslavya cumhuriyetinin parçalanmasından doğan diğer ülkelerden gelen çok sayıda insanla sorun yaşanıyordu. Şimdi bunlara Suriye, Afganistan ve Irak'tan gelenler ekleniyordu.

Almanya 2015 yılı içinde yaklaşık bir milyon mülteciyi kabul edebileceğini açıkladı. Bunların en az yarısı “güvenli ülke” statüsüne sahip yerlerden geldikleri için kısa sürede sınırdışı edileceklerdi ama kalan yarım milyon ve özellikle Suriyeliler iltica edilecekti.

Önemli bir sorun olunca patronun kenara çekilmesi olmazdı. Almanya mültecilerin ülkeler arasında paylaşılmasını istemekle birlikte açık farkla en fazla sayıyı kendisi alıyordu. Bu nedenle CDU/CSU içinde sorunlar bile çıktı.

Almanya düşünmeden iş yapmaz. Yaklaşık yarım milyon gibi büyük bir kitleyi mülteci olarak kabul ediyorsa, buradan önemli beklentileri var demektir.

Birincisi, Suriyeli mültecilerin eğitim düzeyi yüksektir. İlk tahminlere göre bunların yaklaşık üçte biri üniversite mezunudur, yüksek lisans ya da doktora yapmıştır. Bu, oldukça yüksek bir orandır. Almanya yıllardan beri teknik eleman açığı yaşıyor. Mültecilerin derhal Almanca kurslarına gönderilmesi ve teknik eğitim

görmüş olanlar için üniversite eğitimi yolunun açılması planlandı, ilk uygulamalar hemen başladı. Amaç, zaten eğitim görmüş insanların hızlı Almanca öğrenmesi ve bu ülkede gerekli eğitimi aldıktan sonra hızla iş piyasasına girmesidir.

İkincisi, yıllardan beri Almanya'ya yöneltilen eleştiriyle ilgilidir. Buna göre, Almanya'nın ihracattaki gücü sürdüğü sürece AB'deki ekonomik sorunların çözülmesi mümkün değildir. Kaliteli ve ucuz Alman malları her tarafı istila etmiş durumdadır. Bu durumda Yunanistan ve benzeri durumdaki ülkelerin bazı tarım ürünleri dışında ihracat yapması mümkün görünmüyor, çünkü Alman mallarıyla rekabet edemiyorlar.

Almanya tarım alanında da ciddi bir güçtür. O kadar ki, Fransa gibi tarımın ekonomide büyük yer tuttuğu bir ülkede bile çiftçiler Alman sütünün ülkeye girmemesi için sınırı kapatıyorlar.

Yıllardan beri Almanya'nın ihracatını azaltması ve iç pazarın genişletilmesine ağırlık vermesi savunulurdu. Büyük mülteci akını bu genişlemeye önemli katkı sağlayacak gibi görünüyor. Bu insanların ihtiyaçlarının karşılanması, yeterli olmasa da, iç pazarda genişleme demektir. Büyük bir inşaat faaliyeti de buna eşlik edecektir. İnşaat sektörü her zaman ekonominin motorlarından birisi olmuştur.

Almanya, ABD'nin bazı özelliklerini geç kalarak da olsa taklit ediyor. Büyük olabilmek için dünyanın her yanından insanları kendine çekmek, bunları eleyip işe yarayanlarını almak ve bunlarla birlikte sıçrama yapmak istiyor.

Sadece soy olarak Alman olanlarla fazla gidemezsin, açılmak gerekiyor. Almanya bunu anlamış görünüyor. Ülkede eğitime büyük yatırım yapıyor.

Bütün bunlar birleştirildiği zaman mültecilerle ilgili olarak Almanya'nın gelecekteki gelişmesini yakından ilgilendiren bir yönelim içinde olduğunu fark etmemek mümkün değildir.

Almanya'daki ya da herhangi bir Batı Avrupa ülkesindeki mülteci ile Türkiye'deki mültecinin durumu çok farklıdır. Türkiye'de iltica hakkı çok sınırlı uygulandığı için, bırakalım iltica başvurusunun kabul edilmesini, başvuru yapmak bile mümkün değildir. Türkiye'deki Suriyelilerin yüzde 80'i başlarının çaresine bakarken ve bazıları da sokakta yatarken, Almanya'da çadırda ve kötü binalarda da olsa barınacak yer verilmekte ve temel ihtiyaçlar karşılanmaktadır.

Basında yer alan *"Biz çok mülteci aldık, onlar almadılar!.."* açıklaması gerçeği yansıtmıyor. İkisinin de adı mülteci olmakla birlikte, bulundukları yere göre konumları oldukça farklıdır. Mülteci için en önemli sorun, bulunduğu ülkede kalıcı yasal statüye kavuşmaktır. Bunun en azından teorik olarak imkânının bulunmasıdır. Almanya'da iltica başvurusunun kabul edilmesi teorik olarak mümkün iken, Türkiye'de başvuru yapmak bile mümkün değildir.

Almanya İşverenler Birliği Başkanı Ingo Kramer, 5-6 Eylül tarihli Süddeutsche Zeitung'un hafta sonu nüshasında mültecilere neden ihtiyaçları olduğunu şöyle açıkladı: *"Bizim gelecek yirmi yıl içinde mevcut işgücünden çok daha fazla işgücüne ihtiyacımız olacak. Mülteci akınının dışında işgücü göçü gerekecek. Almanya'da şu anda 500 bin işçi açığı var. Mültecilerin geldiği uzun yola bakın. Ne kadar masraflı ve tehlikeli. Bunu sadece kendi hayatını kendi eline almak isteyen yapabilir. Böyle biri bizim dilimizi öğrendikten sonra, var gücüyle çalışır. (...) Mülteciler uzun süre iş pazarının dışında tutulmamalı. Şimdiye kadar onları kamplara kapatıyorduk. Buradan ne bekleyebilirsiniz? Elbette kavga gümrültü*

*çık ar buralarda. İlk günden itibaren Almanca kurs imkânı sunma-
lıyız. Birçoğu zaten burada kalacaktır. Gençler meslek eğitimine
başlamalı.”*

Suriyeli mültecilerin dörtte biri 15 – 25 yaşları arasındaki genç-
lerden oluşuyor. Bu ise, dil öğrenmede kolaylık ve ülkeye çabuk
uyum sağlamak demektir.

Almanya’da “mülteci ekonomisi” adı verilen gelişmeler de he-
men ortaya çıktı. Devlet, çok sayıda mülteciyi yerleştirmek için
kötü binaları yüksek fiyatla kir alıyor. Bazı oteller de odalarını –
yine devletten alınan para karşılığında- mültecilere açıyor. Al-
manya’da da cep telefonu firmaları –başka uluslardan firmaların
mültecilerin geçtiği uzun yol boyunca yaptığı gibi- mültecilerden
iyi para kazanıyor. Suriye’deki yakınlarla, yolda şurada ya da bu-
rada kalanlara sürekli telefon edilmesi gerekiyor.

Mültecilerden kazanan bir firma da Western Union. Mülteciler
durumlarına göre sürekli olarak para gönderiyorlar ya da alıyorlar.
Bu firma gönderilen parayı kısa zamanda yerine ulaştırıyor ve bu
işlemden iyi kazanıyor.

Suriye’den mülteci akınının durmayacağı ve ek olarak da diğer
AB ülkelerinin kendilerine ayrılan kontenjan oranında mülteci al-
maya yanaşmamaları anlaşılınca Merkel, Türkiye’ye gitti ve pa-
zarlık yaptı. Türkiye’ye mülteciler için yaptığı masraflar karşı-
lığında yüksek miktarda para ödenecek (üç milyar Avro), buna kar-
şılık olarak Türkiye sınırda Suriyeliler için kamplar kuracak ve
AB ülkelerinden geri gönderilen mültecileri almayı kabul edecek.
Türkiye bu konuda üzerine düşeni yaparsa, AB’ye tam üyelik gö-
rüşmelerinin yeniden başlaması ve belki 2016’da vizenin kalkması
söz konusu olacak.

Bu tür önlemlerin herhangi bir çözücülüğü bulunmuyor. Suriye boşalmaya devam edecek ve yeni insanlar gelecek. Ek olarak, ülkede bulunan iki milyondan fazla Suriyelinin büyük bölümü bir yolunu bulup Yunanistan’a ve oradan da Almanya’ya gitmeye çalışacaktır. Hiç kimse geleceğinin ne olacağını bilemediği bir ülkede yok pahasına çalışarak beş yılını geçirmek istemez.

AB’de gündeme gelen bir başka konu ise, Türkiye’nin “güvenli ülkeler” listesine alınmasıdır. Bu, şu anlama geliyor: Geçerli iltica yasasına göre, mülteci ilk güvenli ülkede başvurusunu yapmak zorundadır. Bu durumda Almanya, Suriye’den havayoluyla gelenler dışında –onlar da nasıl gelecekse artık- kimsenin iltica başvurusunu kabul etmeyecektir.

Güvenli ülke statüsünün çalışabilmesi için, mültecilerin geldikleri ülkede kaydedilmeleri gerekiyor. Yunanistan bunu genellikle yapmazken, Türkiye kamplarda kalanların dışındakileri neredeyse hiç yapmıyor. Mültecinin kayıt edilmesi demek, bu kaydın başka ülkelere bildirilmesi ve mülteci eğer başka ülkeye giderse oradan ilk geldiği ülkeye geri gönderilmesi demektir.

Türkiye’nin “güvenli ülke” kabul edilmesi düşüncesi itirazlara yol açtı. 2014 yılında Türkiye’den gelenlerin Almanya’daki iltica başvurularının yüzde 25’i, 2015’in ilk yarısında ise yüzde 30’u kabul edilmiştir. İtalya’da ve İsviçre’de ise, bu oran yüzde 70’e kadar çıkıyor. (Frankfurter Rundschau, 16 Ekim 2015).

Böyle “güvenli ülke” olmaz. Dolayısıyla konu şimdilik kapandı gibi görünüyor. Mültecilerin Türkiye’ye geri gönderilebilmesi ancak “güvenlikli ülke” statüsünün tanınmasıyla mümkündür. Bu durumda T.C. vatandaşlarının iltica başvuruları da kabul edilmeyecektir. Türkiye’ye bu statünün tanınması zor görünüyor ve başka nasıl bir çözüm bulacaklar, bilinmiyor.

Almanya basınında çıkan haberlere göre, Türkiye yüz bin kadar Suriyeli mülteciyi sınırın diğer tarafında İD'nin bulunmadığı bir yere göndermeyi planlıyor. Böyle bir plan gerçekleşirse, Suriyelilerin de Filistinliler gibi kendi ülkelerinde kamp hayatına başlamak zorunda olacakları söylenebilir. Bakalım, bekleyip göreceğiz ve bunun için de uzun zaman geçmesi gerekmeyecek.

Kışın Ege'yi geçmek ve ardından da yaya olarak kilometrelerce yol yürümek neredeyse mümkün olmadığı için yaz aylarına kadar yeni mülteci akını beklenmiyor. Suriye'den Türkiye'ye gelenler olabilir, ama yaza kadar daha ileriye gidemeyecekler ve ardından akın yeniden başlayacakmış gibi görünüyor.

4. MÜLTECİLER VE SOL

Ne Türkiye'de ve ne de özellikle Suriyeli mültecilerin geldiği Almanya'da, Türkiyeli solun konuyla ilgilendiği söylenemez. İlgi hiç yok değil, ama konunun öneminin oldukça gerisindedir.

Türkiye'de emek artan oranda çokuluslu oluyor. Yabancı, göçmen ya da mülteci emek, yerli emeğin yaklaşık yarısı fiyata çalışıyor. El emeği gerektiren işlerde fiyat düşürüyor ve bulunduğu yerde yerli emeğin işini yapıyor. Bu durum yer yer sürtüşmelerin ortaya çıkmasına neden oluyor. Yerli emek, Kürt veya Türk, yabancı emekten hoşlanmıyor ve bazen da düşmanca davranıyor.

Solun “İşçiler kardeşdir!..” söyleminin ötesinde konuyla ilgilenmesi gerekiyor. İlgilenmek, önce yeterli bilgi sahibi olmayı gerektirir. Yabancı emeğin sendikalaşması için yollar aranması gerekiyor. Bu konuda karşılaşılabilecek en büyük engel, yerli işçilerin hoşnutsuzlukları olacaktır. *“İş az, ücretler düşük, bir de bunlar geldi!..”* çerçevesindeki tepkileri göğüsleyebilmek ve çözüm üretebilmek gerekiyor.

Yabancı işçinin kayıtlı ya da kaçak olarak üretim sürecine girdiği bütün ülkelerde benzer sorun yaşanır. Yıllarca önce Alman işçiler ustabaşının gözüne girmek için üretim temposunu yükselten bazı Türk işçilerden hiç hoşlanmazdı.

“Yabancılar yerlilerin işlerini ellerinden alıyor!..” cümlesi Almanya’daki ırkçı partilerin tipik sloganıdır. Aynı söylem Türkiye’de kullanıldığında ırkçı olmadığı düşünülemez.

Irkçılık ve yabancı düşmanlığı konusunda oldukça hassas olan ve neredeyse tek ilgi alanını bu konu oluşturan Almanya’daki Türkiye solunun, kendi ülkesinde gizli veya açık aynı söylemle hiç ilgilenmemesi hayret vericidir.

Solda çok kişinin Yabancılar Yasası’nı ve ülkede mülteci yasası bulunmadığını bildiğini sanmıyorum. Konuyla ilgilenmedikleri için öğrenmek gereğini duymuyorlar. Mültecilere yönelik ilginin eskisine göre yükselmesi, Almanya’nın çok sayıda mülteciyi kabul etmek kararından ve bu ülkeye yönelik büyük mülteci yürüyüşünden kaynaklanıyor. Yoksa sayısı iki milyonu geçen ve sokaklarda yatan insanlar yıllardan beri Mülteci Der gibi kuruluşların dışında kimsenin ilgisini çekmiyordu.

Almanya’nın tutumu solda şaşkınlığa neden oldu denilebilir. Almanya solu da şaşırdı, Türkiye solu da şaşırdı. Kimse yıllardan beri göçmen ve mülteci düşmanı olarak bilinen CDU’dan böyle bir hamle beklemiyordu. Bu hamlenin ülkenin yeniden yapılandırılmasına yönelik olduğunu yeniden belirtmek gerekir. Türkiyeli sol ise, iyice şaşırdı. Yıllarca CDU yabancı düşmanı olarak hedef alınmıştı ve şimdi söylenecek söz neredeyse kalmamıştı.

Avrupa ülkelerindeki ve özellikle Almanya’daki Türkiyeli devrimci örgütlerin, kendisini “göçmen derneği” olarak adlandırılan yapıların, Türkiye’de bağlı olunan yapıya bakarak politika yaptığı yıllardan beri biliniyor. Bu durumda, Türkiye’de en az üç

yıldan beri yoğun olarak var olan mülteci sorunu konusunda neredeyse hiçbir şey yapmayan devrimci hareketin ilgisizliği ortadayken, Almanya için yeni olan aynı sorun konusunda buradakilerden yoğun aktivite beklemek haksızlık olur.

Devrimci hareketin günlük sorun durumuna gelmiş bu insanlarla ilgilendiği söylenebilir mi? Hayır! Ya da şöyle diyelim: Syriza üzerine yapılan değerdendirmeler en az üç yıldır ülkeye artan oranda gelen Suriyeli mültecilerle ilgili olarak yapılanlardan çok daha fazladır.

Avrupa ülkelerinde politika 35 yıldır Türkiye'ye bakılarak yapılıyor. Bu durumda oradaki bir şey yapmıyorsa, buradaki neden yapsın?

1980'li yıllarda Almanya'daki Yeşiller Partisi, kendisini sadece çevrecilikle tanımlamamış, göçmenlerin sorunlarının çözülmesini ve eşit haklara sahip olmaları gerektiğini de savunmuştu. Dönemin komünist partileri de konuyu izlemekle yetinmişlerdi. Bugün yüzde on civarında oy desteği bulunan Sol Parti'nin göçmenler arasındaki taraftarının az olması o yılların ürünüdür. Benzeri bir durumla 10 – 20 yıl sonra Türkiye'de karşılaşacağız. Suriyeliler, Afganlılar ve Iraklılarla sayıları üç milyonu geçen mülteciler büyük oranda birlikta yaşayacağız. Beş yıllarını dolduranlar, AKP tarafından seçilerek vatandaşlığa alınmaya başladı bile. Bu kitleyi AKP'ye teslim etmek istemiyorsanız, ilgilenmek zorundasınız!..

7. SONUÇ

Göçün insan hayatının ayrılmaz bir parçası olduğunu tarihsel gelişim süreci içinde çeşitli örneklerle gördük. İlk insanlar hayatta kalabilmek için sürekli yer değiştirmek zorundaydı. Sonraki yıllarda doğrudan ya da dolaylı olarak zorla göçün değişik örnekleri yaşandı. Yaşadıkları yerlerden alınıp uzak ülkelere çalışmak için zorla götürülen siyah köleler, Amerika gibi uzaktaki bir kıtanın sunduğu hızlı zenginleşme olanakları (“Altına Hücum” olarak da bilinir), savaşlar, ekonomik zorluklar ve son olarak da gitmeye mecbur bırakacak kadar zorlayıcı neden bulunmasa bile yaşadığın yerden gitmek, başka yerde yaşamayı istemek!..

Gidebilmek cesaret ve uygun imkân ister. Suriyeliler örneğinde görüldüğü gibi, yeterli parası olmayan fazla gidemiyor.

Göçün sadece zorlaştığı değil, aynı zamanda kolaylaştığı bir dönemde bulunuyoruz.

Zorluğun boyutlarını Suriyeli mültecilerin yaşadıklarında görmek mümkündür. Gittiği her yerde ağır sömürüyle karşılaşmak, bir ülkeden diğerine geçerken ölmeyi göze almak, Türkiye’de yıllarca kalıp yine de belirsiz bir gelecekte kurtulamamak, gibi.

Göç, özellikle 1990 sonrasında gelişen iletişim ve ulaşım araçlarıyla kolaylaştı aynı zamanda. Göç, artık belirsiz bir yere gitmek değildir, her yer hakkında önceden kolayca bilgi edinme olanağı vardır. Yabancı bir ülkeye giden genellikle yalnız da kalmıyor. Önceden gelmiş yerleşmiş uzaktan veya yakından tanıdıklar mutlaka bulunuyor.

Göç eden ayrıldığı ülkeden kopmuyor. Oradaki olayları uydu televizyonları, cep telefonları veya Facebook ile –arada önemli zaman farkı yoksa- geride bıraktıklarıyla neredeyse aynı anda öğreniyor.

Göç etmek zorunda kalınca ülkesinden uzak bir yerde kaybolup gitmek tehlikesi eskiden vardı. Göç eden şimdi nereye giderse gitsin ülkesini somut olarak yanında taşıyor. Ne olup bittiğini sürekli öğreniyor ve istediği zaman istediğiyle haberleşebiliyor.

Bir Kürt çocuğu, Aylan Kurdî, ailesiyle birlikte Türkiye’den Yunanistan’a kaçak gitmek için Ege’yi geçerken boğuldu. Kıyıya vuran cesedinin fotoğrafı 24 saatte dünyaya yayıldı. ABD ve Kanada gibi çok uzaktaki ülkeler bile, Türkiye, Lübnan ve Ürdün’den birkaç bin Suriyeli mülteciyi almaya karar verdiler. İzlanda gibi yine çok uzak bir ülkenin halkı –hükûmet politikasının tersine- evlerini mültecilere açtı. Almanya’da çok sayıda insan mülteciler için gönüllü çalışmaya başladı.

Suriyeli mültecilerin başka ülkelerden gelen mültecilerden iki önemli farkı bulunuyor: Birincisi, dönebilecekleri ülke bulunmuyor. Ülkeleri büyük oranda yıkılmış durumda ve ne zaman eski durumuna geleceği ya da böyle bir ihtimal var mı, bilinmiyor. İkincisi, Suriye’de 21. yüzyılın ilk dünya savaşı yaşanıyor ve ülke artan oranda boşalıyor.

Suriyeli mültecilerle en az ilgilenen biz olsak gerektir. Son aylardaki ilgi yükselmesi bu insanların artan oranda Ege’yi geçerken boğularak ölmesi ve Almanya’nın da çok sayıda kişiyi kabul edeceğini açıklamasıyla ortaya çıktı. Üç yıldan fazla zamandır sayıları gittikçe artan ve Türkiye’de hayatın bir parçası haline gelmiş olan bu insanlar nihayet biraz olsun dikkat çektiler. Ama bu dikkatin iyi sonuçlara yol açacağını söylemek zordur. AB’nin yapacağı tam olarak bilinmiyor, ama asıl hedefin Suriyeli, Iraklı ve Afganlı ve

İraklı mülteci akınını Türkiye’de durdurma olduğu belli oluyor. Türkiye yeterli para ve taviz alamadığı durumlarda bu insanları tehdit unsuru olarak kullanmayı sürdürecektir. Merkel Türkiye’yi ziyarete geldiği gün Ege üzerinden rekor sayıda Suriyeli mülteci Yunanistan adalarına geçmişti ve hangi mesajın verildiği yeterince açıktı.

Suriyeli mülteciler büyük oranda Türkiye’de kalacaklar ve artan oranda hayatın parçası olacaklar. Dahası, bunların bir bölümü şu anda Türkçe öğrenmiş durumdadır. Bazılarının çocukları okula gidiyor ve ne iş bulurlarsa normalin yarısı fiyata çalışarak ayakta duruyorlar.

Sosyalistler daha fazla geç kalmadan bu insanlarla ilgilenmelidir. İlgisizlik devam ederse, bunların önemli bölümü iktidar partisinin militanı ya da taraftarı olacaktır.

Sorun, Suriyeli mültecilerden daha geniş kapsamlıdır, yabancı olanla birlikte yaşama sorunudur. Bu durum eskiden de vardı ama sayı az olduğu için dikkat çekmiyordu. Bu insanlar şimdi dikkati çekecek kadar çoğalmıştır.

15 yıl önce Hardt ve Negri **İmparatorluk** adlı kitaplarında 21. yüzyılda göçle ilgili bir belirlemede bulunmuşlardı. Yazdıklarının tamamı doğru çıkmadı ama göçle ilgili belirleme açıkça olarak ortaya çıkmış bulunuyor.

“Dünyanın üzerinde bir hayalet dolaşüyor; bu, göç hayaletidir. Eski dünyanın bütün güçleri ittifak halinde bu göçe karşı acımasız bir operasyon yürütüyor, ama hareket durdurulabilecek gibi değil. Üçüncü Dünya denen dünyadan kaçış, politik mülteci akınları ve entelektüel emek gücü transferleri yanında tarım, imalat ve hizmet proleterlerinin muazzam hareketliliğine tanık oluyoruz. Yasal ve mevzuata uygun hareketler gizli göçlerin yanında cüce kalıyor.”
(S. 226)

Eskiden “Üçüncü Dünya” adı verilen ülkelerden, özellikle Afrika’dan Ortadoğu’dan ve Afganistan’dan, büyük göç yaşıyor ama “emperyalist ülkeler” denilen eski dünyanın bütün güçleri buna karşı çıkmıyor. Almanya örneğinde de görüldüğü gibi, eksiklerini bu göçle tamamlamaya çalışanlar da bulunuyor. Göç edenlerin toptan kabul edilmesi söz konusu değildir, ama seçerek de olsa yine de büyük bir sayı için mülteci kapısı aralık bırakılıyor. Emek gücünün göçü içinse belirleme hiç doğru çıkmadı. Tersine, sermayenin sınır tanımadığı dünyada ve hatta Avrupa Birliği içinde bile emek gücü yerinden zor kıpırdıyor. Kolayca ülke değiştirebilen entelektüel emek bulunmakla birlikte, genel içindeki oranı oldukça azdır.

Göç dünya genelinde günlük hayatın parçası durumuna gelmiştir ve bu özellik sürecektir. Bu nedenle kolay açıklamalar yapmak yerine, göçün mekanizmasını çözümlmek, göçün hangi özelliklerinin görece yeni olduğunu anlamak ve dünya çapındaki bu büyük olaya Türkiye’de Kürdistan’da, Almanya’da ya da başka bir ülkede bu çerçevede yaklaşmak gerekir.

Almanca aylık bir sol gazetenin Aralık sayısını aldım. İçinde Suriye ile ilgili dört sayfalık ek bulunuyor. Ekin içinde Suriye ile ilgili yapılan analizlerin yanı sıra Suriyeli mültecilerle söyleşiler yer alıyor. Bu sayfalar ilginin göstergesidir. Bir ülkeye çok sayıda genç ve genellikle iyi eğitilmiş Suriyeli geliyorsa, solun bu konuda ilgisiz kalması düşünülemez. Onlar hakkında bilgi edinmek ve tümüyle olmasa bile sola açık kesimleriyle ilişki kurmak, bu başlangıçtan hareketle daha geniş kesime ulaşmaya çalışmak gerekir.

Alternatif politika üretmek, önemli her olayla ilgilenmek ve kendi görüşünü üretebilmek anlamına gelir. Ardından bu görüşün hayata geçirilmesi gelir.

Suriyeliler geldikleri ülkede büyük oranda kalıcı olacak ve artan oranda toplumun parçası durumuna geleceklerdir. Suriyeli göçünün daha eski olduğu Türkiye’de bunu şimdiden görebilmek mümkündür.

İlişki kurabilmek için önce bilgi sahibi olmak ve ardından da politika üretebilmek gerekiyor. Ülkedeki Yabancılar Yasası hakkında bilgi sahibi olunmadan, hele de iltica yasası bulunmadığını bile bilmeden mültecilerle ilgili herhangi bir ilişki geliştirilemez.

Hayat çağırıyor, yeni mücadele konuları ortaya çıkıyor. Hayatın çağrısına daha fazla geç kalmadan cevap vermek gerekiyor.

Kolay değil ve sadece istemekle de olmuyor. Bunun böyle olduğunu, merkezi Almanya’da bulunan ve 2012’de kurulan **Avrupa Sürgünler Meclisi**’nin (ASM) faaliyetinde de görmek mümkündür. ASM’nin kuruluşu konusunda yoğunlaşmaya başlaması yeni sayılır. ASM sitesinde (www.avrupasurgunleri.com) yer alan yazıların tamamına yakını değişik konularla ilgiliydi, sürgünlük ve mültecilik dışında her konu vardı denilebilir. İnsanlar onlarca yılı kendi konumlarını reddetmekle geçirdikten ve yanlış yaptığını gördükten sonra bile konumlarını kolayca değiştiremiyorlar.

Benzer bir durum ülkedeki sol için geçerlidir. Enternasyonalist olmak sadece uzaktaki için değil, yakındaki için de geçerlidir. Suriyelilerle ilişki enternasyonalist dayanışma kapsamını aşıyor, çünkü bu insanlar büyük oranda burada kalacaklar, toplumun parçası olacaklar. Bu gerçeği aradan yıllar geçmeden görmek ve ona göre davranmak yerinde olur.

Aralık 2015

KAYNAKLAR

Engin Erkiner: **Alt Emperyalizm ve Türkiye**, 2000, Pencere Yayınları.

Engin Erkiner: **Küresel Cihad**, Düşünbil Dergisi, Mart-Nisan 2015.

Engin Erkiner: **40 Yıl Sonra TDAS**, 2015, TDAS-Babıali.

Frantz Fanon: **Yeryüzünün Lanetlileri**, 2007, Versus Kitap.

Frantz Fanon: **Siyah Deri Beyaz Maske**, 1996, Sosyalist Yayınlar.

M. Hardt – A. Negri: **İmparatorluk**, 2000, Ayrıntı Yayınları.

Jochen Oltmer: **Globale Migration – Geschichte und Gegenwart**, 2012, Beck Verlag.